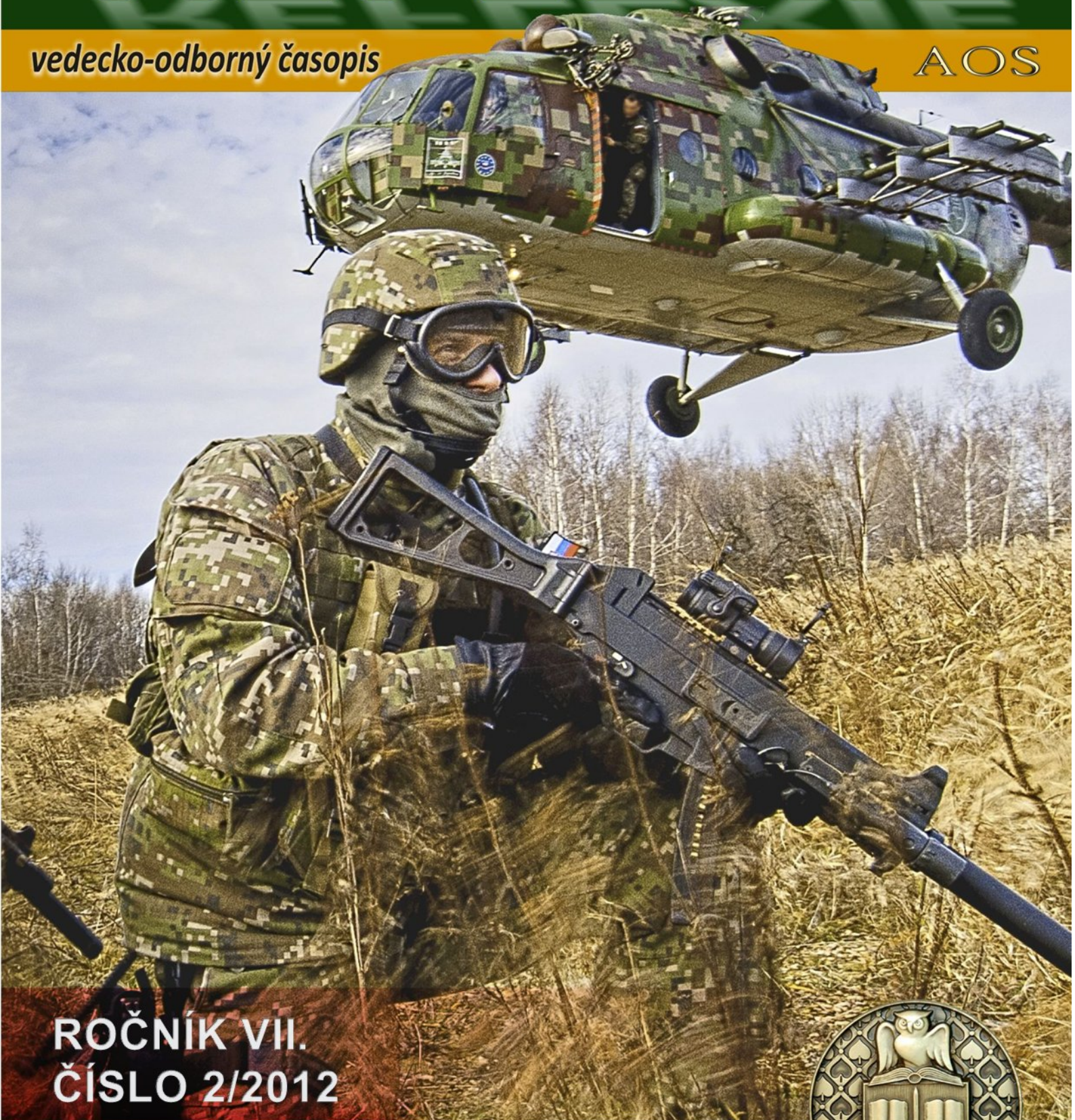

VOJENSKÉ REFLEXIE

vedecko-odborný časopis

AOS

ROČNÍK VII.
ČÍSLO 2/2012

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL
GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNKA

VJENSKÉ REFLEXIE

Akadémia ozbrojených síl
generála Milana Rastislava Štefánika

VJENSKÉ REFLEXIE

VEDECKO-ODBORNÝ ČASOPIS

ROČNÍK VII.
ČÍSLO 2/2012

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNICA
LIPTOVSKÝ MIKULÁŠ, 2012

Redakčná rada / Editorial board / vojenského vedecko-odborného časopisu AOS
od 1.decembra 2012

Predseda:

doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc. mim. prof., AOS GMRŠ

Členovia:

brig. gen. doc. Ing. Boris ĎURKECH, CSc.,	Rektor AOS GMRŠ
genpor. Ing. Peter VOJTEK,	Náčelník generálneho štábu OS SR
genpor. Ing. Marián ÁČ, PhD.,	Náčelník Vojenskej kancelárie prezidenta SR
Gen. dyw. dr hab. Bogusław PACEK,	Rektor-veliteľ AON Varšava, PL
plk. prof. Ing. Bohuslav PŘIKRYL, Ph.D.	Rektor Univerzity obrany, Brno, ČR
genmjr v.v. Ing. Marián MIKLUŠ,	Bývalý NGŠ Armády SR
brig. gen. Ing. Josef POKORNÝ, PhD.,	GŠ OS SR Bratislava
brig. gen. Ing. Jaromír ZŮNA, MSc.,	NŠ Výcvikového centra NATO, Bydgoszcz, PL
plk. prof. Klára S. KECSKEMÉTHY, PhD.	University of Public Service, Maďarsko
plk. Ing. Radoslav IVANČÍK,	GŠ OS SR, Bratislava
Dr. h. c. prof. Ing. Miroslav ŽÁK, DrSc.,	AOS GMRŠ
Dr. h. c. prof. Ing. Miroslav LIŠKA, CSc.,	AOS GMRŠ
prof. Ing. Ladislav ŠIMÁK, PhD.,	Dekan Fakulty špeciálneho inžinierstva ŽU v Žiline
prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.,	AOS GMRŠ
doc. Ing. Miroslav KELEMEN, PhD.,	Prorektor pre zahraničné vzťahy, VŠBM - Košice
doc. Ing. Stanislav SZABO, PhD., MBA,	Prodekan pre rozvoj a informatizáciu LF TU Košice
doc. Ing. Peter SPILÝ, PhD.,	AOS GMRŠ
doc. dr. Antoni OLAK	Prodekan Fakulty ekonomicko-inžinierskej, Katowice, PL

Šéfredaktor:

Ing. Dušan SALAK AOS GMRŠ

Adresa redakcie/editorial board:

Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika

Demänová 393

031 06 Liptovský Mikuláš 6

tel. +421 960 423875, +421 960 423388, fax. +421 960 423036

e-mail redakcie/editorial board: pavel.bucka@aos.sk, dusan.salak@aos.sk

Časopis dostupný na internete: http://www.aos.sk/?page=cas_reflexie

Poslaním vedecko-odborného elektronického časopisu „**VOJENSKÉ REFLEXIE**“ je publikovanie teoretických prác príslušníkov a absolventov kariérnych kurzov AOS, ako aj spolupracovníkov a partnerov AOS doma aj v zahraničí, bezpečnostnej komunity Slovenskej republiky, v širokej škále problematiky bezpečnosti, obrany, ochrany, vzdelávania, výcviku, vojenskej a policajnej teórie a praxe. Príspevky sú publikované v slovenskom jazyku, českom jazyku, poľskom jazyku, anglickom jazyku a sú recenzované. Názory a postoje prezentované v publikovaných príspevkoch nemusia byť v zhode so stanoviskom vydavateľa a redakčnej rady časopisu, ale za ne zodpovedajú autori.

Recenzenti / Reviewers

doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.

*Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Liptovský Mikuláš - (SK)*

prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD.

*Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Liptovský Mikuláš - (SK)*

prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.

*Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika,
Liptovský Mikuláš - (SK)*

prof. PhDr. Peter TEREM, PhD.

*Univerzita Mateja Bela
Banská Bystrica - (SK)*

Prof. zw. dr hab. Paweł TYRAŁA

*Wyższa Szkoła Zarządzania Marketingowego i Języków Obcych w Katowicach
Katowice (PL)*

doc. Ing. Stanislav SZABO, PhD., MBA

*Technická univerzita v Košiciach
Košice - (SK)*

plk. Ing. Radoslav IVANČÍK

*Generálny štáb Ozbrojených síl SR
Bratislava - (SK)*

OBSAH

CONTENTS

<i>doc. Ing. Pavel</i> BUČKA , CSc., SLOVO NA ÚVOD	6

VEDECKÉ ČLÁNKY:

<i>plk. Ing. Radoslav</i> IVANČÍK , ANALÝZA AKTUÁLNYCH TRENDOV VO VÝDAVKOCH NA OBRANU V KRAJINÁCH EURÓPSKEJ ÚNIE POD VPLYVOM GLOBÁLNEJ HOSPODÁRSKEJ A FINANČNEJ KRÍZY	7
<i>Ing. Ivan</i> KOBLEN , CSc. <i>doc. Ing. Stanislav</i> SZABO , PhD., MBA DÔLEŽITOSŤ VOJENSKEJ TECHNICKEJ A SKÚŠOBNEJ ZÁKLADNE Z HĽADISKA ROZVOJA OBRANNÝCH SPÔSOBILOSTÍ A MODERNIZÁCIE VÝZBROJE A TECHNIKY	22
<i>Dr. Franciszek</i> KOZACZUK , POCZUCIE BEZPIECZEŃSTWA MIESZKAŃCÓW MIASTA W KONTEKŚCIE PRZESTĘPCZOŚCI	46

ODBORNÉ ČLÁNKY:

<i>PhDr. Peter</i> BÁTOR , PhD <i>PhDr. Jaroslav</i> NAĎ SAMIT NATO V CHICAGU – ÚLOHY, VÝSLEDKY A VÝZVY	60
<i>plk. Ing. Vladimír</i> KUBÁŇ IRÁNSKY JADROVÝ PROGRAM – MOŽNOSTI JEHO RIEŠENIA A HROZBY	69
<i>plk. Ing. Vladimír</i> LISÝ TERORIZMUS V OBLAKOCH	80
<i>plk. Ing. Štefan</i> KOVÁCS PREDIKCIA BUDÚCEHO BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA	93
<i>plk. Ing. Miloš</i> MOSNÝ TERORIZMUS AKO GLOBÁLNY FENOMÉN SÚČASNOSTI	108
<i>Prof. dr. Klára Siposné</i> KECSKEMÉTHY , CSc. GLOBAL PARTNERSHIP, NATO-AUSTRALIA RELATIONS	116
<i>mgr inž. pil. Paweł</i> KOWALCZYK , <i>dr inž. pil. Jarosław</i> KOZUBA RISK MANAGEMENT – A CRUCIAL SAFETY ELEMENT IN AVIATION	127

doc. dr. Antoni **OLAK**

BEZPIECZEŃSTWO WSPÓŁCZESNEGO ŚWIATA. EGZEKWOWANIE PRAWA
MIĘDZYNARODOWEGO PRZY UŻYCIU ŚRODKÓW POKOJOWYCH _____ 137

SLOVO NA ÚVOD

Vážení čitatelia,

Vojenské reflexie, ako vedecko-odborný elektronický časopis, sa venuje problematike bezpečnosti a obrany, vzdelávaniu, informačnej bezpečnosti a problematike vojenskej a policajnej teórie a praxe. Rád by som poďakoval členom redakčnej rady, ktorí sú významnými odborníkmi vo vojenskej a civilnej oblasti za ich kvalitnú prácu. S radosťou môžem konštatovať, že sa nám podarilo rozšíriť redakčnú radu o dvoch významných odborníkov vo vojenskej oblasti a to genmjr. v.v. Mariána MIKLUŠA a Rektora-veliteľa z AON Varšava gen. dyw. dr. hab. Boguslaw PACEKA.

I v tomto čísle sme jednotlivé príspevky, na návrh recenzentov a vyjadrení členov redakčnej rady, rozdelili na vedecké a odborné. Sme radi, že do tohto čísla prispeli svojimi príspevkami príslušníci Stálej delegácie Slovenskej republiky pri NATO, príslušníci kurzu národnej bezpečnosti ako i naši kolegovia z TU Košice, Univerzity verejných služieb z Maďarska a kolegovia z Katovic, Deblinu a Poznane z Poľska.

Do Vašej pozornosti odporúčam najmä príspevok zástupcov Stálej delegácie Slovenskej republiky pri NATO PhDr. Petra BÁTORU, PhD. a PhDr. Jaroslava NAĎA k problematike Samitu NATO v Chicagu, ktorý môžeme hodnotiť ako úspešný. Bolo na ňom prijatých niekoľko konkrétnych rozhodnutí o realizácii projektov v rámci tzv. inteligentnej obrany a taktiež záväzok ukončiť operáciu ISAF. Riešená problematika je vysoko aktuálna, pretože obrana našej vlasti sa týka všetkých občanov. Z vedeckých článkov dávam do pozornosti najmä článok plk. Ing. Radoslava IVANČÍKA k problematike výdavkov na obranu v krajinách Európskej únie. Autor vo svojom príspevku vysvetľuje príčiny globálnej hospodárskej a finančnej krízy, poukazuje na negatívne trendy v oblasti výdavkov na obranu a zároveň zdôrazňuje nevyhnutnosť zvýšenia týchto výdavkov v záujme nielen udržania súčasných obranných kapacít, ale aj budovania nových. Vo všeobecnosti by som rád upriamil pozornosť našich čitateľov na príspevky príslušníkov KNB, ktorí sú vysoko erudovanými odborníkmi vo svojej oblasti a ich príspevky sú orientované najmä do vojenskej oblasti.

Vážení čitatelia, záverom mi dovoľte poďakovať Vám za doterajšiu priazeň a verím, že i v tomto čísle okrem uvedených príspevkov nájdete i v ďalších článkoch pre Vás zaujímavé informácie a podnetné myšlienky, ktoré obohatia Váš vedomostný obzor v riešenej problematike.

V mene členov redakčnej rady Vám prajem príjemné čítanie.

doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.

ANALÝZA AKTUÁLNYCH TRENDOV VO VÝDAVKOCH NA OBRANU V KRAJINÁCH EURÓPSKEJ ÚNIE POD VPLYVOM GLOBÁLNEJ HOSPODÁRSKEJ A FINANČNEJ KRÍZY

plukovník Ing. Radoslav IVANČÍK
n á ě l n í k

Odbor rozpočtu a financovania (J-8) Generálneho štábu Ozbrojených síl SR
e-mail: radoslav.ivancik@gmail.com

**Analysis of topical trends in defence expenditures in the European Union
countries under the influence of global economic and financial crisis**

ABSTRAKT

V súčasnosti, keď krajiny stále vo väčšej či menšej miere pociťujú následky globálnej hospodárskej a finančnej krízy, a postupne dochádza k zhoršovaniu bezpečnostnej situácie z dôvodu negatívnych následkov prehlbujúcej sa globalizácie a neželaného rastu nových, predovšetkým asymetrických, bezpečnostných hrozieb, a Spojené štáty presúvajú oblasť svojho primárneho záujmu z Európy do Ázie, Európska únia musí prevziať zodpovednosť za jej obranu a bezpečnosť, ako aj ďalší vývoj do vlastných rúk. K splneniu tohto odvážneho cieľa bude nutné, aby európske krajiny zvýšili výdavky na obranu, pretože nevyhnutne potrebujú adekvátne vojenské schopnosti a spôsobilosti, aby boli schopné reagovať na nové asymetrické hrozby a budúce bezpečnostné výzvy. Autor preto vo svojom príspevku vysvetľuje príčiny globálnej hospodárskej a finančnej krízy, poukazuje na negatívne trendy v oblasti výdavkov na obranu a zároveň zdôrazňuje nevyhnutnosť zvýšenia týchto výdavkov takmer vo všetkých krajinách Európskej únie v záujme nielen udržania či zdokonalenia súčasných obranných kapacít, ale aj budovania nových.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: Európska únia, obrana, bezpečnosť, globalizácia, výdavky na obranu, globálna hospodárska a finančná kríza.

ABSTRACT

Nowadays, when countries still feel consequences of global economic and financial crisis, and global security situation is continually worsening due to negative impacts of deepening globalization and unwished growth of new security threats, and primary interests of the United States is shifting from Europe to Asia, the European Union has to take responsibility for its defence and security, and further development. To fulfil this daring goal means that the European Union has to unconditionally increase defence expenditures because necessarily needs adequate military abilities and capabilities in order to react to new

asymmetric security threats and future challenges. Therefore, an author, in his contribution, firstly, explains background of global economic and financial crisis, and secondly, points out the negative trends in the area defence expenditures. Simultaneously, he emphasizes the necessity of increase of defence expenditures in almost all the European countries in the interest of maintaining or enhancing their contemporary defence capacities, and building new capabilities.

KEY WORDS: European Union, defence, security, globalization, defence expenditures, global economic and financial crisis.

ÚVOD

Obrana a bezpečnosť nie sú samozrejmosť! Vznik nových bezpečnostných hrozieb a ich šírenie v nadväznosti na fundamentálne zmeny v celosvetovom bezpečnostnom prostredí po skončení studenej vojny a rozpade bipolárneho usporiadania sveta spôsobili, že požiadavkám disponovať dostatočnými obrannými kapacitami a spôsobilosťami, ako aj schopnosťami reagovať na súčasné alebo novo sa objavujúce bezpečnostné hrozby, sa nevyhla ani Európska únia (ďalej len „EÚ“). „Zmenšovanie“ geografických vzdialeností v dobe prehlbujúcej sa globalizácie výrazne zvyšuje možnosť šírenia hrozieb v podobe medzinárodného terorizmu, nadnárodného organizovaného zločinu, možnosti použitia zbraní hromadného ničenia, nelegálnej migrácie alebo najnovšie kyberterorizmu aj zo vzdialených oblastí sveta a negatívne tak vplývať nielen na bezpečnostné, ale napríklad aj na politické, ekonomické alebo sociálne prostredie EÚ.

Nikdy v minulosti neboli prosperita, udržanie a rast životnej úrovne občanov tak výrazne závislé na úrovni bezpečnosti občanov a štátu, ako je tomu v súčasnom ekonomicky previazanom a rýchlo sa meniacom svete. Narastanie neistoty a nepredvídateľnosti bezpečnostného prostredia bude túto závislosť v budúcnosti ešte viac prehľbovať (Šteuček – Školník, 2011). Preto je bezpodmienečne nutné, v individuálnom záujme na národnej úrovni i spoločnom záujme na európskej úrovni, prehodnotiť v oblasti zaistenia obrany a bezpečnosti prijaté reštrikčné opatrenia zamerané na zmiernenie nepriaznivej ekonomickej situácie a zastaviť súčasné negatívne trendy v oblasti znižovania výdavkov na obranu pod vplyvom následkov globálnej hospodárskej a finančnej krízy.

Tvorba finančných a materiálnych zdrojov pre ozbrojené sily je podmienená ekonomickými možnosťami štátu, technologickou vyspelosťou priemyslu a sektoru služieb, nerastným bohatstvom, ako aj zabezpečením dostatočnej odolnosti, pružnosti a životnosti ekonomiky. Tieto faktory, okrem iného, indikujú akú úroveň obrany a bezpečnosti si štát

môže dovoliť (Pikner, 2008). Ako uvádza Stehlíková (2012), kritická, vo vzťahu k plneniu úloh v rámci Európskej bezpečnostnej a obrannej politiky, je najmä oblasť obranných spôsobilostí členských krajín Únie, ich nedostatok a, bohužiaľ, aj negatívny výhľad na ich zlepšenie v budúcnosti. Tomášeková (2012) v tejto súvislosti dodáva, že aj z týchto dôvodov prežíva EÚ dosiaľ najťažšie obdobie svojej existencie.

1 GLOBÁLNA HOSPODÁRSKA A FINANČNÁ KRÍZA

Globálna hospodárska a finančná kríza, ktorá je podľa väčšiny odborníkov najhoršia od čias „Svetovej hospodárskej krízy“ v medzivojnovom období, sa začala krachom hedgeových fondov Bear Stearns v lete 2007 a bankrotom jednej z najväčších amerických globálne pôsobiacich investičných bánk Lehman Brothers v septembri 2008, keď už naplno prepukla panika na finančných trhoch. Kríza pokračovala odhalením hypotekárnej bubliny okolo spoločností Freddie Mac a Fannie Mae, krízou subštandardných hypoték, cez krízu likvidity a obmedzenie dostupnosti úverov (tzv. „credit crunch“), až po hospodársku recesiu šíriacu sa naprieč svetovou ekonomikou a vládne záchranné balíčky. O skutočných príčinách, ktoré naozaj stáli za kolapsom finančných trhov a nástupom globálnej krízy, sa však vedie intenzívna debata.

Ministri financií krajín G20 vidia za krízou systém odmeňovania vrcholových manažérov finančných inštitúcií a politiku bánk vedúcu k uprednostňovaniu krátkodobých ziskov na úkor dlhodobej výkonnosti organizácie s vplyvom na rast miery rizika. Neoliberálni ekonómovia argument o „chamtivosti bankárov“ odmietajú a poukazujú na bankovníctvo čiastočných rezerv, nebezpečnú hru s úrokovými sadzbami, obmedzenie slobody formou zdaňovania. Krajní liberáli zase vinia samotnú existenciu centrálnych bánk ako administratívneho monopolu určujúceho cenu peňazí a úverov, pričom niektorí oživujú myšlienku zlatého štandardu.

Zástancovia keynesiánskej ekonómie hovoria o dôsledkoch neregulovaného slobodného trhu a vieru v schopnosť jeho samoregulácie považujú za naivnú. Akademici zdôrazňujú dramatický nárast príjmovej nerovnosti a roztváranie nožníc medzi virtuálnou a reálnou ekonomikou. Rôzne názory možno počuť aj od laureátov Nobelovej ceny za ekonómiu. Jedni prisudzujú podiel viny účtovníctvu neodrážajúcemu dynamický obraz finančných operácií a skutočnú mieru rizika a varujú pred negatívnymi dopadmi zvyšovania daňového zaťaženia v dôsledku splácania záchranných balíčkov, iní zase kritizujú vlády za to, že umožnili dereguláciu a liberalizáciu finančných trhov do tej miery, až sa vymkli spod

kontroly, a preto volajú po rýchlejších a masívnejších fiškálnych stimuloch (Hvozdíková, 2010).

Základným momentom zmeny vo finančnom systéme sa stalo správanie bánk, ktoré boli podporované stimulmi monetárnych politík. Zmena správania bánk začala v roku 2004. V politickej rovine to bola zasa administratíva prezidenta Busha, ktorá presadzovala myšlienku poskytovania hypoték aj pre skupiny ľudí z nízko príjmových skupín s takmer nulovými vlastnými zdrojmi. Regulátor dvoch najväčších hypotekárnych domov Fannie Mae a Freddie Mac – The Office of Federal Housing Enterprise Oversight (OFHEO), nezvládol ich obrovské kapitálové požiadavky a kontrolu ich finančných aktív, čím zároveň prispel k sekuritizácii hypotekárnych úverov a ukázal tak cestu iným bankám. Reakcia trhov nenechala na seba dlho čakať a skutočná úverová explózia začala najmä v oblasti emisií rezidenčných hypotekárnych záložných listov (Woltemar, 2010).

V otázke hľadania vinníka sa názory rozchádzajú. Jeden zo základných názorov hovorí o zlyhaní štátov a ďalší sa zameriava na zlyhanie finančného trhu. Zlyhanie štátu sa dalo pozorovať aj na hospodárskom raste svetových ekonomík založenom na úverovej expanzii. Za posledných 30 rokov príjem strednej triedy stagnoval, pričom v niektorých krajinách tento príjem dokonca klesal. Dochádzalo k zníženiu reálnych úspor a akumulovaného kapitálu u väčšiny populácie a bohatstvo sa koncentrovalo v rukách úzkej skupiny obyvateľstva. V snahe podporiť spotrebu domácností, dochádzalo vo viacerých krajinách k podpore „života na dlh“. Napríklad ekonomika USA dosahovala ekonomický rast 2 – 4 % ročne, ale rast jej zadlženosti dosahoval až 8 – 10 % ročne (Šikula, 2009).

Finančný trh mal pôvodne plniť úlohu finančného sprostredkovateľa v ekonomike, ale jeho podiel dosiahol takmer štvrtinu celkového amerického korporátneho sektora a zisky finančných firiem sa dostali na úroveň 40 % celkových korporátnych ziskov (Hvozdíková, 2010). Túto pozíciu však dosiahol finančný sektor len vysokou mierou zadlženia. Medzi rozsahom finančných operácií a rozsahom reálneho medzinárodného obchodu tak vznikala čoraz väčšia medzera. Výsledkom bola „virtualizácia“ svetovej ekonomiky a jej „odtrhnutie od reálnych ekonomických základov“. Osobitným problémom s expanziou finančných trhov bolo aj využívanie nových finančných derivátov, čo tiež prispelo k neprehľadnosti a k zvyšovaniu celkového rizika.

Finančné inovácie stoja aj za problémom sekuritizácie subštandardných hypoték, keďže pred krízou bolo možné sekuritizovať len štandardné hypotéky. Vďaka novému, údajne bezrizikovému, finančnému produktu CDO (kolateralizované dlhové obligácie) bolo možné kombinovať do portfólia aj rizikové hypotéky s inými pohľadávkami. Takýto výsledný

„balíček“ nebol ratingovo dostatočne ohodnotený a tým pádom došlo k presúvaniu rizika až do straty kontroly. Úlohou ratingových agentúr je pritom posudzovať platobnú schopnosť budúcich dlžníkov. Od solventných s označením AAA/Aaa až po nesolventných, zaradených do skupiny D. Za úplatok však nebolo problémom získať od ratingovej spoločnosti doklad o potrebnej výške príjmu. Banky brali tieto posudky ľahkovážne a spoliehali sa len na výsledky ratingov a údaje o dlžníkoch si už ďalej neoverovali. V priebehu 1 – 2 rokov ale úroky začali rásť a dlžníci ich neboli schopní splácať (Euractive, 2012).

Vlády krízou najdotknutejších krajín, sa pri jej prepuknutí zachovali obdobne ako počas predchádzajúcich ekonomických kríz. Reakcie vlád vedúcich k zmierneniu dopadov krízy a oživeniu ekonomík majú teda zaužívanú stratégiu. Väčšina krajín si adoptovala nesystematický prístup v podobe kombinácie expanzívnej monetárnej politiky, dodania likvidity a ad hoc intervencií, prípadne záchrany individuálnych selektívnych inštitúcií (Bikár, 2009). Tieto opatrenia však viedli k rapídному poklesu dôvery na finančných trhoch, pričom následne boli implementované oveľa rozsiahlejšie a komplexnejšie balíky, ktoré zvyčajne spočívali len v garantovaní záväzkov, rekapitalizácii inštitúcií a transferu toxických aktív.

Vládne plány mali za cieľ stabilizovať finančné trhy, dodať potrebnú likviditu a redukovať nedostatok kapitálu bánk. Vládne injekcie síce môžu z krátkodobého hľadiska pomôcť vyriešiť krízové situácie, závisia však od možností verejných financií a štruktúry ekonomiky. Z dlhodobého hľadiska je preto nutné nastaviť prísnejšie pravidlá regulácie a dozoru finančného sektora, zvýšiť transparentnosť štruktúry imania bánk a oceňovania kolaterálov. Zhoršenie stavu verejných financií, rezultujúce z prijatých nákladných opatrení, môže brániť vládam stanoviť si udržateľnú cestu. Zníženie ratingu krajiny vedie k zvýšeným nákladom financovania dlhovej služby štátu. V tomto kontexte je pochopiteľný tlak na centrálnu banku akceptovať istú úroveň inflácie s cieľom znížiť celkový dlh. Zvýšená volatilita meny vedie v prípade depreciaácie k stratám na hodnote aktív dlžníkov, ak je dlh denominovaný v cudzej mene (Bikár, 2009). Obdobne môžu stratám čeliť aj banky, z dôvodu výkyvov úrokových sadzieb a mien (Woltemar, 2010).

Európska ekonomika sa prvej vlne finančnej krízy na jeseň roku 2007 vyhla bez väčších následkov. Finančné inštitúcie, ich produkty a ratingové agentúry však stratili postupne svoju reputáciu na trhoch. Európska komisia kritizovala nedbanlivosť investičných praktík týchto inštitúcií, manažment likvidity a nezodpovedné úverovanie (Euractive, 2012). Finančné problémy v západnej Európe odkryla aktivita britskej národnej banky Bank of England, ktorá musela zachraňovať komerčnú banku Northern Rock, ktorá patrila medzi lídrov na trhu s hypotékami. Vplyv krízy na EÚ sa začal prejavovať najmä v eurozóne

v prvom štvrtroku 2008. Globálna ekonomika sa začala spomaľovať a Komisia opatrne avizovala, že v roku 2008 treba očakávať nižší rast a vyššiu infláciu.

EÚ začiatkom roku 2008 zažívala najvyšší rast cien za posledných 14 rokov. Zlé hospodárske vyhliadky sa v druhom štvrtroku začali ešte viac prehľbovať a výrazný vplyv na ne mala najmä recesia v USA a rast cien ropy a energií. Globálna úverová kríza oslabila dôveru investorov a sťažila prístup k financiám. Po septembrovom krachu na Wall Street začala EÚ umiernené realizovať krízový plán. Po rýchlej pomoci európskym bankám v podobe 30 miliárd EUR krátkodobej pôžičky od Európskej centrálnej banky, začali banky udržiavať väčšie kapitálové rezervy, aby sa nedostali do finančnej nesolventnosti (Kubinec, 2009). Do finančných problémov sa dostával aj automobilový priemysel, ktorý žiadal EÚ o finančnú pomoc, ktorú napokon aj dostal vo forme podpory rozvoja ekologických áut.

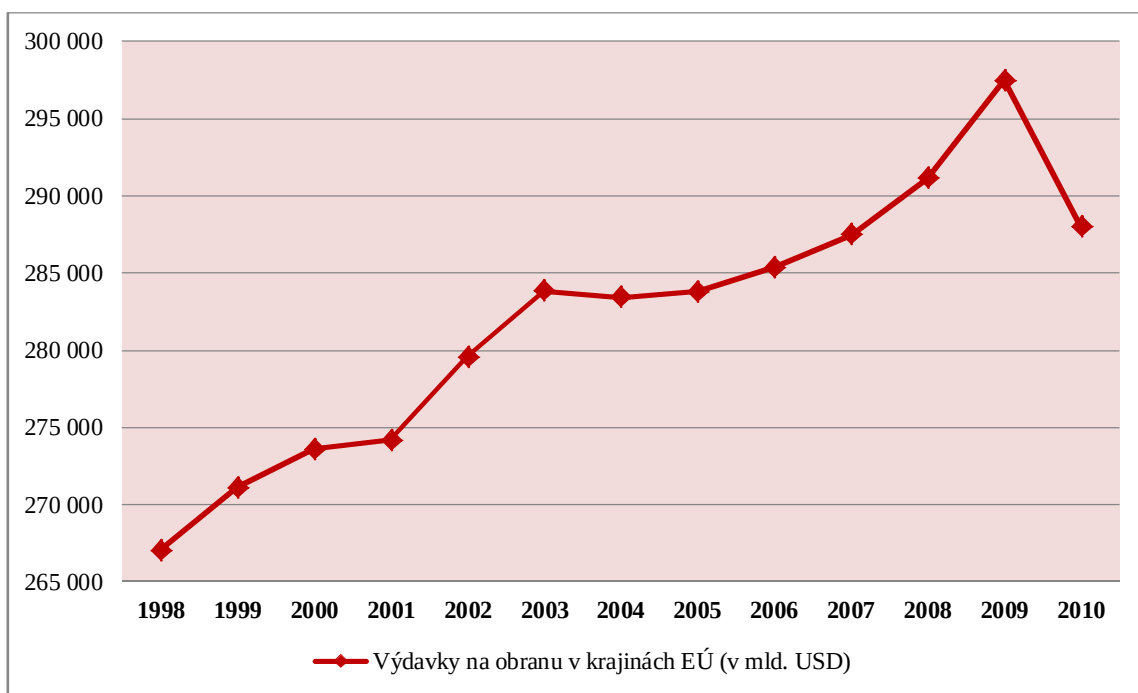
Rastúca neistota sa odrazila aj na páde cien akcií na všetkých trhoch od USA až po Japonsko. Ako kritický bod možno označiť pokles akcií niektorých bánk vo Veľkej Británii až o 40%. Aj napriek zníženiu úrokových sadzieb centrálnymi bankami, tento postup nepriniesol na trhy istotu. Vypredávanie akcií a prepady na burzách začali ohrozovať kurzy svetových mien a tým, samozrejme, aj európsku menu. Krajiny v EÚ si uvedomili nevyhnutnosť koordinovať postup záchrany ekonomík a snahu obnoviť ekonomický rast v reálnej ekonomike.

2 TREND VÝVOJA VÝDAVKOV NA OBRANU V KRAJINÁCH EURÓPSKEJ ÚNIE POD VPLYVOM GLOBÁLNEJ HOSPODÁRSKEJ A FINANČNEJ KRÍZY

V tejto súvislosti je však nutné upozorniť na dve veľmi dôležité a na seba nadväzujúce skutočnosti. Po prvé, obranné spôsobilosti a kapacity EÚ nie je možné budovať bez vyčlenenia dostatočného objemu finančných prostriedkov na obranu v jednotlivých členských krajinách Únie. A po druhé, bez budovania primeraných obranných spôsobilostí a kapacít, zodpovedajúcich rastu nových bezpečnostných hrozieb a zásadným zmenám v globálnom, euroatlantickom i kontinentálnom bezpečnostnom prostredí, sa EÚ nikdy nestane skutočným obranným spoločenstvom, a zároveň sa bez nich ani nemôže stať plnohodnotným a rešpektovaným globálnym aktérom na poli obrany a bezpečnosti. A tak nevyhnutnou podmienkou pre účinnú realizáciu spoločnej európskej obrannej a bezpečnostnej politiky je nielen výstavba moderných a nasaditeľných národných ozbrojených síl v jednotlivých členských krajinách EÚ, ale aj budovanie európskych síl rýchlej reakcie, schopných plnohodnotne pokrývať pozemné, námorné aj vzdušné operácie, a súčasne promptne a adekvátne reagovať na krízy a konflikty nielen v Európe, ale kdekoľvek na svete. Je to však, ako už bolo uvedené vyššie, aj o výške výdavkov na obranu.

Z dôvodu globalizácie bola väčšina európskych krajín vo väčšej, či menšej miere zasiahnutá globálnou hospodárskou a finančnou krízou, ktorej následky mnohé krajiny pociťujú dodnes. Zníženie tempa ekonomického rastu, zvýšenie miery nezamestnanosti, zvýšenie rozpočtových deficitov, zhoršenie platobnej bilancie a ďalšie negatívne dopady krízy spôsobili, že všetky vlády museli a stále musia prostredníctvom verejných výdavkov prijímať razantnejšie alebo miernejšie ekonomické, ale aj politické a legislatívne opatrenia na zmiernenie následkov krízy. Jedným z prvých krokov, ku ktorým sa väčšina krajín uchýlila, je snaha o konsolidáciu verejných financií prostredníctvom zavádzania finančných reštrikčných opatrení vo vzťahu k štátnemu rozpočtu. Z ekonomického hľadiska sú dôvody jednoznačné, znížená ekonomická aktivita znamená zníženie príjmov štátneho rozpočtu (Ivančík, 2010).

Rozpočtová matematika je v takýchto prípadoch neúprosná. Výpadky na strane príjmov prinášajú výpadky na strane výdavkov. Naplánované a vopred schválené rozpočty sa z uvedených dôvodov javia ako neudržateľné a ak jednotlivé štáty v rámci zodpovednej fiškálnej politiky nechcú zvyšovať svoje dlhy a prostredníctvom ďalších pôžičiek kompenzovať výpadky v príjmoch, musia vykonať rozpočtové škrt. Z týchto dôvodov dochádza takmer vo všetkých európskych krajinách ku škrtom najmä v tých oblastiach, ktoré nie sú považované za priority v jednotlivých krajinách. Vo veľkej väčšine štátov sa preto prvou obeťou šetrenia stali výdavky na zabezpečenie obrany (pozri Graf 1).

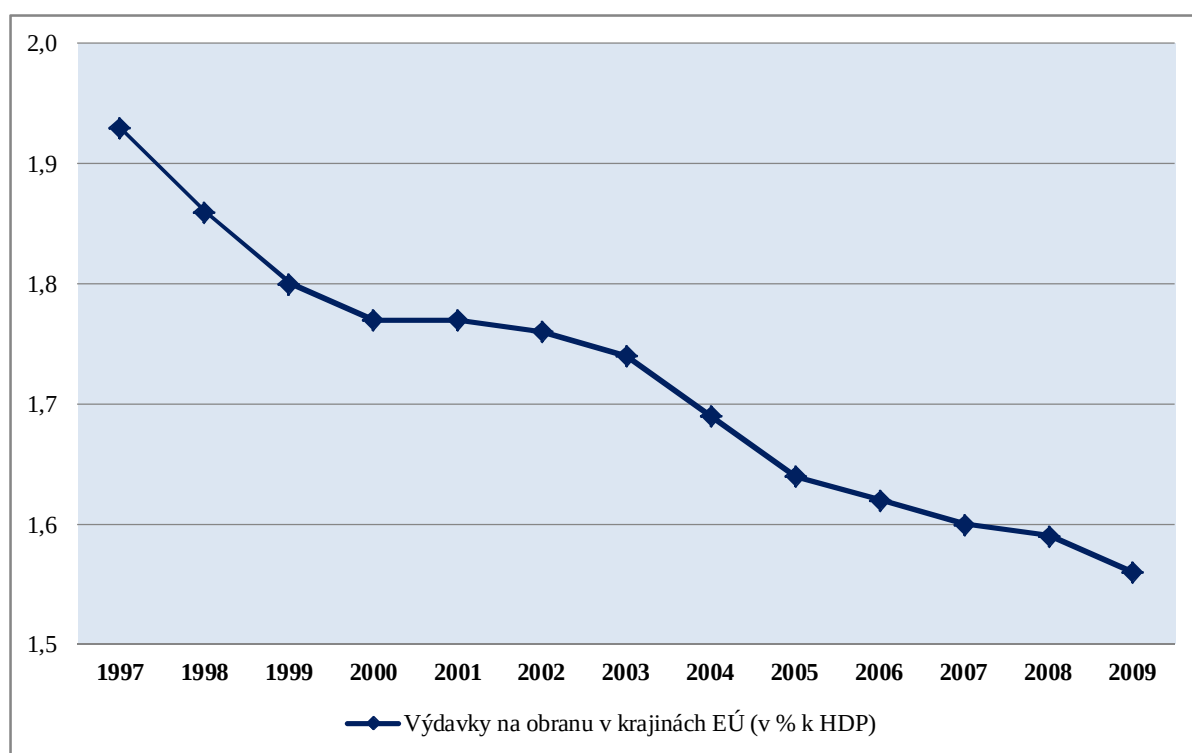

Graf 1: Prehľad výšky výdavkov na obranu v krajinách EÚ v rokoch 1998 – 2010 (v mld. USD)

Zdroj: Stockholm International Peace and Research Institute, 2011

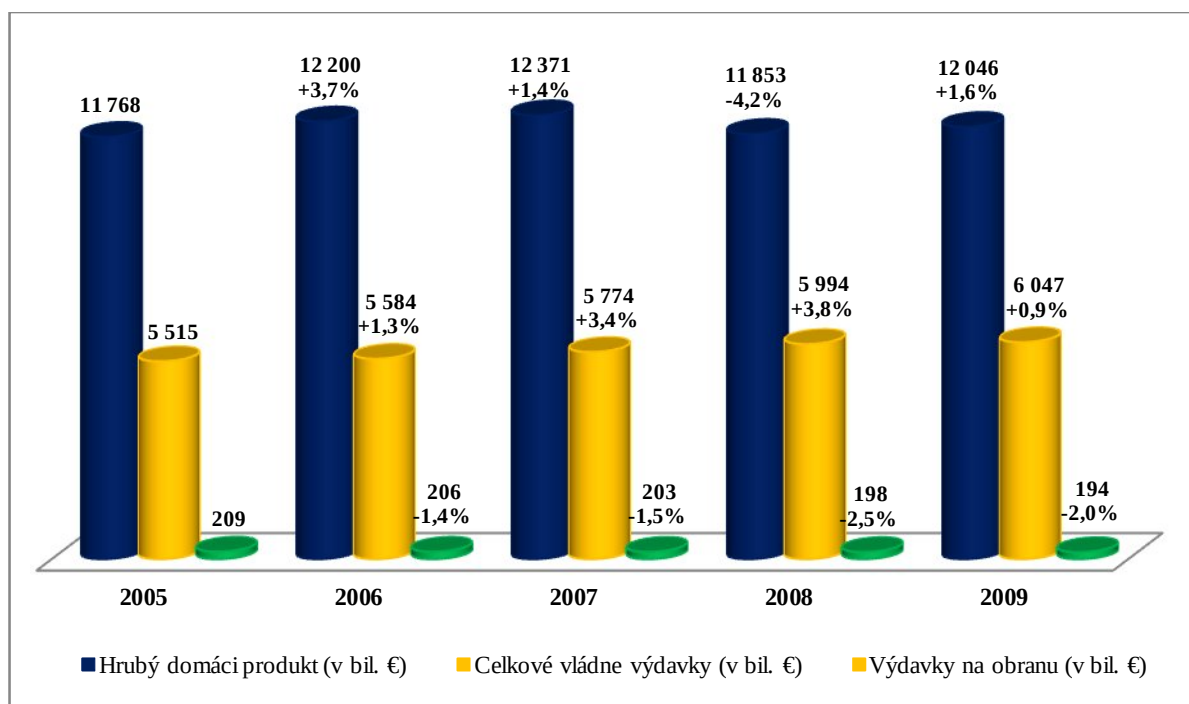
Z hľadiska nominálnej hodnoty výdavkov na obranu graf 1 jednoznačne potvrdzuje, že prijaté reštrikčné opatrenia v členských krajinách EÚ v oblasti verejných výdavkov sa dotkli predovšetkým výdavkov na obranu, ktoré po rokoch kontinuálneho rastu klesli v roku 2010 na úroveň roku 2007. Zreteľné zníženie výdavkov na obranu v roku 2010 oproti roku 2008 (o 3 178 mld. USD – 1,1 %) a oproti roku 2009 (o 9 525 mld. USD – 3,2 %) samozrejme spôsobilo mnohé nové vrásky na tvárach vojakov a funkcionárov zodpovedných za európsku obranu a bezpečnosť, ale z pohľadu budovania obranných spôsobilostí a kapacít Únie ešte negatívnejšie pôsobia údaje vyjadrujúce trend výdavkov na obranu z hľadiska ich podielu na hrubom domácom produkte (ďalej len „HDP“) jednotlivých členských krajín (pozri Graf 2).

Graf 2: Prehľad výšky výdavkov na obranu v členských krajinách EÚ v rokoch 2006 – 2010 (v % k HDP)

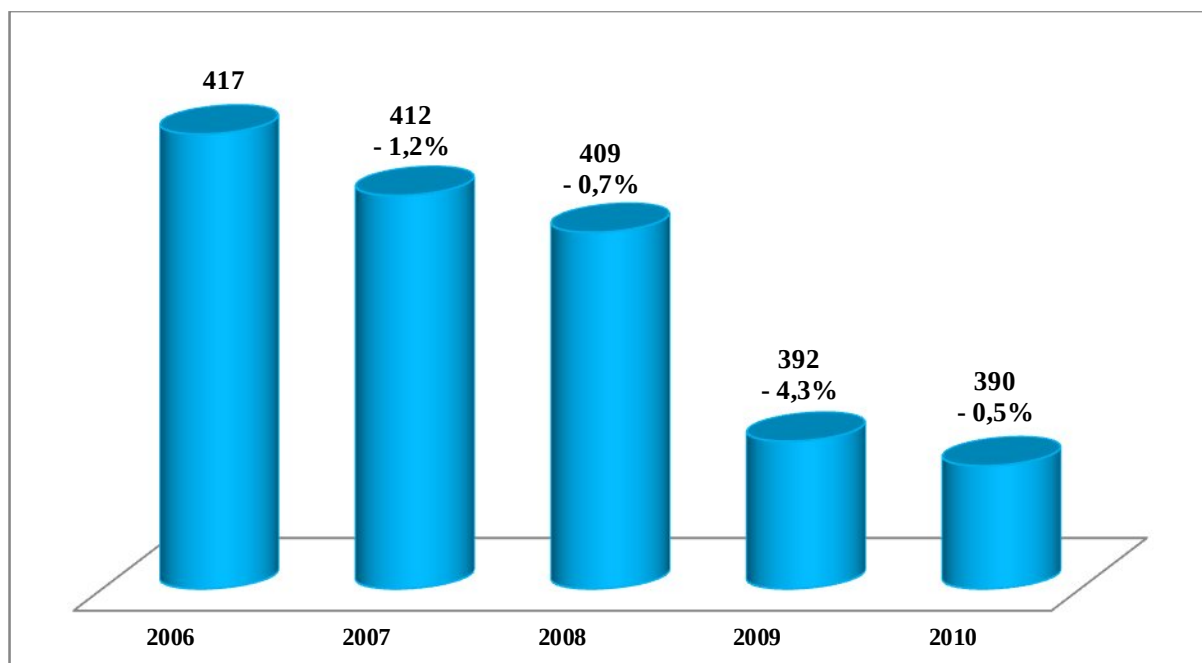
Zdroj: Stockholm International Peace and Research Institute, 2011

Negatívny trend vo výdavkoch na obranu v posledných rokoch v Európe potvrdzuje aj porovnanie ich výšky s výškou HDP a celkovými vládnymi výdavkami v členských štátoch Únie. Kým HDP v krajinách EÚ, s výnimkou roku 2009, každý rok rástlo, a vládne výdavky, bez výnimky, rástli počas všetkých hodnotených rokov, tak výdavky na obranu, naopak, každým rokom klesali (pozri Graf 3). Tento negatívny trend potvrdzuje aj vývoj výšky výdavkov na obranu v prepočte na 1 obyvateľa (pozri Graf 4).

Graf 3: Porovnanie vývoja výšky výdavkov na obranu, HDP a celkových vládnych výdavkov v členských krajinách EÚ v rokoch 2006 – 2010 (v % a v bil. EUR)

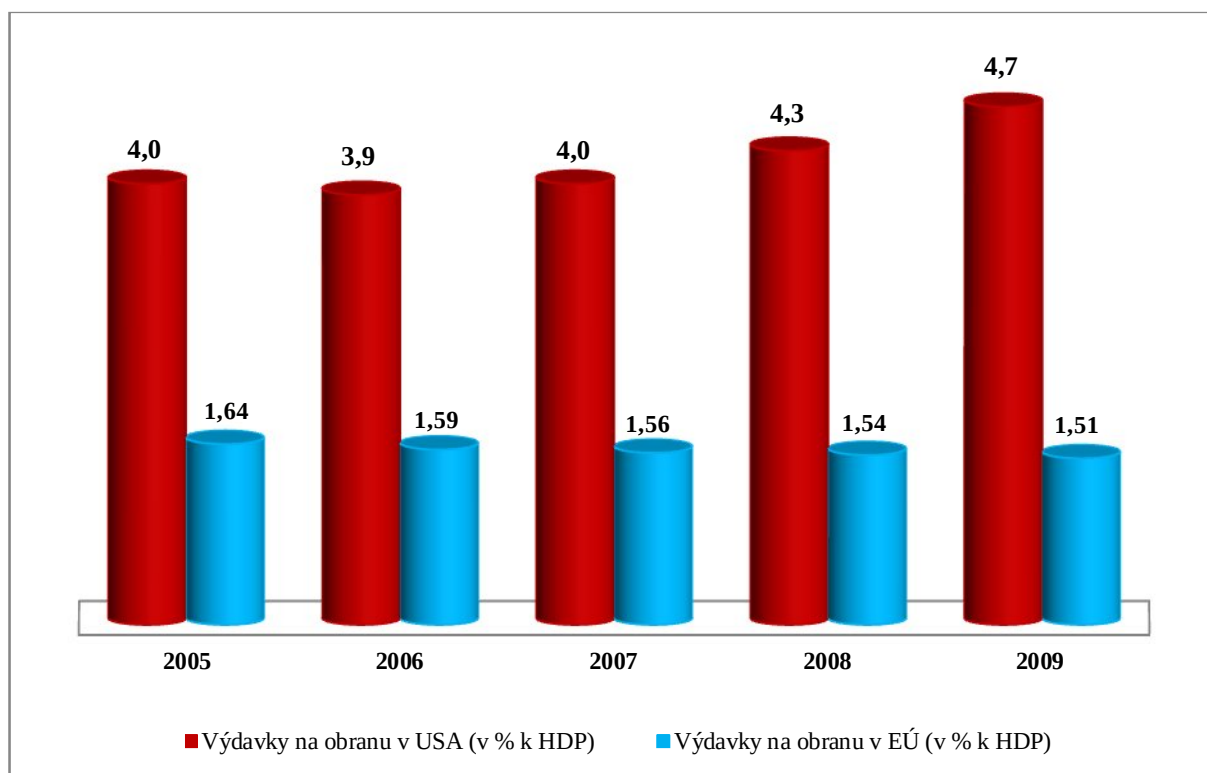
Zdroj: European Defence Agency, 2011

Graf 4: Prehľad výšky výdavkov na obranu v krajinách EÚ v prepočte na 1 obyvateľa v rokoch 2006 – 2010 (v EUR)

Zdroj: European Defence Agency, 2011

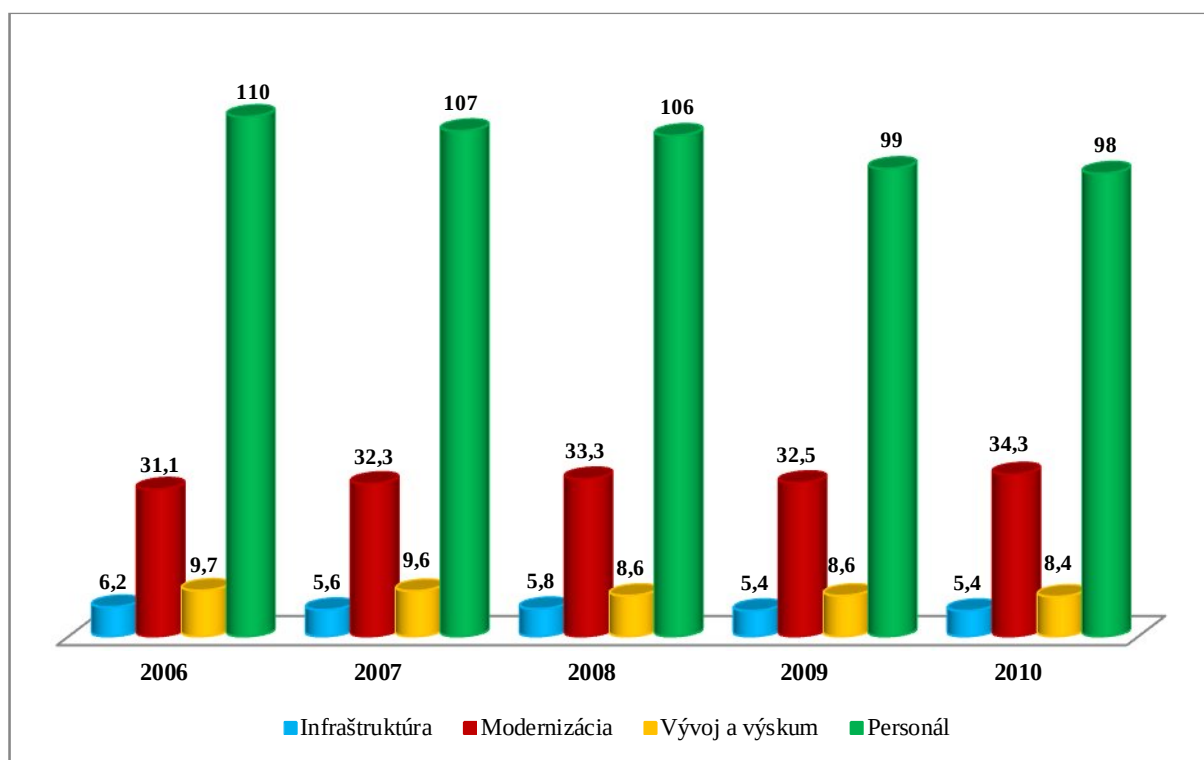
Grafy 2, 3 a 4 veľmi jasne potvrdzujú názor vrcholných politických predstaviteľov Spojených štátov amerických (ďalej len „USA“), že USA sú znepokojené škrtmi vo výdavkoch na obranu v európskych krajinách v posledných rokoch, pretože tým vyvíjajú stále väčší tlak na už i tak dosť vyťaženú americkú armádu. „Je to znepokojujúce, USA už nie sú ochotné ďalej tolerovať vašu pokračujúcu, dokonca rastúcu závislosť vo veciach vašej vlastnej obrany a bezpečnosti. Musíte oveľa viac investovať do obrany.“ povedal bývalý americký minister obrany Robert Gates. „Mojou obavou je, že čím viac našich európskych spojencov zníži svoj rozpočet na obranu, tým viac ľudí sa bude upínať na Spojené štáty, aby zaplárali takto vzniknuté medzery (pozri Graf 4). A to v čase, keď my sami čelíme nedostatku. To ma znepokojuje“. Gates zároveň v tejto súvislosti dodal, že USA od európskych spojencov očakávajú to, čo robí on sám vo Washingtone, to znamená vnútorné ušetrené prostriedky znovu investovať do vojenského personálu a nevyhnutného vybavenia ozbrojených síl. „Akékoľvek šetrenie v zmysle efektívnosti by sa malo investovať späť do zvýšenia spôsobilostí ozbrojených síl,“ povedal Gates.

Graf 5: Porovnanie výšky výdavkov na obranu v USA a EÚ v rokoch 2005 – 2009 (v % k HDP)

Zdroj: Stockholm International Peace and Research Institute, 2011

Je preto viac ako nutné, aby takýto trend pri zaistovaní obrany a bezpečnosti a pri budovaní obranných spôsobilostí a kapacít aplikovali aj členské krajiny EÚ; a konečne, v záujme efektívnejšieho využitia disponibilných zdrojov, okrem reforiem v ozbrojených silách, spojených so znižovaním počtov vojenského personálu, našli odvahu reformovať aj civilné zložky ministerstiev obrán, znížiť počty nenasaditeľných civilných zamestnancov nepodporujúcich ozbrojené sily pri plnení ich úloh a redukovať byrokráciu, za ktorou sa množstvo civilných úradníkov skrýva. V súčasnosti sa totiž všetky štáty Únie spoločne nachádzajú vo veľmi nestabilnom a nepredvídateľnom svete a žiadna európska krajina nemá k dispozícii všetky potrebné prostriedky k tomu, aby sa dokázala sama brániť. A i keď v súčasnosti trápí EÚ, a predovšetkým krajiny eurozóny, dlhová a úverová kríza, členské štáty EÚ by napriek tomu mali prekonať negatívne trendy z posledných rokov a podporiť investície do vojenského personálu, obrannej infraštruktúry, modernizácie, ako aj vývoja a výskumu (pozri Graf 6), a zároveň prehĺbiť vzájomnú spoluprácu.

Graf 6: Prehľad výšky výdavkov na obrannú infraštruktúru, modernizáciu, vývoj a výskum a personál v členských krajinách EÚ v rokoch 2005 – 2009 (v bil. EUR)

Zdroj: European Defence Agency, 2011

Využitie Európskej obrannej agentúry (ďalej len „EDA“), keďže väčšina krajín Európskej únie (až na výnimky) nedisponuje požadovanými a zodpovedajúcimi schopnosťami a spôsobilosťami, je jednou z možností ako tieto investície realizovať a ako túto vzájomnú

spoluprácu podporiť. To si ale vyžaduje, aby členské štáty Únie nielen slovne deklarovali politickú vôľu o investíciách a spolupráci v oblasti obrany, ale aj reálne vyčleňovali na obranu zdroje vo výške pohybujúcej sa minimálne na úrovni 2 % HDP. EDA samozrejme nemôže vyčleniť tieto zdroje namiesto jednotlivých krajín, ale môže výrazne pomôcť nielen pri zvyšovaní efektívnosti a účinnosti výdavkov na obranu, ale aj zvyšovaní úrovne obrany a bezpečnosti ako jednotlivých krajín EÚ, tak Únie ako celku. Jej hlavné úlohy totiž spočívajú predovšetkým v podpore a koordinácii rozvoja obranných spôsobilostí, podpore multilaterálnych projektov spolupráce v oblasti obranného výskumu, technológií a vyzbrojovania, ako aj vo vytváraní silnejšej a konkurencieschopnejšej Európskej obrannej technologickej a priemyselnej základne, a súčasne v podpore vytvárania trhu s obrannou výzbrojou a technikou s rovnakými príležitosťami pre výrobcov a dodávateľov obranných systémov a služieb (bližšie pozri: Koblen – Szabo, 2010; Koblen – Szabo – Bučka, 2011a, príp. Koblen – Szabo – Bučka, 2011b).

ZÁVER

Obrana a bezpečnosť naozaj nie sú samozrejmosťou, zvlášť v čase krízy. Jej ďalšie prehĺbenie by mohlo ešte viac zvýšiť šírenie niektorých najvážnejších bezpečnostných hrozieb a navyše ohroziť zatiaľ až na výnimky pomerne stabilné zásobovanie energetickými zdrojmi. Zaistenie ochrany svojich politických, vojenských, ekonomických i energetických a ďalších záujmov preto patrí spolu so zaistením obrany a bezpečnosti štátu a jeho obyvateľov k primárnym úlohám každého štátu, resp. v prípade kolektívnej obrany či ochrany kolektívnych záujmov k primárnym úlohám každého združenia, spolku, únie či aliancie, teda aj Európskej únie.

Preto musí EÚ bezpodmienečne disponovať dostatočnými obrannými kapacitami a spôsobilosťami, ako aj schopnosťami, aby bola schopná reagovať na súčasné bezpečnostné hrozby i budúce bezpečnostné výzvy. Zaistenie európskej obrany a bezpečnosti si napriek dopadom globálnej hospodárskej a finančnej krízy vyžaduje zvýšenie výdavkov na obranu a investície do nových spôsobilostí, najmä do špeciálnych jednotiek, spravodajských a bezpilotných prostriedkov, spôsobilostí v oblasti ochrany kyberpriestoru a informačnej bezpečnosti, ako aj prostriedkov využívajúcich vesmír.

Veľmi dôležitou sa do budúcnosti javí tiež požiadavka na rozvinutie schopností operovať v prostredí, v ktorom sa protivník/protivníci bude/budú snažiť európskym krajinám obmedziť slobodu konania a prístup k energetickým zdrojom, vrátane medzinárodných

priestorov dôležitých nielen pre európsku, ale i globálnu ekonomiku. Táto požiadavka vychádza z konštatovania výrazného nárastu vojenskej sily niektorých krajín, ako aj používania čoraz sofistikovanejších prostriedkov a využívania asymetrických stratégií zatiaľ najmä neštátnymi aktérmi.

Britská, francúzska i nemecká skúsenosť ukazujú, že ani veľmoci si už nedokážu udržať celé spektrum vojenských spôsobilostí a musia sa spoliehať na spojencov a partnerov. Preto bude veľmi dôležité ako sa jednotlivé európske krajiny, ale aj Únia ako celok, popasujú s výzvou zachovať si aspoň minimum vojenských spôsobilostí, ako-tak vyvážených na celé spektrum operácií, od mierových, cez humanitárne, až po bojové. A taktiež ako sa v záujme zvýšenia svojej obrany a bezpečnosti a zastavenia prehlbovania negatívnych trendov z posledných rokov popasujú s prioritizáciou vlastných a spoločných záujmov, špecializáciou, združovaním a zdieľaním obranných spôsobilostí, a zároveň či sa im zvýšením výdavkov na obranu podarí dosiahnuť rovnováhu medzi rozsahom úloh a vyčlenenými zdrojmi a preklenúť súčasné kritické obdobie poznačené globálnou hospodárskou a finančnou krízou.

LITERATÚRA

- [1] BIKÁR, M. 2009. Finančná politika vlád vo finančných krízach. In *Evropské finanční systémy 2009 : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Brno : Masarykova univerzita, 2009, s. 103-107. ISBN 978-80-210-4882-9.
- [2] BRHLÍKOVÁ, R.: EBOP na základe Lisabonskej zmluvy. In *Euro-Atlantic Quarterly*, 2010, roč. 5. ISSN 1336-8761. Dostupné na: www.eaq.sk.
- [3] Euractive.sk. 2012. *Finančná kríza. Koniec amerického sna o bývaní*. Dostupné na: http://www.euractiv.sk/ekonomika-a-euro/zoznam_liniek/financna-kriza-000227.
- [4] HVOZDÍKOVÁ, V. 2010. *Polemika o príčinách a riešeniach globálnej krízy*. Slovenská akadémia vied. 2010. Dostupné na: <http://www.ekonom.sav.sk/uploads/projects/Hvozdi02.pdf>.
- [5] IVANČÍK, R. 2010. Národná a medzinárodná bezpečnosť v čase globalizácie a finančnej krízy. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Vojenská akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2010. s. 110-118. ISBN 978-80-8040-407-6. Dostupné na: http://www.aos.sk/struktura/katedry/kbo/dokum/Zbornik_NMB_2010.pdf
- [6] IVANČÍK, R. 2012. Teoreticko-metodologický pohľad na bezpečnosť. In *Vojenské reflexie*, 2012, roč. 7, č. 1, s. 38-57. ISSN 1336-9202. Dostupné na: http://www.aos.sk/casopisy/reflexie/vojenske_reflexieVII_1.pdf
- [7] IVANČÍK, R. – KELEMEN, M. 2011. *Polemika o Európskej únii – globálnom hráčovi na poli medzinárodnej bezpečnosti*. In *Košická bezpečnostná revue*, 2011, roč. 1, č. 2, s. 42-47. ISSN 1338-4244. Dostupné na: <http://www.vsbm.sk/data/revue/revue-2-11.pdf>

- [8] IVANČÍK, R. – NEČAS, P. 2011. Nové trendy v manažmente európskej obrany a bezpečnosti. In *Manažment, teória, výučba a prax: zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Vojenská akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika. 2011. s. 250-258. ISBN 978-80-8040-427-7.
- [9] KELEMEN, M. 2006. *Protivník v novom bezpečnostnom prostredí*. In *Politické vedy*, 2006, roč. 9, č. 1, s. 35-57, ISSN 1335-2741.
- [10] KELEMEN, M. a kol. 2010. The comprehensive approach: an effective tool in the pursuit of national security and defense interests. In *Connections : the quarterly journal*. 2010, roč. 9, č. 2, s. 79-88. ISSN 1812-1098.
- [11] KOBLEN, I. – SZABO, S. – BUČKA, P. 2011a. *Obranné spôsobilosti, výskum, vyzbrojovanie a obranný priemysel v kontexte Európskej spolupráce*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2011. 380 s. ISBN 978-80-8040-432-1.
- [12] KOBLEN, I. – SZABO, S. – BUČKA, P. 2011b. Hlavné výzvy, výhody a nevýhody európskej spolupráce v oblasti vyzbrojovania. In *Vojenské reflexie* . 2011, roč. 6, s. 84-97. ISSN 1336-9202. Dostupné na: http://www.aos.sk/casopisy/reflexie/vojenske_reflexie_12.pdf
- [13] KOBLEN, I. – SZABO, S. 2010. Európska obranná agentúra – významný nástroj zlepšenia obranných spôsobilostí. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2010. s. 169-179. ISBN 978-80-8040-407-6. Dostupné na: http://www.aos.sk/struktura/katedry/kbo/dokum/Zbornik_NMB_2010.pdf
- [14] KUBINEC, M. 2009. Trhy už eurozóne neveria. In *Hospodárske noviny*, 23.1.2009. Dostupné na: <http://hnonline.sk/c1-33254190>.
- [15] NEČAS, P. – IVANČÍK, R. 2011. *Globalizácia, obrana a bezpečnosť*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2011. 190 s. ISBN 978-80-8040-425-3.
- [16] NEČAS, P. – SZABO, S. 2009. *Back to the future: geopolitical security or chaos?* Košice : Faculty of Aeronautics of Technical University. 2009. 112 s. ISBN 978-80-553-0119-8.
- [17] NEČAS, P. – UŠIAK, J. 2010. *Nový prístup k bezpečnosti štátu na začiatku 21. storočia*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši, 2010. 167 s. ISBN 978-80-8040-401-7.
- [18] NEČAS, P. – OLAK, A. a kol. 2012. *Edukacja a poczucie bezpieczeństwa*. Amelia Rzeszów 2012. 353 s. ISBN 978-83-63359-12-6.
- [19] PIKNER, I. 2008. Predikce vývoje perspektivních technologií a tvorba materiálních zdrojů. In *Principy obrany České republiky „2030“*. Brno : Univerzita obrany, 2008, 81 s. ISBN 978-80-7231-513-0.
- [20] STEHLÍKOVÁ, I. 2012. Spolupráca NATO a EÚ v medzinárodnom krízovom manažmente. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2012“*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2012, s. 429-436. ISBN 978-80-8040-4508-5.

- [21] ŠIKULA, M. 2009. Dlhodobá vízia slovenskej spoločnosti a identifikácia príčin globálnej krízy. In *Dosahy finančnej a hospodárskej krízy na pôdohospodárstvo – možnosti riešenia*. Nitra: Slovenská akadémia pôdohospodárskych vied, 2009. ISBN 978-80- 89162 -39-0.
- [22] ŠILHAN, V. 2005. Rozvoj obranných schopností Európskej unie. In *Vojenské rozhledy*, 2005, roč. 14, č. 4, s. 3-10. ISSN 1210-3292.
- [23] ŠTEUČEK, J. – ŠKOLNÍK, M. 2011. Obranné výdavky štátu v podmienkach hospodárskej krízy. In *Manažment, teória, výučba a prax : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika. 2011. s. 427-433. ISBN 978-80-8040-427-7.
- [24] TOMÁŠEKOVÁ, L. 2012. Bezpečnosť a obrana v ére globalizácie. In *Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie „Národná a medzinárodná bezpečnosť 2012“*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2012, s. 474-480. ISBN 978-80-8040-4508-5.
- [25] UŠIAK, J.: Transformácia európskej bezpečnostnej stratégie. In *Pět let členství ČR v EU: bilance a perspektivy, trendy a vize*. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. 2009. s. 381-390. ISBN 978-80-86708-79-9.
- [26] WOLTEMAR, R. 2010. Eurozóna pod vplyvom globálnej finančnej a hospodárskej krízy. In *Medzinárodné vzťahy*, 2010, roč. 8, č. 2, s. 91-100. ISSN 1336-1562.

Recenzent: prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD.,

DÔLEŽITOSŤ VOJENSKEJ TECHNICKEJ A SKÚŠOBNEJ ZÁKLADNE Z HĽADISKA ROZVOJA OBRANNÝCH SPÔSOBILOSTÍ A MODERNIZÁCIE VÝZBROJE A TECHNIKY

Ing. Ivan KOBLEN, CSc. ^{1/},
doc. Ing. Stanislav SZABO, PhD., MBA ^{2/}

^{1/} ALES a.s., Trenčín, pracovisko Bratislava: D.ICZ
Slovakia a.s./ALES a.s., Regus Business Centre,
Karadžičova 8/A, 821 08 Bratislava

^{2/} Letecká fakulta, Katedra manažmentu leteckej prevádzky,
Technická univerzita v Košiciach, Rampová 7, 041 21 Košice
E-mail: koblen@ales.sk, Stanislav.Szabo@tuke.sk

ABSTRAKT

Dôležitou súčasťou štruktúry rezortov obrany vyspelých štátov a ich obrannej infraštruktúry sú pracoviská vojenskej technickej a skúšobnej základne (VTSZ), ktoré riešia dôležité a nezastupiteľné úlohy vo všetkých etapách životného cyklu obrannej výzbroje a techniky od koncepcnej etapy, cez vývoj a skúšobné overovanie, výrobu, zavedenie techniky do výzbroje, prevádzku a jej zabezpečenie (vrátane riešenia problémov spojených s prevádzkou vojenskej výzbroje a techniky) až po jej vyradenie výzbroje a techniky z výzbroje ozbrojených síl. Špecialisti vojenských technických a skúšobných ústavov, ich spôsobilosti v jednotlivých oblastiach činností; meracie, skúšobné, diagnostické a ďalšie vybavenie týchto pracovísk, sa významnou mierou podieľajú na podpore a rozvoji obranných spôsobilostí ozbrojených síl, príprave a realizácii projektov vyzbrojovania, implementácii štandardov NATO a ďalších štandardov vo výzbrojno-technickej oblasti, úzko spolupracujú s orgánmi NATO a EDA v oblasti obranného výskumu, rozvoja technológií a vyzbrojovania ako aj bezpečnostným a obranným priemyslom. Pracoviská VTSZ sú tak neoddeliteľnou súčasťou národnej a Európskej obrannej technologickej a priemyselnej základne (EDTIB) a dôležitými prvkami obranného potenciálu štátu. Analytici sa zhodujú v tom, že vzhľadom na súčasné a budúce bezpečnostné výzvy a požiadavky na rozvoj obranných spôsobilostí a vyzbrojovania, ako aj výzvy vyplývajúce z členstva v NATO a EÚ/EDA je potrebné, aby ministerstvá obrany mali k dispozícii životaschopnú vojenskú technickú a skúšobnú základňu.

Kľúčové slová: vojensko-technická a skúšobná základňa, vojensko-technický a skúšobný ústav, projekt vyzbrojovania, Európska obranná technologická a priemyselná základňa, Vojenský technický ústav Liptovský Mikuláš, Vojenský technický a skúšobný ústav Záhorie, Vojenský letecký technický a skúšobný ústav Košice.

ÚVOD - NIEKTORÉ HISTORICKÉ FAKTY A SÚVISLOSTI

V jesenných mesiacoch roku 2012 si pripomínáme 20. výročie procesu delenia bývalej Česko-slovenskej armády, súčasťou ktorej boli aj pracoviská VTSZ, resp. vojenskej výskumnej a vývojovej základne (VVZ). Tieto pracoviská patrili v tej dobe k špičkovým nielen v rámci bývalej ČSFR, ale viaceré z nich by z hľadiska výsledkov svojej práce a úrovne meracej a skúšobnej techniky a vybudovaných špeciálnych skúšobných priestorov obstáli aj v rámci medzinárodného porovnania. Financovaniu týchto pracovísk bola venovaná veľká pozornosť. V roku 1988 bolo z rozpočtu federálneho MO vynaložených na vojenský výskum a vývoj 1,78 mld. Kčs. Skutočnosťou však je, že po r. 1989 aj v súvislosti s konverziou zbrojárskej výroby tento rozpočet klesol a v roku 1992 bolo na tento účel vynaložených len 0,65 mld. Kčs (čo bol pokles na 36,5%) [12].

Delenie duševného vlastníctva, výstupov riešených výskumno-vývojových úloh a celej VVZ sa riadilo odsúhlasenými princípmi a zásadami delenia majetku bývalej federácie a bývalej Česko-slovenskej armády. Pre pracovníkov VTSZ, ktorí sa rozhodli slúžiť v novovytváranej Armáde SR, ako aj pracovníkov slovenskej strany, podieľajúcich sa na delení tejto základne, išlo o veľmi špecifické obdobie, na ktoré však hlavne jeho účastníci nikdy nezabudnú. V tejto súvislosti je potrebné vidieť, že infraštruktúra VVZ/VTSZ historicky vznikla a vyvíjala sa ako odozva na potreby zabezpečenia obrany štátu a väčšina ústavov VVZ/VTSZ bola dislokovaná na území Čiech a na území Slovenska v čase delenia bývalej federácie neexistoval žiadny samostatný vojenský technický a skúšobný ústav. Existovala len pobočka Výskumného ústavu 060 (pre oblasť elektroniky, automatizačnej techniky a šifrovacích prostriedkov) v Liptovskom Mikuláši a skúšobný polygón (strelnica) na Záhorí, ako súčasť vtedajšieho Vojenského technického ústavu vo Vyškove / strediska pre výzbroj a muníciu v Slavičíne (od r. 1976). Hlavne pred novovytvorenými orgánmi vyzbrojovania MO SR (vtedajšej sekcie logistiky MO SR) a bývalého Úradu pre výzbroj, techniku a materiál MO SR (samozrejme v spolupráci s ďalšími orgánmi a zložkami rezortu obrany SR) stála náročná úloha vybudovať novú vojenskú a technickú skúšobnú základňu, ktorá by komplexne zastrelila potrebné oblasti činností. Na plnení tejto úlohy sa významnou mierou podieľalo 6 pracovníkov bývalých federálnych vojenských výskumných a technických ústavov, ktorí sa rozhodli slúžiť v Armáde SR (štyria z nich pracovali vo Výskumnom ústave

010 pozemného vojska Vyškov, dvaja vo Výskumnom ústave čs. vojenského letectva 030 Praha-Kbely), ktorí pri budovaní VTSZ rezortu obrany SR odovzdali svoje skúsenosti a poznatky získané počas práce v týchto ústavoch.

Využitie domácich výskumno-vývojových a výrobných kapacít a pri modernizácii výzbroje a techniky Armády SR a vybudovanie komplexnej VTSZ sa stalo dôležitou súčasťou schválenej koncepcie vyzbrojovania Armády SR, kde do r. 1995 mala prebiehať jej prvá etapa, ktorou bola etapa stabilizácie. Po zániku federácie a rozdelení bývalej ČSA na Armádu SR a Armádu ČR pokračovala činnosť komisie pre delenie výskumno-vývojových úloh. Okrem delenia výstupov jednotlivých úloh bolo dohodnutých 95 vývojových úloh spoločného záujmu, ktoré pokračovali vo vývoji a boli predmetom spoločného financovania zo strany MO SR a MO ČR a následného delenia výsledkov riešenia po ich ukončení. Súčasne boli na základe potrieb Armády SR začaté nové úlohy technického rozvoja pre modernizáciu vybranej výzbroje a techniky a nahradenie v tej dobe zastaranej techniky. Aj tieto úlohy zvyrazňovali potrebnosť vybudovania VTSZ rezortu obrany SR.

Autori používajú v ďalších častiach príspevku pojem VTSZ a nie pojem výskumná a vývojová základňa (VVZ), pretože pojem VTSZ lepšie odzrkadľuje poslanie týchto pracovísk a ich spôsobilosti vo väzbe na vykonávanie výskumných činností a poskytovanie vedecko-výskumných služieb sú/boli limitované (nebolo tomu tak v prípade bývalého Vojenského technického a skúšobného ústavu - VLTSÚ v Košiciach, resp. SLI a.s., Košice, pracovníkmi ktorého sa stali viacerí nositelia vedeckých hodností – bývalí vedecko-pedagogickí pracovníci VLA Košice).

1. VYTVORENIE ÚSTAVOV VOJENSKEJ TECHNICKEJ A SKÚŠOBNEJ ZÁKLADNE (1993-1994) A ZAMERANIE ICH ČINNOSTI

Ako bolo uvedené, po vzniku rezortu obrany Slovenskej republiky neexistoval na území Slovenska žiadny samostatný vojenský technický a skúšobný ústav. Existovala len pobočka Výskumného ústavu 060 (pre oblasť elektroniky, automatizačnej techniky a šifrovacích prostriedkov) v Liptovskom Mikuláši (od r.1978) a skúšobný polygón (strelnica) na Záhorí, ako súčasť vtedajšieho Vojenského technického ústavu vo Vyškove / strediska pre výzbroj a muníciu v Slavičine. Orgány vyzbrojovania MO SR stáli pred náročnou úlohou dobudovať rezortnú VTSZ tak, aby mohla komplexne riešiť odborné úlohy v oblasti obranného výskumu, vývoja a skúšok obrannej techniky, zavádzania výzbroje a techniky do používania a problémy, ktoré sa vyskytujú pri prevádzke, údržbe a opravách vojenskej techniky a plniť ďalšie činnosti ako sú spracovávanie technických požiadaviek na

modernizáciu a akvizíciu novej techniky, spracovávanie analýzy, štúdií realizovateľnosti, spracovávanie rozvojových programov, poskytovať poradenské a konzultačné služby pre orgány rezortu obrany a i. a to pre celé spektrum výzbroje a techniky používanej vo všetkých druhoch síl a služieb vtedajšej Armády SR.

Vojenská technická a skúšobná základňa sa postupne vybudovala a bola tvorená tromi ústavmi:

- Vojenský technický ústav (VTÚ) Liptovský Mikuláš,
- Vojenský technický a skúšobný ústav (VTSÚ) Záhorie,
- Vojenský letecký technický a skúšobný ústav (VLTSÚ) Košice.

VTÚ a VTSÚ boli vytvorené po vzniku MO SR na báze bývalých federálnych vojenských výskumných a skúšobných pracovísk na území Slovenska - časti Výskumného ústavu v oblasti elektroniky v Liptovskom Mikuláši (VTU) a na báze skúšobných priestorov na Záhorí (VTSÚ).

V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že federálne pracovisko na Liptove vzniklo v roku 1978 a skúšobné priestory na Záhorí boli založené ako skúšobňa zbraní pre „Škodovy závody“ Plzeň ešte v roku 1923 v bývalom Československu. V prvom období po vzniku rezortu obrany SR v r. 1993 bolo pracovisko na Záhorí začlenené do r. 1994 ako súčasť práve do Výskumného ústavu Liptovský Mikuláš. Na základe rozkazu ministra obrany bol v r. 1994 zriadený samostatný VTÚ a samostatný VTSÚ, organizačná štruktúra ktorých bola doplnená o potrebné odborné útvary a pracoviská tak, aby obe pracoviská zabezpečili stanovené činnosti.

Na základe rozkazu ministra obrany a výsledkov činnosti Komisie ministra obrany SR pre zriadenie VLTSÚ bol s účinnosťou od 1. 11. 1994 zriadený VLTSÚ Košice, čím sa skompletizovalo odborné zameranie činností v rámci VTSZ. Všetky tieto ústavy boli súčasťou štruktúry rezortu obrany SR, financované z obranného rozpočtu a od r. 1997 sa stali samostatnými rozpočtovými organizáciami MO SR (bližšie pozri [14]).

1.1 Zameranie činnosti ústavov VTSZ

Pracoviská rezortu obrany, ktoré zabezpečujú rozvoj výzbroje a techniky, výskum, vývoj a skúšobné overovanie modernizovaných/nových typov tejto techniky a súčasne zabezpečujú spoľahlivosť a udržovateľnosť techniky, jej diagnostikovanie a ukladanie, expertízy a monitoring technického stavu výzbroje a techniky, sú vo všeobecnosti charakterizované nasledujúcim hlavnými činnosťami:

a) V oblasti výskumu:

- podieľať sa na zadávaní výskumných úloh riešených v obrannom priemysle,
- spracovávať návrhy zadania projektov obranného výskumu a rozvoja technológií,
- spolupracovať na projektoch experimentálneho výskumu a technologických demonštrácií,
- spolupracovať s civilnými inštitúciami pri plnení úloh vyzbrojovania.

Po získaní členstva v NATO a EÚ/EDA k týmto činnostiam pribudli nasledujúce:

- zapojenie do vybraných projektov v rámci Organizácie NATO pre výskum a technológie (RTO) a európskych projektov v oblasti bezpečnostného a obranného výskumu,
- zastupovanie rezortu obrany v paneloch a pracovných tímoch RTO (v súčasnosti Organizácie NATO pre vedu a technológie).

b) V oblasti vývoja a skúšok:

- spracovávať takticko-technické požiadavky na vývoj a modernizáciu,
- spracovávať podklady pre prognostické rozbor, sústreďovať vedecko-technické a ekonomické informácie o trendoch rozvoja vojenskej techniky,
- riešiť projekty vývoja vojenskej výzbroje a techniky a v prípade ich riešenia v civilných inštitúciách koordinovať ich riešenie a dohliadať na splnenie systémových požiadaviek, ekonomických nákladov a časových termínov riešenia,
- spracovávať programy a metodiky kontrolných (spojených podnikových a kontrolných) a skrátených skúšok a schvaľovať ich; podieľať sa na realizácii vojenských skúšok a v prípade modernizácie leteckej techniky spracovávať programy a metodiky pozemných a letových skúšok leteckej techniky, jej systémov a komponentov,
- zúčastňovať sa jednotlivých skúšok a byť garantom ich objektívnosti a komplexného vykonania; overovať splnenie zadaných takticko-technických požiadaviek, vhodnosť navrhnutého konštrukčného riešenia a funkčnú spôsobilosť,
- sledovať a zabezpečovať vykonávanie úprav a realizáciu nápravných opatrení po skúškach,
- zúčastňovať sa oponentských konaní v priebehu vývoja,
- spolupracovať na návrhu zavedenia novej techniky do výzbroje ozbrojených síl a na tvorbe plánu technicko-organizačných opatrení na včasné zvládnutie novej/modernizovanej techniky v ozbrojených silách,

- preverovať úplnosť a kvalitu výrobných dokumentácií pre overovaciu sériu, licenčnú výrobu a pripravenosť výrobných a subdodávateľských organizácií na výrobu výzbroje a techniky.

c) V oblasti výroby vojenskej výzbroje a techniky:

- spolupráca pri spracovaní harmonogramu výroby, skúšok a vyhodnocovaní overovacej série,
- v prípade výroby vo vlastných podmienkach (najmä malosériovej) zabezpečovať jej prípravu a realizáciu,
- spolupracovať s orgánmi štátneho overovania kvality pri preverovaní kvality výroby a dodávok pre obranné účely,
- podieľať sa na spracovávaní progresívnych metód kontroly kvality vojenskej techniky.

d) V oblasti akvizície novej výzbroje a techniky:

- spracovávať systémové a funkčné požiadavky na obstarávanie (akvizíciu) tejto techniky,
- spracovávať štúdie realizovateľnosti, dokumenty „Žiadosť o informácie“, analýzy, návrhy požiadaviek na tendre,
- spracovávať analýzy a štúdie v oblasti manažmentu životného cyklu pre nakupovanú techniku s dôrazom na špecifiká etapy používania, podpory, servisu a vyradovania tejto techniky po ukončení jej technického života,
- spracovávať rozbor nákladov na životný cyklus tejto techniky s využitím vhodných metód a podporných SW nástrojov,
- spracovať programy a metodiky skúšok pre skúšobné overovanie obstarávanej výzbroje a techniky z dovozu, zabezpečiť ich realizáciu a spracovanie výsledkov skúšobného overenia; navrhovať nevyhnutné opatrenia na jej využívanie v ozbrojených silách,
- v prípade leteckej techniky spolupracovať so vzdušnými silami a s Úradom vojenského letectva na stanovení požiadaviek v oblasti podmienok používania tejto techniky vo vojenskom letectve a pri spracovaní programov a metodík letových skúšok na preverenie vybraných letových výkonov a parametrov obstarávanej techniky a podmienok jej používania,
- podieľať sa na príprave ukážok a demonštrácií novej výzbroje a techniky,
- podieľať sa na tvorbe ďalších dokumentov a riešení úloh podľa požiadaviek orgánov výzbrojovania ministerstva obrany.

e) V oblasti prevádzky, servisu, údržby a opráv:

- monitorovať technický stav používanej výzbroje a techniky v ozbrojených silách a predkladať návrhy na zlepšenie v oblasti jej plnohodnotného využitia, systému obsluhy a údržby, zvýšenia spoľahlivosti a zabezpečenia potrebnej úrovne udržovateľnosti,
- podieľať sa na revíziách techniky, riešení technických problémov pri prevádzke techniky a pri predlžovaní jej technického života,
- podieľať sa na riešení problematiky dlhodobého ukladania/skladovania vojenskej techniky,
- poskytovať odbornú pomoc vojskám pri príprave personálu v oblasti ovládania a údržby techniky a pri prezbrojovaní na nové druhy vojenskej techniky,
- spolupracovať pri vyhodnocovaní spoľahlivosti vojenskej techniky v prevádzke,
- poskytovať expertízy pri haváriách techniky,
- podieľ na vyšetrovaní leteckých nehôd.

f) Ďalšie činnosti:

- činnosti vo výzbrojno-technickej (materiálovej) oblasti obrannej štandardizácie (veľmi dôležitá oblasť najmä po získaní členstva v NATO: analýzy relevantných štandardov a odborných oblastí, návrhy na pristupovanie k štandardom Aliancie a ich implementácia, správcovstvo štandardov/príslušných oblastí štandardizácie),
- metrologická činnosť,
- zastupovanie rezortu obrany vo vybraných výboroch a pracovných skupinách NATO v oblasti vyzbrojovania (skupiny CNAD / NAFAG, NAAG a i.) a EDA (bližšie pozri [1], [4], [15], [16] a [17]).

2. HLAVNÉ OBLASTI PÔSOBNOSTI ÚSTAVOV VTSZ A VYBRANÉ RIEŠENÉ ÚLOHY

Jednotlivé ústavy VTSZ vykonávali (čiastočne vykonávajú) svoje činnosti (v intenciách činností uvedených v časti 1.1 príspevku) v nasledujúcich **hlavných oblastiach pôsobnosti**:

❖ VTÚ Liptovský Mikuláš

- automatizované systémy velenia a riadenia PVO,
- systémy C3 a systémy riadenia palby,

- systémy RCHBO, vrátane prostriedkov diaľkovej detekcie otravných látok,
- šifrovacia a kódovacia technika,
- pojazdené spojovacie dielne,
- technické prostriedky stráženia,
- prieskumné prostriedky pre potreby pozemného vojska,
- zdravotnícka technika,
- výstrojné vybavenie,
- opravy optiky a infratechniky,
- opravy špeciálnej elektrotechniky.

Súčasťou priestorov VTÚ boli aj pracoviská na malosériovú výrobu hlavne šifrovacej techniky a opravy vyššie uvedenej techniky. Ústav vyriešil celý rad zložitých odborných úloh a projektov pre potreby Armády SR / OS SR. Z výsledkov práce VTÚ možno uviesť okrem iného tieto realizované vývojové a modernizačné projekty, výsledky ktorých boli zavedené do výzbroje ozbrojených síl:

- ✓ RUDA- modernizácia mobilného prieskumného vozidla pre RCHBO,
- ✓ projekt ARIS,
- ✓ DPK - delostrelecký prieskumný komplet a výnosný systém DPK,
- ✓ TATRAPAN PVO- mobilný systém C2 pre PVO inštalovaný na obrnenom vozidle,
- ✓ DD CWA - diaľkový detektor bojových toxických látok (stacionárna verzia a verzia inštalovaná na ľahkom obrnenom vozidle ALIGÁTOR),
- ✓ VYMOB - mobilné pracovisko RCHBO na plánovanie a riadenie radiačného a chemického prieskumu (ocenené na IDEB 2006),
- ✓ zdravotnícke a farmaceutické vybavenie (ANTIVA, PANPAL, TRANSANT a iné),
- ✓ riešenie problematiky digitálnej kamufláže a ďalšie.

VTSU Záhorie

- výzbrojná technika, munícia a jej komponenty (vrátane špeciálnych skúšok výbušnín a munície)
- tanky a obrnená technika,
- delostrelecké systémy,
- vozidlá a ženijná technika,
- pohonné hmoty, mazivá a technika na dopravu a manipuláciu s PHM,
- logistická technika a vybavenie,
- zariadenia výcvikovej základne pozemných síl,

- monitorovanie technického stavu techniky pozemných síl,
- poskytovanie skúšobného priestoru a skúšobného vybavenia pre potreby subjektov obranného priemyslu na zmluvnom základe.

❖ VLTSÚ Košice

Opodstatnenosť zriadenia a existencie VLTSÚ vyplývala zo špecifík vývoja, modernizácie a prevádzky leteckej techniky z hľadiska bezpečnosti letov a zabezpečenia spoľahlivosti jej prevádzky a úlohami, ktoré v tejto súvislosti vyplývajú z leteckej legislatívy. Ústav bol zriadený ako komplexné pracovisko a pôsobnosť mal v nasledujúcich hlavných oblastiach:

- vývoj, modernizácia a prevádzka leteckej techniky,
- lietadlá a bezpilotné prostriedky,
- avionické vybavenie lietadiel, elektrické, prístrojové, rádiové, rádionavigačné, rádiolokačné, rušiacie a prieskumné vybavenie,
- letecké motory, lietadlové systémy,
- letecká výzbroj,
- prostriedky leteckého technického a prevádzkového zabezpečenia,
- prostriedky vzdušného prieskumu,
- diagnostika leteckej techniky a sledovanie spoľahlivosti leteckej prevádzky,
- padáková a záchranná technika,
- programy a metodiky letových skúšok leteckej techniky,
- učebná a výcviková základňa letectva.

Ústav vyriešil celý rad zložitých odborných úloh a projektov pre potreby Vzdušných síl Armády SR/OS SR. Z výsledkov práce VLTSÚ možno uviesť okrem iného tieto realizované činnosti a vývojové a modernizačné projekty:

- technické požiadavky na modernizáciu lietadiel MiG-29, L-39, An-24, An-26 a L-410 a vrtuľníkov Mi-17, programy a metodiky skúšobného overenia modernizovaných lietadiel a vrtuľníkov, dohľad nad skúškami,
- projekty spojené s implementáciou odporúčaní ICAO,
- SPZ-1 – spúšťacie zariadenie (najlepší exponát v odbore letecká technika na IDEE 2000),
- univerzálne zariadenie UZ/LETVA (najlepší exponát v odbore letecká technika na IDEE 2002),

- modernizácia pozemných prostriedkov, komunikačných a mobilných prostriedkov velenia pre potreby letectva,
- nepretržité a komplexné sledovanie stavu leteckej techniky viacerými diagnostickými metódami súčasne (zavedenie systému tribodiagnostiky a vibrodiagnostiky leteckých motorov),
- expertízne posudky a stanoviská k predpokladom leteckých nehôd a k leteckým nehodám, vyšetrovanie leteckých nehôd,
- náhrada palubných zapisovačov na vybranej leteckej technike,
- predĺženie technického života nákladovej padákovkej súpravy,
- vyvinutie a odskúšanie zlaňovacích a podvesných zariadení pre vrtuľníky Mi-2, Mi-17,
- vývojový dohľad nad modifikáciami motora DV-2 a ďalšie.

3. MÍLNIKY TRANSFORMÁCIE ÚSTAVOV VOJENSKEJ TECHNICKEJ A SKÚŠOBNEJ ZÁKLADNE

Jednotlivé ústavy / pracoviská, ktoré tvoria (tvorili) súčasť Vojenskej technickej a skúšobnej základne prešli od svojho vzniku náročným procesom „transformácie“. Na formu a výsledky jednotlivých etáp transformácie (resp. realizácie prijatých opatrení) mali vplyv podobne ako na transformáciu ozbrojených síl viaceré faktory, ku ktorým môžeme predovšetkým zaradiť znižovanie rozpočtu na obranu (bližšie pozri [14]) a tým aj nedostatok finančných prostriedkov na akvizíciu obrannej techniky, na obranný výskum a technický rozvoj, znižovanie početného stavu ozbrojených síl a počtu pracovníkov v podporných sférach (bližšie pozri [15]). Na transformáciu VTSZ sa však podpísali aj také faktory ako je nedocenenie významu obranného výskumu a rozvoja technológií a vojenského skúšobníctva z celorezortného a celoštátneho hľadiska, (ne) znalosť pôsobnosti pracovísk VTSZ, dôležitosti a špecifik ich činností pre celý rezort obrany a hlavne ozbrojené sily a z hľadiska podpory domáceho obranného priemyslu, presadzovanie nekvalifikovaných názorov na neopodstatnenosť / nevyužitie takýchto pracovísk po získaní členstva v NATO a EÚ, hoci naopak po roku 2004 v súvislosti s týmto členstvom vzrástla potrebnosť existencie a rozvoja takýchto pracovísk (náročné úlohy v oblasti obrannej štandardizácii - analýzy, pristupovanie a implementácia štandardov vo výzbrojno-technickej oblasti, zastupovanie rezortu obrany v pracovných skupinách NATO a EDA pre vyzbrojovanie, obranný výskum a i.) (bližšie pozri [4], [16] a [18]).

Autori v tejto časti príspevku prehľadne uvádzajú kľúčové informácie o míľnikoch transformácie Vojenskej technickej a skúšobnej základne (VTSZ).

3.1 Transformácia ústavov VTSZ na príspevkové organizácie (2004)

Od 1. januára 2004 došlo na základe rozhodnutia MO SR k zmene formy hospodárenia ústavov VTSZ a ústavy prešli z rozpočtových organizácií na príspevkovú formu financovania. Ich zriaďovateľom bolo naďalej MO SR. Ako príspevkovým organizáciám MO SR bol jednotlivým ústavom poskytovaný čiastočný príspevok od zriaďovateľa (MO SR) na ich činnosť, ale ďalšie potrebné finančné prostriedky na svoju činnosť museli získať vlastnými podnikateľskými činnosťami, čo vzhľadom na ich špecifické zameranie nebolo jednoduché.

3.2 Prechod VTSÚ a VTÚ na akciové spoločnosti, VTSÚ opätovne ako rozpočtová organizácia (2006)

Na základe rozhodnutia MO SR boli ku dňu 4.7.2006 založené akciové spoločnosti Vojenský technický ústav (VTÚ) a.s., Liptovský Mikuláš a Slovenský letecký inštitút (SLI) a.s., Košice (ako pokračovateľ - nie právny nástupca - bývalého VLTSÚ Košice). VTÚ a.s. vznikol dňa 5.8.2006 a SLI a.s. dňa 1.8.2006. Dátumy založenia týchto akciových spoločností sú dátumami spísania notárskych zápisníc obsahujúcich rozhodnutie zakladateľa o založení akciovej spoločnosti, zakladateľskú listinu a schválené stanovy. Dátum vzniku je dátumom zápisu akciovej spoločnosti do Obchodného registra. Jediným zakladateľom oboch týchto akciových spoločností so 100 % majetkovou účasťou štátu v rezorte ministerstva obrany bola Slovenská republika, v ktorej mene konalo Ministerstvo obrany Slovenskej republiky.

Hlavným cieľom transformácie VTÚ a VTSÚ z príspevkových organizácií na akciové spoločnosti (v prípade VLTSÚ došlo aj k zmene názvu organizácie) bolo skomercializovať niektoré činnosti, zmeniť portfólio a otvoriť sa tak viac pre civilný sektor doma aj v zahraničí.

V tabuľke 1 sú uvedené informácie o počte pracovníkov a výsledkoch hospodárenia VTÚ, a.s., Liptovský Mikuláš a SLI, a.s., Košice počas existencie týchto inštitúcií ako samostatných akciových spoločností so 100 % majetkovou účasťou štátu (spracované na základe informácií uvedených v Správach o výkone práv jediného akcionára v akciových spoločnostiach so 100 % majetkovou účasťou štátu v pôsobnosti MO SR za uvádzané roky).

Vzhľadom na špecifiká činnosti VTSÚ Záhorie (okrem iného zabezpečovať chod Vojenského výcvikového priestoru Záhorie a plniť úlohu správcu delimitovaného majetku štátu, zabezpečovať úlohy civilnej ochrany a činnosť krízového manažmentu) bolo v prípade

tejto organizácie rozhodnuté o opätovnom návrate k rozpočtovej forme financovania. V súčasnosti má VTSÚ Záhorie súlade s nariadením ministra obrany SR o počtoch zamestnancov v rozpočtových organizáciách MO SR stanovený počet 137 pracovníkov.

Tabuľka.1: Počty pracovníkov a výsledky hospodárenia VTÚ, a.s., Liptovský Mikuláš a SLI, a.s., Košice ako samostatných akciových spoločností

Rok / dátum Inštitúcia, údaj	k 31.12.2006	2007	2008	k 30.6.2009
VTÚ, a.s.				
Počet pracovníkov	158	127	92	87
Výsledok hospodárenia	---	- 48 857 €	- 29 274 €	- 759 254 €
SLI, a.s.				
Počet pracovníkov	59	45	40	39
Výsledok hospodárenia	----	- 11 346 €	+ 2423 €	- 244 053 €

3.3 Zrušenie VTÚ, a.s. a SLI, a.s. a ich zlúčenie s VOP Trenčín, a.s., resp. s LO Trenčín, a.s. (2009)

Na základe Konceptie ďalšieho pôsobenia niektorých akciových spoločností a štátneho podniku v pôsobnosti Ministerstva obrany SR, schválenej uznesením vlády Slovenskej republiky č.162 z 25. februára 2009 a následného rozhodnutia jediného akcionára - Ministerstva obrany SR - došlo v roku 2009 k zrušeniu spoločnosti Vojenský technický ústav, a.s., Liptovský Mikuláš bez likvidácie a k jej zlúčeniu s akciovou spoločnosťou Vojenský opravárenský podnikom Trenčín, a.s. Súčasne došlo k zrušeniu Slovenského leteckého inštitútu, a.s., Košice a k jeho zlúčeniu s akciovou spoločnosťou Letecké opravovne Trenčín (LOTN),a.s.

V prípade zrušenia VTÚ, a.s. a jeho zlúčenia s VOP Trenčín, a.s. ako aj v prípade zrušenia SLI a.s. a jeho zlúčenia s LOTN a.s. sa v Konceptii tieto opatrenia uvádzajú ako „racionálne a účelné riešenie“ a konštatuje sa, že pracoviská zanikajúcej spoločnosti Vojenský technický ústav, a.s. nachádzajúce sa v Liptovskom Mikuláši a pracovisko zanikajúcej spoločnosti SLI a.s. nachádzajúce sa v Košiciach zostanú zachované ako organizačné zložky nezapísané v obchodnom registri nástupníckej spoločnosti Vojenský opravárenský podnik Trenčín, a.s., resp. nástupníckej organizácie Letecké opravovne Trenčín, a.s.. Rovnako zamestnanci zanikajúcej spoločnosti VTÚ, a.s. a SLI, a.s. sa nadobudnutím

účinnosti zlúčenia stanú zamestnancami nástupníckej spoločnosti VOP Trenčín, a.s., resp. LOTN, a.s. s miestom výkonu práce v Liptovskom Mikuláši, resp. v Košiciach. Uvedené riešenie nebude mať za následok hromadné prepúšťanie zamestnancov zanikajúcich spoločností.“

V závere danej koncepcie ďalšieho pôsobenia niektorých akciových spoločností a štátneho podniku v pôsobnosti Ministerstva obrany SR sa uvádza, že „navrhované zlúčenie spoločností povedie k užšiemu previazaniu výsledkov výskumu a vývoja s výrobnými a opravárenskými kapacitami a k urýchleniu procesov ako napríklad skrátenie modernizácie a opráv výzbroje, techniky a materiálu a k vývoju vlastných konkurencieschopných produktov a súčasne sa zvyrazňuje, že „uvedené opatrenia zabezpečia dlhodobejšiu perspektívu rozvoja akciových spoločností v pôsobnosti Ministerstva obrany SR“.

Pravdepodobnou inšpiráciou pre model zlučovania uvedený v danej Koncepcii bol príklad MO Českej republiky, kde v tom čase boli príslušné vojenské technické ústavy súčasťou opravárenských podnikov rezortu obrany ČR (napr. ako odštepny závod Leteckých opravovní Malešice bol v tom čase VTÚ LaPVO Praha). Na rozdiel od slovenských podmienok tu však existoval zásadný rozdiel, pretože české vojenské opravárenské podniky boli štátne podniky a postavenie vojenských technických ústavov v rámci nich zodpovedalo významu a odbornému zameraniu činností týchto inštitúcií.

3.4 Zrušenie pracoviska/prevádzkarne VTÚ Liptovský Mikuláš ako súčasti VOP Trenčín a.s. k 31.12.2011, významná redukcia počtov pracovníkov pobočky SLI ako súčasti LO Trenčín, a.s.

Napriek obsahu Koncepcie ďalšieho pôsobenia niektorých akciových spoločností a štátneho podniku v pôsobnosti Ministerstva obrany SR (viď zvyraznené časti citované z danej koncepcie v predchádzajúcom odseku) **došlo ku dňu 31.12.2011 k zrušeniu pracoviska/prevádzkarne VTÚ v Liptovskom Mikuláši**, čím uvedené pracovisko, ktoré bolo založené v roku 1978 a významnou mierou sa podieľalo na riešení zložitých vývojových úloh, modernizácii obranných systémov a vývoji a zavádzaní nových prostriedkov a zariadení (ako je napr. diaľkový detektor toxických látok DIAL a i. – viď vyššie uvedené informácie) ukončilo svoju existenciu! Samotný materský podnik – VOP Trenčín, a.s. podal totiž v auguste r.2010 návrh na povolenie reštrukturalizácie z dôvodu úpadku - platobnej neschopnosti podniku, ktorá sa ukončila začiatkom marca 2011.

SLI Košice, ktorý sa stal pobočkou v rámci LO Trenčín, a.s. a bol vytvorený ako komplexná technická a skúšobná inštitúcia pre zabezpečenie potrieb rozvoja leteckej techniky vzdušných síl, musel redukovať svoje počty na menej ako 10 pracovníkov v roku 2012.

Z vyššie uvedených informácií je zrejmé, že v Konceptii ďalšieho pôsobenia niektorých akciových spoločností a štátneho podniku v pôsobnosti Ministerstva obrany SR schválenej v r. 2009 nebola venovaná náležitá pozornosť tomu, aby činnosti a služby zabezpečované zo strany bývalého VTÚ, a.s. a SLI, a.s. pre potreby celého rezortu obrany, boli garantované aj po zlúčení týchto inštitúcií s predmetnými opravárenskými podnikmi a v prípade nepriaznivých hospodárskych výsledkov týchto opravárenských podnikov nenasledovalo ako opatrenie prepúšťanie odborníkov z pobočiek VTÚ a SLI, ktoré viedlo až k zrušeniu pobočky VTÚ a značnej redukcii špecialistov v pobočke SLI. Nad týmto negatívnym výsledkom „transformácie“ sa podpísali aj rozhodovacie procesy vtedajšieho manažmentu oboch opravárenských podnikov (VOP Trenčín, a.s. a LO Trenčín, a.s.) a vplyv mali aj ďalšie faktory. Podľa názoru autorov, k zrušeniu takého špecializovaného pracoviska ako bol bývalý VTÚ Liptovský Mikuláš a neadekvátnej redukcii (skoro likvidácii) SLI Košice (v roku 1994 v ťažkých podmienkach zriadeného, ale plne akceptovateľného VLTSÚ Košice) nemalo dôjsť. Navyiac v prípade SLI je zaujímavé, že podľa príslušných správ o výkone práv jediného akcionára v akciových spoločnostiach so 100 % majetkovou účasťou štátu v pôsobnosti Ministerstva obrany Slovenskej republiky, vykazoval SLI ako samostatná akciová spoločnosť ku koncu roku 2008 kladný hospodársky výsledok (resp. v nadväznosti na jeho výšku / + 2423 €/ vyrovnaný hospodársky výsledok) a už k 30.6.2009 vykazoval SLI stratu -244053 €. V r.2010 vykázal SLI ako pobočka LO Trenčín a.s. stratu – 500 tisíc €.

4. POSLANIE A KLÚČOVÉ FUNKCIE VTSZ

Situácia, v ktorej sa v súčasnosti nachádza VTSZ, by mala byť predmetom analýz a prijatia rozhodnutí relevantných orgánov rezortu obrany.

Pri analyzovaní a koncipovaní budúceho poslania a funkcií VTSZ by sa mali hľadať odpovede predovšetkým na nasledujúce otázky:

- Potrebuje ministerstvo obrany, aby disponovalo vlastnou VTSZ?
- Aké poslanie by mala plniť VTSZ a aké by mali byť jej základné funkcie?
- Pre aké oblasti činností je žiaduce mať vlastnú VTSZ?

Vrátane posúdenia potrebných činností vykonávaných VTSZ v oblasti vyzbrojovania a akvizície, počas etáp životného cyklu obrannej techniky, z hľadiska výziev vyplývajúcich z nášho členstva v NATO a EÚ/EDA (zastupovanie v pracovných skupinách, činnosti

v oblasti štandardizácie a i.), posúdenia národných ambícií a reálnych možností v oblasti obranného výskumu (aj so zohľadnením voči civilnej sfére), potrieb rozvoja obranných spôsobilostí a oblastí, ktoré zastrešoval bývalý VTÚ a ďalšej problematiky.

- Je súčasný nehomogénny stav VTSZ z hľadiska financovania a riadenia akceptovateľný (rozpočtová organizácia, verzus pobočka SLI ako súčasť akciovej spoločnosti)?
- Akú úroveň efektívnosti dosahuje, resp. by mala dosiahnuť VTSZ?
- Aké sú kritériá pre hodnotenie efektívnosti, znaky a rysy charakterizujúce efektívnu organizáciu VTSZ?
- Aká právna forma existencie pracovísk VTSZ by bola najlepšia pri redukcii rozpočtu na obranu a so zohľadnením špecifik súčasného stavu, v ktorom sa VTSZ nachádza?

Odpovedať na tieto a ďalšie otázky v súčasných náročných a špecifických podmienkach transformácie ozbrojených síl, pri obmedzených disponibilných zdrojoch na projekty vyzbrojovania a obranný výskum, je iste veľmi zložitá, ale potrebná. Poslanie VTSZ totiž na jednej strane odráža komplexné potreby zaistenia obrany a na druhej strane sú obmedzené možnosti a schopnosti štátu uspokojiť tieto potreby zdrojmi. V malých krajinách a v malých ozbrojených silách je preto potrebné uskutočniť výber zo širokého spektra možností a navrhnúť taký systém VTSZ, ktorý by s dostupnými zdrojmi umožňoval dosahovať maximálne uspokojenie objektívne existujúcich potrieb.

Potrebné je vidieť aj ďalšie skutočnosti. Početný stav orgánov vyzbrojovania a obranného výskumu ministerstva obrany je limitovaný a práve VTSZ je využiteľná v rámci procesov vyzbrojovania, obranného výskumu, obrannej štandardizácie a môže byť cenným zdrojom poradenských a konzultačných služieb hlavne pre tieto orgány a ďalšie orgány a organizácie v rámci rezortu obrany (predovšetkým pre ÚOŠKŠOK v oblasti obrannej štandardizácie a štátneho overovania kvality a pre ÚVL MO SR v oblasti letovej spôsobilosti leteckej techniky, skúšok tejto techniky, expertíz a pri vyšetrovaní leteckých nehôd a predpokladov).

Často sa stretávame s názormi, že v oblasti vyzbrojovania, obranného výskumu a vývoja je možné využiť outsourcing a zmluvné zaistenie riešenia zo strany externých organizácií. Netreba však zabúdať na to, že jednostranná zameranosť na takúto formu riešenia by mohla viesť až k strate schopnosti rezortu obrany riadiť svoje akvizičné a výskumno-vývojové projekty. Zákazník a používateľ, ktorým je ministerstvo obrany a ozbrojené sily by nemali stratiť schopnosť definovať plnohodnotne a komplexne svoje systémové a funkčné

požiadavky (byť „smart customer“) a podrobiť nakupované zbraňové systémy minimálne skráteným/vybraným skúškam na overenie vybraných parametrov a funkcií týchto systémov (nehovoriac o tom, že pri porovnateľnej cene a podmienkach dodávky to je veľmi dôležitý aspekt pre výber vhodného systému). Práve v tejto oblasti má VTSZ veľmi dôležité poslanie. Disponuje skúsenosťami v oblasti relevantných technológií a nie je vystavená komerčným tlakom.

Hlavným poslaním VTSZ by teda malo byť poskytovať a zaisťovať odborné znalosti, ktoré umožnia používateľovi, t.j. ozbrojeným silám (jeho jednotlivým druhom vojsk) byť zdatným a schopným používateľom nových, dokonalejších a sofistikovanejších obranných zbraňových systémov, výzbroje a techniky a zabezpečiť ich efektívnu a spoľahlivú prevádzku. Súčasne z hľadiska poslania VTSZ by táto mala *v spolupráci s domácim bezpečnostným a obranným priemyslom, univerzitnou sférou a pracoviskami SAV dosahovať žiaducu technologickú úroveň*, ktorá umožní štátu udržiavať si a rozvíjať stanovené obranné spôsobilosti potrebné pre zaistenie bezpečnosti a obrany štátu.

V tejto súvislosti je dôležité, aby pri akvizícií novej / modernizovanej výzbroje a techniky boli zohľadnené špecifiká jednotlivých etáp a procesov manažmentu životného cyklu obrannej techniky a náklady na celý životný cyklus a posúdené všetky možné technické alternatívy a to zvlášť pri finančne náročných, rizikových a citlivých projektoch vyzbrojovania / akvizície. To je práve jedno z najdôležitejších poslání VTSZ, ktorá umožňuje využiť vlastné/vnútorne technické spôsobilosti rezortu obrany pri výbere technických alternatív, čím zabezpečuje uspokojenie potrieb používateľa (ozbrojených síl) a verejného záujmu.

Pre realizáciu svojho poslania by VTSZ mala plniť **nasledujúce kľúčové funkcie**:

- Udržiavať a zdokonaľovať **spôsobilosti a kapacity štátu v technologických oblastiach**, ktoré sú podstatné pre zabezpečenie potrieb obrany štátu,

Úlohou VTSZ by nemalo byť rozvíjať všetky alebo väčšinu obranných technológií, ale rozvíjať ich v identifikovaných oblastiach a úzko pritom spolupracovať s domácim bezpečnostným a obranným priemyslom, výskumno-vývojovými, skúšobnými a univerzitnými organizáciami. Dôležité je, aby VTSZ mala potrebné odborné znalosti v identifikovaných oblastiach obranných technológií a technológiách duálneho použitia a mala k dispozícii potrebných odborníkov. Funkciou VTSZ je aj *udržiavať genézu znalostí* a ich kontinuitu a schopnosť aplikovať získané skúsenosti. Práve strata viacerých špičkových odborníkov, ich dlhoročné know-how v špecifických oblastiach vývoja a skúšok obranných

systémov, ktorá nastala po zrušení VTÚ a neadekvátnej redukcii počtov špecialistov SLI, sú v rozpore s touto skutočnosťou.

- Trvale sledovať **trendy rozvoja obranných technológií** a zabezpečovať **transfer technologických inovácií**, orientovať sa na **prielomové / kritické technológie** a podieľať sa na tvorbe rozvojových a inovačných stratégií,
- **Podporovať procesy vo vyzbrojovaní a akvizícii obrannej výzbroje a techniky.**

Aj keď väčšina výzbroje a techniky je obstarávaná zo zahraničia, je potrebné mať k dispozícii vzdelaných a skúsených odborníkov so znalosťami technických procesov, systémového a SW inžinierstva, inžinierstva v systémoch manažmentu a ceny životného cyklu obrannej techniky a v ďalších oblastiach, ktorí sa zapoja do procesov prípravy a realizácie projektov vyzbrojovania a medzinárodnej spolupráce a budú sa podieľať na vykonávaní definovaných úloh, vrátane tvorby takticko-technických požiadaviek, technických podmienok a budú vykonávať technický dohľad a hodnotiť splnenie požadovaných systémových a funkčných požiadaviek, inžinierske zabezpečenie systémov zavedených do výzbroje a ďalšie činnosti.

- Plniť úlohy v oblasti **urgentnej akvizície a včasnej reakcie v prípade naliehavej situácie, súrnej operačnej nedostatočnosti alebo krízy.**

VTSZ by mala mať schopnosť rýchlej reakcie pre potreby ozbrojených síl pri riešení naliehavých a kritických technických problémov, ktoré môžu vzniknúť pri nepredpokladaných situáciách.

- Zabezpečovať **špeciálnu meráciu, diagnostickú a skúšobnú techniku** a vybavenie a **skúšobné kapacity** a priestory, ktorých udržiavanie v civilnom sektore je nežiaduce, nepraktické, nevhodné z bezpečnostných dôvodov, ekonomicky nedostupné / veľmi náročné a pre obsluhu ktorého má VTSZ k dispozícii kvalifikovaný personál.

Príkladmi takýchto kapacít sú napr. skúšobné priestory vo VTSÚ, pripravenosť na vyšetrovanie leteckých nehôd, schopnosť nainštalovať meráciu techniku na leteckú techniku v prípade riešenia určitých problémov a spracovať kvalifikovane programy letových skúšok (mimochodom po redukcii špecialistov SLI takisto už problémová oblasť v niektorých oblastiach skúšok modernizovanej / obstarávanej leteckej techniky a zariadení).

- **Podporovať používateľov** pri využívaní a zavádzaní **nových zbraňových systémov a technológií** do výzbroje, **pri riešení technických problémov**, ktoré sa vyskytnú pri

prevádzke výbroje a techniky a implementácii technologicky zložitej výbroje a systémov do operačného prostredia

- Zabezpečiť **kapacity pre riešenie technických úloh**, zabezpečenie **skúšobného overovania a diagnostiky leteckej techniky** pre potreby letectva a PVO a pre zabezpečenie bezpečnosti letov a spoľahlivosti leteckej prevádzky v súlade s platnou leteckou legislatívou (Zákon č.143/1998 Z.z. o civilnom letectve), požiadavkami ICAO, EASA, EUROCONTROL a ďalších medzinárodných leteckých organizácií a vojenských orgánov pre letovú spôsobilosť.

V tejto oblasti úzko spolupracovať najmä s Úradom vojenského letectva MO SR.

- Zabezpečovať **spätnú väzbu od používateľov** – prenášať ich potreby a skúsenosti z prevádzky a obsluhy techniky do formulácie požiadaviek na technológie pre orgány vyzbrojovania a obstarávania a dodávateľský obranný priemysel.
- Plniť stanovené úlohy v **oblasti obrannej štandardizácie** a to predovšetkým jej výbrojno-technickej (materiálovej) časti.

Ide predovšetkým o činnosti a úlohy spojené s analýzou štandardov NATO, ale aj ďalších štandardov medzinárodných a regionálnych štandardizačných organizácií, spracovávanie návrhov na pristúpenie (ratifikáciu) vybraných štandardov Aliancie a zabezpečovanie procesu implementácie štandardov NATO v úzkej spolupráci s odborom obrannej štandardizácie ÚOŠKŠOK Trenčín.

- **Zapojenie do činnosti pracovných skupín predovšetkým v rámci štruktúry Konferencie národných riaditeľov pre vyzbrojovanie (CNAD)** a jej skupín pre spôsobilosti v rámci Skupiny pre vyzbrojovanie vzdušných síl (AC/224 NAFAG) a vyzbrojovanie pozemných síl (AC/225 NAAG), panelov a pracovných tímov v rámci **Organizácie NATO pre vedu a technológie** (SLI zastupoval napr. slovenskú stranu v paneli AVT pre aplikované vozidlové technológie) ako aj vybraných skupín pre rozvoj obranných spôsobilostí, materiálovej štandardizácie a projektov v rámci **Európskej obrannej agentúry** (EDA) a zabezpečenie transferu získaných informácií pre potreby rezortu obrany.

5. PROBLEMATIKA VTSZ V RÁMCI MO ČR - ZRIADENIE VTÚ a VVÚ AKO SAMOSTATNÝCH ŠTÁTNYCH PODNIKOV OD 1. 9. 2012

Vojenské výskumné a technické ústavy existujú aj v ďalších členských štátoch NATO a EÚ. Bývalý VLTSÚ Košice mal napr. uzatvorenú dohodu o spolupráci s českým VTÚ LaPVO v Prahe a s poľským ITWL – Technickým ústavom vzdušných síl vo Varšave,

s ktorými spolupracoval pri riešení určitých technických úloh (mimochodom tieto inštitúcie boli v oboch krajinách vytvorené už v dvadsiatych rokoch minulého storočia, prešli takisto reštrukturalizáciou, ale na rozdiel od VLTSÚ, resp. SLI vždy boli rešpektovanými inštitúciami a nedošlo u nich aj v období problémov v domácom leteckom priemysle k znefunkčneniu vykonávaných funkcií drastickým znižovaním počtu špecialistov). Tieto zahraničné pracoviská sú vo väčšine prípadov riadené orgánmi vyzbrojovania ministerstiev obrany. Takisto samotné ozbrojené sily niektorých štátov majú vlastné technické a skúšobné pracoviská, ktoré slúžia prednostne na skúšobné overovanie nakupovanej výzbroje a techniky a garantujú, že nakupované zbraňové systémy spĺňajú požiadavky ich ozbrojených síl.

Autori sa vzhľadom na historické súvislosti a problematiku delenia federálnej VTSZ/VVZ, blízke pracovné vzťahy a spoluprácu medzi MO SR a MO ČR, ako aj vo väzbe na niektoré aspekty, zamerajú na informovanie o posledných zmenách, ktoré nastali v oblasti vojenských technických ústavov a inštitúcií pre vojenský výskum v rámci MO ČR (informácie o vojenských výskumných a technických ústavov ďalších štátov nie sú uvádzané).

K 1. septembru 2012 boli zriadené MO ČR dva nové štátne podniky a to **Vojenský technický ústav (VTÚ)** a **Vojenský výskumný ústav (VVÚ)**. Ministerstvo obrany ČR týmto krokom pokračuje v reštrukturalizácii štátnych podnikov a to hlavne ich častí zameraných na výskum a vývoj, ktoré sú pre rezort obrany veľmi dôležité. *Po desiatich rokoch, kedy boli vojenské technické a výskumné ústavy neefektívne začlenené do výrobných opravárenských podnikov, došlo k tejto zásadnej zmene.* Podľa vyjadrenia ministra obrany ČR „vyčlenenie výskumných a výcvikových kapacít do dvoch štátnych podnikov zvýši ich šancu na získanie ďalších finančných zdrojov mimo rezort MO, ako napr. grantov z EÚ a z vedeckých programov“ [13].

VTÚ Praha, š.p. je strategickou výskumnou a vývojovou kapacitou a vznikol na základe Vojenského technického ústavu letectva a PVO (VTÚ LaPVO) Praha, ktorý bol dovtedy odštepným závodom LOM Praha, š.p. a spojením bývalého Vojenského technického ústavu pozemného vojska vo Vyškove a Vojenského technického ústavu zbraní a munície v Slavičine, ktoré boli odštepnými závodmi štátneho opravárenského podniku VOP.CZ Šenov pri Novom Jičíne. Prepojením odborných kapacít uvedených vojenských technických ústavov sa *VTÚ stáva výskumnou a vývojovou základňou s celoarmádnou pôsobnosťou*, presahujúcou do ďalších ozbrojených bezpečnostných zborov, záchranných zborov a Integrovaného záchranného systému ČR. Podľa vyjadrenia vrcholových funkcionárov MO ČR bude VTÚ neoddeliteľnou súčasťou rozvoja schopností Armády ČR, bude plniť úlohu odborného garanta

implementácie špičkových technológií do vojenských systémov a techniky. Ústav by sa mal stať mozgovým trustom, ktorý bude slúžiť Armáde ČR k jej rozvoju [11].

Vojenský výskumný ústav (VVÚ) Brno, š.p. vznikol na báze Vojenského technického ústavu ochrany (VTÚO) Brno, ktorý bol dovtedy súčasťou VOP CZ.

Zriadenie VTÚ Praha, š.p. a VVÚ Brno, š.p. potvrdzujú pozornosť, ktoré MO ČR a Armáda ČR venujú oblasti vojenských výskumných a vývojových kapacít a potvrdzujú dôležitosť a nezastupiteľný význam týchto inštitúcií pre rozvoj obranných spôsobilostí Armády ČR a z hľadiska podpory českého bezpečnostného a obranného priemyslu. Súčasne akt odčlenenia vojenských výskumno - vývojových a technických ústavov znamená v českých podmienkach koniec koncepcie, kedy boli tieto ústavy zjednotené s výrobnými podnikmi. Ukázalo sa totiž, že v súčasných podmienkach je pre vedecko-výskumnú organizáciu nevyhnutné fungovať samostatne, pretože princípy manažmentu, financovania a procesov sú odlišné.

Rozhodnutie MO ČR o zriadení samostatných organizácií VTÚ Praha, š.p. a VVÚ Brno, š.p. a hlavne skutočnosti uvedené v predchádzajúcom odseku by mali byť *inšpiratívne aj pre relevantné orgány MO SR*. Súčasne nepriamo potvrdzujú, že konštatovania a očakávania uvedené v Koncepcii ďalšieho pôsobenia niektorých akciových spoločností a štátneho podniku v pôsobnosti Ministerstva obrany SR, schválenej vo februári 2009 sú v súčasných podmienkach neaktuálne, čo potvrdil aj samotný fakt zrušenia VTÚ Liptovský Mikuláš a negácia podstatných spôsobilostí SLI Košice v podmienkach ich začlenenia do vojenských opravárenských podnikov rezortu obrany SR.

ZÁVER

Pracoviská vojenskej technickej a skúšobnej základne (VTSZ) sú dôležitou súčasťou štruktúry rezortov obrany štátov NATO a EÚ a ich obrannej infraštruktúry. Tieto pracoviská riešia dôležité a nezastupiteľné činnosti a úlohy pre potreby orgánov vyzbrojovania, obranného výskumu a ozbrojené sily vo všetkých etapách životného cyklu obrannej výzbroje a techniky, v oblastiach rozvoja obranných spôsobilostí a obranných technológií, obrannej štandardizácie a v ďalšej problematike.

Od delenia bývalej federálnej VTSZ uplynulo dvadsať rokov. Postupné vybudovanie zodpovedajúcej VTSZ pre potreby rezortu obrany a podporu domáceho obranného priemyslu patrilo po vzniku rezortu obrany Slovenskej republiky k prioritným úlohám. V roku 1994 bola VTSZ komplexne vybudovaná vytvorením troch vojenských technických a skúšobných ústavov: VTÚ Liptovský Mikuláš, VTSÚ Záhorie a VLTSÚ Košice. Príspevok v tejto

súvislosti informuje o zameraní činnosti týchto ústavov, ich hlavných oblastiach pôsobnosti a riešených úlohách. Tieto pracoviská prešli počas skoro dvadsiatich rokov viacerými transformáciami z hľadiska formy hospodárenia, právneho postavenia, ich riadenia a ďalších faktorov. Z rozpočtových organizácií boli všetky tri ústavy pretransformované na príspevkové organizácie a následne dva ústavy na samostatné akciové spoločnosti (v prípade VTÚ, a.s., Liptovský Mikuláš a SLI, a.s., Košice, ktorý pokračoval v činnosti po bývalom VLTSÚ). VTSÚ Záhorie opätovne pokračoval / pokračuje v činnosti ako samostatná rozpočtová organizácia.

Na pôsobnosť a realizáciu funkcií plnených zo strany dvoch inštitúcií VTSZ pre potreby ozbrojených síl mala zásadný vplyv Koncepcia ďalšieho pôsobenia niektorých akciových spoločností a štátneho podniku v pôsobnosti Ministerstva obrany SR, schválená vo februári 2009, na základe ktorej bol VTÚ, a.s. začlenený pod VOP Trenčín, a.s. a SLI, a.s. pod LO Trenčín, a.s. Počty špecialistov oboch týchto inštitúcií sa v rokoch 2006-2010 podstatne znížili. Je smutnou skutočnosťou, že VTÚ ako pracovisko VOP Trenčín a.s. bol k 31.12.2011 zrušený, čím táto organizácia, ktorá riešila a zabezpečovala dôležité úlohy a projekty pre potreby rezortu obrany, ukončila od r.1978 svoju činnosť. V SLI Košice, ako pobočke LO Trenčín, a.s. boli redukované počty špecialistov tak, že v porovnaní s prvými 14 rokmi svojej existencie (ako VLTSÚ a následne SLI, a.s.) nemôže plnohodnotne riešiť úlohy a poskytovať služby ako komplexné pracovisko pre zabezpečenie potrieb v rámci rezortu obrany a to predovšetkým pre vzdušné sily.

Ako ďalších zložiek rezortu obrany a celých ozbrojených síl, tak aj pracovísk VTSZ sa dotýka znížený rozpočet na obranu a v rámci neho znížené výdavky na modernizáciu / akvizíciu novej výzbroje a techniky a na obranný výskum. To by však nemalo znamenať, že sa znižujú potreby ozbrojených síl. Spektrum výzbroje a techniky zostáva v princípe zachované, naopak s predlžovaním používania mnohokrát fyzicky a morálne zastaralej techniky sa znižuje bezporuchovosť a spoľahlivosť používanej techniky a naopak, pri limitovaných zdrojoch je potrebné veľmi starostlivo stanovovať systémové a funkčné požiadavky na akvizíciu nevyhnutných obranných systémov a techniky, zamerať sa na posudzovanie jej ceny v rámci celého životného cyklu a byť rovnocenným partnerom pre dodávateľov a pre rezorty obrany iných štátov pri rokovaníach o možnom zdieľaní obranných spôsobilostí a spoločnej / koordinovanej akvizícii. Práve z týchto dôvodov naopak v súčasnosti a v budúcnosti vzrastá dôležitosť poslania a činností pracovísk VTSZ. Takisto uvedenie pôsobnosti VTSZ a prehľadu ňou vykonávaných a poskytovaných funkcií zvýrazňuje potrebnosť, aby relevantné orgány rezortu obrany v rámci reštrukturalizácie

štruktúry zložiek MO SR a ozbrojených síl venovali náležitú pozornosť aj problematike VTSZ.

Uskutočnené opatrenia v rámci MO ČR, kde došlo po desiatich rokoch z uvádzaných dôvodov (inšpiratívnych aj pre slovenské podmienky) k oddeleniu vojenských výskumných a technických ústavov od výrobných opravárenských podnikov a k zriadeniu dvoch samostatných štátnych podnikov - VTÚ Praha, š.p. a VVÚ Brno, š.p. nepriamo potvrdzujú, že konštatovania uvedené v Koncepcii ďalšieho pôsobenia niektorých akciových spoločností a štátneho podniku v pôsobnosti Ministerstva obrany SR, schválenej vo februári 2009 sú vo väzbe na dopady realizácie tejto koncepcie voči začleneným pracoviskám VTÚ (žiaľ, už zrušenému) a SLI v súčasných podmienkach neaktuálne.

Snahou autorov bolo poukázať na dôležitosť VTSZ z hľadiska rozvoja obranných spôsobilostí, modernizácie výzbroje a techniky, výziev vyplývajúcich z členstva v NATO a EÚ/EDA, rozvoja obranného výskumu a obranných technológií, podpory domáceho bezpečnostného a obranného priemyslu ako aj ďalších faktorov a v kontexte uvádzaných informácií poukázať na potrebnosť spracovania komplexnej analýzy súčasného stavu našej VTSZ, posúdenia výsledkov tejto analýzy a prijatia následných krokov a opatrení.

LITERATÚRA:

- [1] Informačné materiály: VTÚ Liptovský Mikuláš, VTSÚ Záhorie a VLTSÚ Košice, vydané MO SR
- [2] KLÍMA, L., EMINGER, K.: Výzkumná a vývojová základna a vyzbrojování. In. Vojenské rozhledy, Zvláštní číslo, 2000, str.102-116
- [3] Koncepcia ďalšieho pôsobenia niektorých akciových spoločností a štátneho podniku v pôsobnosti Ministerstva obrany SR. URL: <<http://lr.v.rokovania.sk/13858/3-/>>
- [4] KOBLÉN, I., SZABO, S., BUČKA, P.: Obranné spôsobilosti, výskum, vyzbrojovanie a obranný priemysel v kontexte európskej spolupráce. Vedecká monografia. Vydanie prvé. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála M.R.Štefánika,2011, 378 s. ISBN 978-80-8040-432-1
- [5] Správa o výkone práv jediného akcionára v akciových spoločnostiach v pôsobnosti Ministerstva obrany Slovenskej republiky za rok 2006.URL: <http://www.google.sk/#q=Spr%C3%A1va+o+v%C3%BDkone+pr%C3%A1v+jedin%C3%A9ho+akcion%C3%A1ra+v+akciov%C3%BDch+spolo%C4%8Dnostiach+v+p%C3%B4sobnosti+Ministerstva+obransy+Slovenskej+republiky+za+rok+2006&hl=sk&prmd=imvns&ei=0TmpUN66I8vhtQa27YHICA&start=10&sa=N&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.r_qf.&fp=3001f14f161a2292&bpcl=38625945&biw=1024&bih=726>
- [6] Správa o výkone práv jediného akcionára v akciových spoločnostiach so 100 % majetkovou účasťou štátu v pôsobnosti Ministerstva obrany Slovenskej republiky za rok

2007. URL: <<http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-46576?prefixFile=m>>
- [7] Správa o výkone práv jediného akcionára v akciových spoločnostiach so 100% majetkovou účasťou štátu v pôsobnosti Ministerstva obrany Slovenskej republiky za rok 2008. URL: <http://hsr.rokovania.sk/data/att/66613_subor.doc>
- [8] Správa o výkone práv jediného akcionára v akciových spoločnostiach so 100% majetkovou účasťou štátu v pôsobnosti Ministerstva obrany Slovenskej republiky za rok 2009. URL: <<http://lrv.rokovania.sk/15619/c/>>
- [9] Správa o výkone práv jediného akcionára v akciových spoločnostiach so 100% majetkovou účasťou štátu v pôsobnosti Ministerstva obrany Slovenskej republiky za rok 2010. URL: <http://www.google.sk/#hl=sk&scient=psy-ab&q=Spr%C3%A1va+o+v%C3%BDkone+pr%C3%A1v+jedin%C3%A9ho+akcion%C3%A1ra+v+akciov%C3%BDch+spolo%C4%8Dnostiach+v+p%C3%B4sobnosti+Ministerstva+obransy+Slovenskej+republiky+za+rok+2006&oq=Spr%C3%A1va+o+v%C3%BDkone+pr%C3%A1v+jedin%C3%A9ho+akcion%C3%A1ra+v+akciov%C3%BDch+spolo%C4%8Dnostiach+v+p%C3%B4sobnosti+Ministerstva+obransy+Slovenskej+republiky+za+rok+2006&gs_l=hp.12...6865.32521.1.34582.2.2.0.0.0.0.0.0.0.0.2...1c.1.71_MDS3CM3GC8&pbx=1&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.r_qf.&fp=3001f14f161a2292&bpcl=38625945&biw=1024&bih=726>
- [10] Správa o výkone práv jediného akcionára v akciových spoločnostiach so 100 % majetkovou účasťou štátu v pôsobnosti Ministerstva obrany Slovenskej republiky za rok 2011. URL: <<http://www.rokovania.sk/File.aspx/ViewDocumentHtml/Mater-Dokum-144754?prefixFile=m>>
- [11] Tlačová správa: Zahájenie samostatnej existence Vojenského technického ústavu. URL: <<http://www.cianews.cz/tiskove-zpravy-press/zahajeni-samostatne-existence-vojenskeho-technickeho-ustavu/>>
- [12] Vystúpenie delegácie SR na zasadnutí SECOB (pre strednú, východnú a juhovýchodnú Európu) vo februári 1994 v Paríži
- [13] Vznik Vojenského technického ústavu a Vojenského výskumného ústavu. URL: <<http://www.mocr.army.cz/informacni-servis/zpravodajstvi/vznik-vojenskeho-technickeho-ustavu-a-vojenskeho-vyzkumneho-ustavu-73725/>>
- [14] IVANČÍK, R. 2012. *Alokačná a technická efektívnosť financovania obrany v Slovenskej republike*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2012. 146 s. ISBN 978-80-8040-444-4.
- [15] IVANČÍK, R. – NEČAS, P. 2011. Obranné výdavky ozbrojených síl SR v rámci modelov 2010 a 2015 – plány a realita. In *Politické vedy*, 2011, roč. 14, č. 1, s. 110-125. ISSN 1335-2741. Dostupné na: http://www.fpvmv.umb.sk/userfiles/file/1_2011/6_ivancik-necas.pdf
- [16] IVANČÍK, R. – NEČAS, P. 2011. Nové trendy v manažmente európskej obrany a bezpečnosti. In *Manažment, teória, výučba a prax 2012 : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2011, s. 250-258. ISBN 978-80-8040-427-7.
- [17] <http://www.vtsu.sk/>

- [18] IVANČÍK, R. – LAŠČEK, L. – BUČKA, P. 2009. Financovanie vojenských operácií Európskej únie – základné kontexty a východiská. In *Ekonomické aspekty zahraničných misií Armády Českej republiky : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Brno : Univerzita obrany, 2009, s. 53-62. ISBN 978-80-7231-679-3.
- [19] <http://www.sli.sk/>
- [20] <http://www.mosr.sk/vyrocne-spravy-rozpocetovych-a-prispevkovych-organizacii-za-aktualny-rok/>

Recenzent: doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.

POCZUCIE BEZPIECZEŃSTWA MIESZKAŃCÓW MIASTA W KONTEKŚCIE PRZESTĘPCZOŚCI

dr Franciszek KOZACZUK,
Uniwersytet Rzeszowski, Polska

Abstrakt

Przestępczość stanowi poważne zagrożenie dla osób, ich zdrowia i mienia. Uderza w dobra prawnie chronione i powoduje często nieodwracalne skutki. Poczucie zagrożenia przestępczością ma wpływ na postawę zwaną "strachem przed przestępczością". Świadomość zagrożeń powinna skutkować odpowiednim postępowaniem prewencyjnym. Jednak mieszkańcy miast uważają, że za ich bezpieczeństwo odpowiedzialna żart policja. Sami, mimo znacznego poziomu lęku przed przestępczością nie podejmują działań zabezpieczających, na przykład środków technicznych czy czujności sąsiedzkiej. Niechętnie godzą się na współpracę z policją. Pasywna postawa mieszkańców ma wpływ na efektywność społecznej polityki proaktywnej.

Abstrakt

Crime is a serious threat to people and property. Hits a good protected and often causes irreversible results. Sense of threat of crime Has aan the attitude called „fear of crime”. Awareness of the risks should result in appropriate preventive procedures. However, city dwellers elieve that the responsibility for theier safety belongs to the police. They, themselves, despite the significant level of fear of crime do not take an protective actions, for example, technical measures and vigilant neighbors. They reluctantly agree to cooperate with the Police. The passive attitude of people Has an impast on the on the effectiveness of proactive social policies.

Kluczowe słowa: przestępczość, bezpieczeństwo, strach przed przestępczością, prewencja.

Key words: criminality, security, fear of crime, prevention.

Wprowadzenie

Przestępczość jest zjawiskiem nierozzerwalnie związanym z funkcjonowaniem społeczeństw. Sprawców przestępstw od dawna traktowano jako ludzi z natury złych, zwyrodniałych, których należy izolować od społeczeństwa. Ta tendencja karania więzieniem przestępców, jako funkcja izolacyjna i ochronny społeczeństwa przed ludźmi stwarzającymi

zagrożenie dla życia, zdrowia i mienia porządných obywateli, jest nadal aktualna. Kara pozbawienia wolności ma być hamulcem przeciwko zachowaniom dewiacyjnym i przestępczym i jednocześnie chroniącym przed utratą cenionych dóbr, przed zachowaniami mającymi na celu wyrządzanie krzywdy innym osobom.

Ludzie boją się przestępców i moralnych i materialnych skutków ich czynów ze względu na szeroki repertuar zagrożeń i stale rosnące rozmiary przestępczości. Najbardziej obawiają się przestępstw zagrażających zdrowiu i życiu tj. zabójstw, pobić, uszkodzeń ciała, napadów rabunkowych, wymuszeń i kradzieży a także zachowań agresywnych. Człowiek, do którego jest skierowana agresja czuje się zagrożony. W sytuacji brutalnej i nieobliczalnej agresji każdy jest świadomy utraty nie tylko zdrowia ale i życia. Pobicie, uszczerbek na zdrowiu dotyka boleśnie nie tylko ofiary, ale i bliskich jej osób, np. członków rodziny. Ma wpływ na przebieg i jakość dalszego życia.

Sprawcy przestępstw brutalnych wywołują atmosferę zagrożenia poczucia bezpieczeństwa innych osób, krewnych i znajomych. Środki masowego przekazu mogą również wpływać na poczucie zagrożenia wiktylizacją szerokiego kręgu odbiorców. Zagrożenie bezpieczeństwa osobistego może paraliżować dotychczasowy styl życia ludzi, np. może wpływać na obawy wychodzenia z domu o zmroku, unikać zakupów wieczorową porą, odczuwać niepokój w niektórych miejscach, np. w parkach, w terenach zdewastowanych itp.

Wraz ze wzrostem rozmiarów przestępczości wzrasta poczucie zagrożenia. Literatura, filmy, mas media przedstawiają sprawców przestępstw jako osobników brutalnych, bezwzględnych, o defektach osobowości, niskim poziomie inteligencji, popełniających przestępstwa z premedytacją, perfidnie i z wyjątkowym okrucieństwem. To wszystko ma wpływ na świadomość zagrożeń i prawdopodobieństwo wiktylizacji.

Czy rzeczywiście tacy są przestępcy? Z wielu badań (1; 2,s.672) nad skazanymi odbywającymi kary długoterminowe wynika, że zdecydowana większość, to:

- posiada niski poziom wykształcenia,
- pochodzi z rodzin o niskim statucie społecznym,
- posiada defekty osobowościowe (osobowość antyspołeczną),
- należy do osób głęboko zdemoralizowanych, wykolejonych przestępczo,
- nie ma poczucia winy,
- szuka prymitywnego uzasadnienia dla popełnionej zbrodni,
- nie wykazuje chęci zadośćuczynienia rodzinom ofiar,
- jest także sprawcą wielu innych przestępstw.

Jednostki o osobowości antyspołecznej przejawiają pogardę wobec norm współżycia społecznego. Łamanie norm moralno-prawnych nie wywołuje u nich głębszych przeżyć. Często wchodzą w konflikt z prawem karnym, cechuje ich patologiczna kłamliwość. Ich postawa wobec innych osób jest wyzywająca, nie są zdyscyplinowani, angażują się w bójki, nie są w stanie utrzymać poprawnych stosunków z otoczeniem. Są impulsywni, wobec władzy i policji przyjmują negatywne postawy. Przeważnie nie posiadają stałego zajęcia. W kontaktach z innymi są nieprzyjemni, nieodpowiedzialni, lekkomyślni, przejawiają nieakceptowane społecznie formy zachowania (10, s.133).

Osobnicy o osobowości antyspołecznej stanowią zagrożenie dla bezpiecznego funkcjonowania w środowisku. Ich zachowania społecznie dezaprobowane wywołują zagrożenie poczucia bezpieczeństwa, obawy i niepokój o możliwość demoralizacji młodego pokolenia.

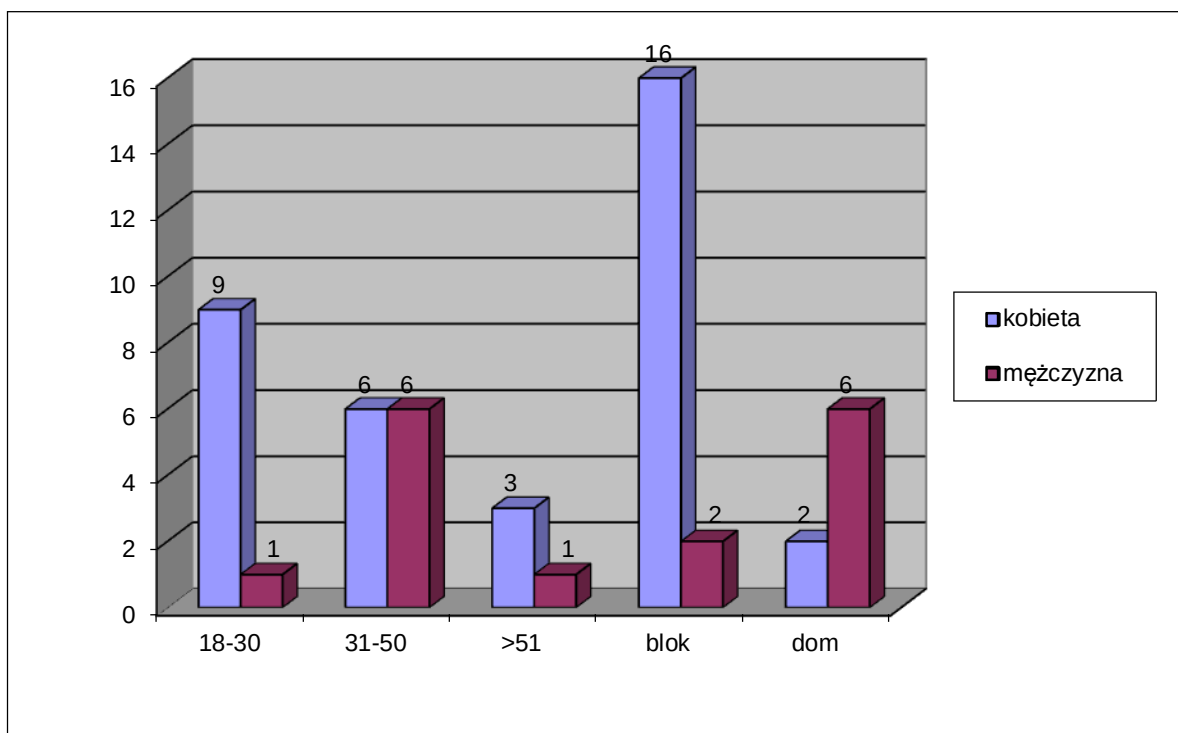
Obawy o własne bezpieczeństwo i bezpieczeństwo mienia ściśle związane są z przestępczością. Strach przed przestępczością traktowany jest jako postawa społeczna i równocześnie jest reakcją na obiektywne i rozpoznawalne zagrożenie. W perspektywie indywidualnej przyjmuje się, że jest on rezultatem osobistych doświadczeń wiktyimizacyjnych. Osoby będące ofiarą przestępstw wykazują wyższy poziom strachu przed przestępczością a także są bardziej przezorne i stosują środki ostrożności przed przestępczością (1, s.452).

Poczucie bezpieczeństwa mieszkańców Rzeszowa

W Polsce od około 10 lat Centrum Badania Opinii Społecznej prowadzi badania nad poczuciem bezpieczeństwa Polaków. Wyniki badań z ostatnich czterech lat wykazują, że większość Polaków (70%) uznaje swój kraj za bezpieczny. W roku 2001 81% respondentów uznawało Polskę za kraj, w którym nie żyje się bezpiecznie. Sondaże Policji i CBOS przeprowadzone w 2011 i 2012 r. pokazują, że Polska w opinii respondentów jest krajem bezpiecznym (66%), a tylko niemal co trzeci badany (31%) jest niezadowolony ze stanu bezpieczeństwa. Natomiast na wysokim poziomie (89%) utrzymuje się odsetek osób zadowolonych z poczucia bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania.

W r. 2010-2011 przeprowadziłem badania nad poczuciem bezpieczeństwa wśród 100 losowo wybranych mieszkańców Rzeszowa. Pytania dotyczyły poczucia zagrożeniem przestępczością, bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania, bezpieczeństwa spacerów o zmroku, obaw, że badany lub członek rodziny może stać się ofiarą przestępstwa.

Wykres 1. Poczucie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania

Zdecydowana większość badanych (74%) uważa, że ich miejsce zamieszkania należy do bezpiecznych. Więcej niż co czwarty (26%) przyznaje, że miasto Rzeszów nie należy do bezpiecznych. Obawy o swoje bezpieczeństwo wyrażają bardziej kobiety niż mężczyźni, przede wszystkim kobiety młode w wieku 18-50 lat. Można zauważyć następującą tendencję: im młodsza kobieta, tym bardziej odczuwa obawy o własne bezpieczeństwo, a z kolei im młodszy mężczyzna, tym bardziej bagatelizuje poczucie zagrożenia w miejscu zamieszkania. Również kobiety mieszkające w blokach, bardziej niż mężczyźni, uznają swoje miejsce zamieszkania za mniej bezpieczne.

Rzeszów w opinii respondentów należy do miast bezpiecznych. Jednakże część badanych deklaruje, że unika o zmroku pewnych ulic i miejsc z obawy o swoje bezpieczeństwo. Mniej niż co drugi respondent (46%) uważa, że w swojej okolicy można o zmroku czuć się bezpiecznie. Taką opinię wyraża dwukrotnie więcej mężczyzn niż kobiet. Równocześnie zdecydowanie więcej kobiet (33%) niż mężczyzn (21%) uznaje spacer o zmierzchu za niebezpieczne (wynik statystycznie istotny).

Tabela 1. Ocena poczucia bezpieczeństwa spacerów o zmroku w miejscu zamieszkania ze względu na wiek

Płeć	Wiek	Poczucie bezpieczeństwa o zmroku				Ogółem
		Zdecyd. nie	Raczej nie	Raczej tak	Zdecyd. tak	
Kobieta	18-30	4	11	6	3	24
	31-50	7	2	6	2	17
	>51	1	8	0	0	9
Ogółem		12	21	12	5	50
Mężczyzna	18-30	2	2	11	0	15
	31-50	4	0	8	5	17
	> 51	8	5	5	0	18
Ogółem		14	7	24	5	50
Razem	18-30	6	13	17	3	39
	31-50	11	2	14	7	34
	> 51	9	13	5	0	27
Ogółem		26	28	36	10	100

Źródło: opracowanie własne

Kobieta: $\chi^2=15,922$, $df=6$, $C=0,491$, $p<0,05$

Mężczyzna: $\chi^2=21,086$, $df=6$, $C=0,545$, $p<0,01$

Odsetek rzeszowskich respondentów deklarujących brak poczucia bezpieczeństwa po zmroku w swojej okolicy wynosi 54%. Z tej grupy to osoby starsze powyżej 51 lat wyrażają obawy o swoje bezpieczeństwo (41%). Młodsze kobiety (18-30 lat) obawiają się bardziej o swoje bezpieczeństwo spacerując samotnie o zmroku niż mężczyźni w tym samym wieku. Im młodszy wiekiem mężczyzna (18-30 lat) tym mniej obawia się o własne bezpieczeństwo spacerując o zmroku (22%). Ze względu na większe o tej porze zagrożenie przestępczością znacznie częściej niepokój manifestują osoby zamieszkujące w blokach niż w domkach jednorodzinnych (38%- blok, 16%- dom jednorodzinny). Niektóre osiedla, ze względu na znaczne zagrożenie przestępczością pospolitą, oceniane są przez mieszkańców jako bardzo niebezpieczne, zwłaszcza o zmroku i w porze nocnej.

Badani wyrażają niepokój o własne bezpieczeństwo. Kobiety (36%) częściej niż mężczyźni (22%) są spokojniejsze o własne bezpieczeństwo. Większe obawy, że można zostać pobitym lub okradzionym, wyrażają mężczyźni (28%) niż kobiety (12%). Zatem płeć

jest istotnym czynnikiem wiktyimizacyjnym. Ryzyko stania się ofiarą przestępstwa jest znacznie większe wśród mężczyzn niż wśród kobiet.

Tabela 2. Wiek a obawa przed wiktyimizacją przestępstwem

Czy obawiasz się, że możesz stać się ofiarą przestępstwa?	Wiek			Ogółem
	18-30	31-50	>51	
Zdecydowanie nie	0	2	0	2
Raczej nie	26	19	13	58
Raczej tak	8	8	3	19
Zdecydowanie tak	5	5	11	21
Ogółem	39	34	27	100

$$\chi^2 = 13,058, df=6, C=0,340, p<0,05$$

Ryzyko stania się ofiarą przestępstwa jest pozytywnie skorelowane z wiekiem. Głównie osoby młode w przedziale wiekowym 18-30 lat nie obawiają się o własne bezpieczeństwo (26%). Natomiast wraz z wiekiem ta pewność się zmniejsza. Z jednej strony emeryci i renciści ze względu na niskie dochody i mniejszą aktywność życiową stanowią grupę o niskim zagrożeniu przestępczością uliczną, a z drugiej ta sama grupa, ze względu na wiek i mniejszą sprawność fizyczną, może stać się łatwą ofiarą przestępstwa.

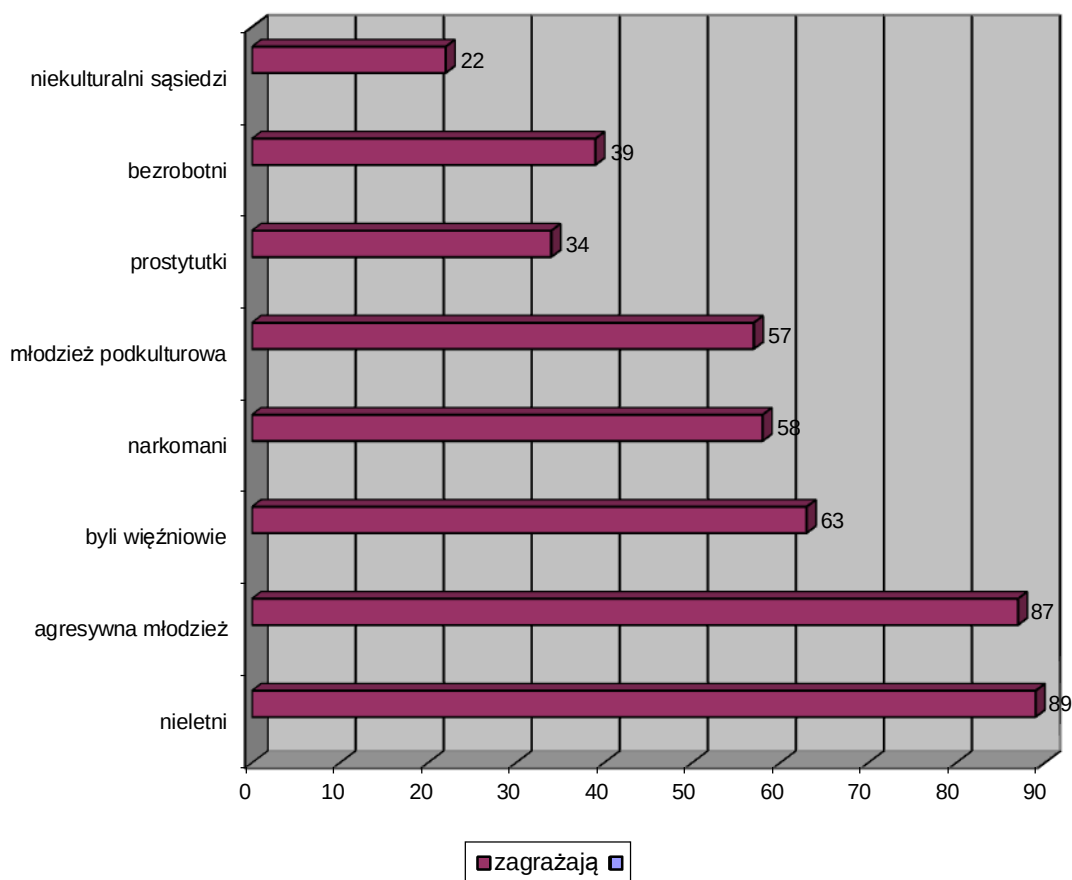
Tabela 3. Obawa, że członek rodziny może stać się ofiarą przestępstwa

Czy obawiasz się, że ktoś z twojej rodziny może stać się ofiarą przestępstwa?	Płeć		Ogółem
	Kobieta	Mężczyzna	
Nie obawiam się	34	15	49
Nie wiem	4	8	12
Obawiam się	12	27	39
Ogółem	50	50	100

$$\chi^2 = 14,470, df=2, C=0,356, p<0,001$$

Z danych zawartych w tabeli 3 wynika, że niemal co drugi respondent (49%) nie deklaruje obaw o to, że ofiarą przestępstwa może stać się członek najbliższej rodziny. Niepokój o zagrożenie przestępczością osób najbliższych wyraża więcej niż co trzeci badany. Lęk przed tym, że osoba z kręgu najbliższej rodziny może być pokrzywdzona przestępstwem jest znacznie większy u mężczyzn (27%) niż u kobiet (12%).

Wykres 2. Grupy społeczne stwarzające zagrożenie poczucia bezpieczeństwa

Ważnym zagadnieniem rzutującym na poczucie bezpieczeństwa mieszkańców jest klimat społeczny w najbliższej okolicy. Na jego jakość wpływają zagrożenia typu socjokulturowego oraz styl funkcjonowania osób wywodzących się z kręgów podkulturowych. Do grup społecznych, które mogą stwarzać zagrożenie w okolicy miejsca zamieszkania respondenci zaliczyli: bezrobotnych, młodzież agresywną, niekulturalnych sąsiadów, narkomanów, nieletnich, byłych więźniów i prostytutki. Badani, do najmniej dokuczliwych i takich z którymi można sobie poradzić, zaliczyli trzy grupy społeczne: niekulturalnych sąsiadów, bezrobotnych i prostytutki.

Największe zagrożenie dla bezpieczeństwa, według mieszkańców Rzeszowa, stwarzają młodzi ludzie z tzw. marginesu społecznego, a więc: nieletni sprawcy czynów karalnych (89%), agresywnie zachowująca się młodzież (87%), i byli więźniowie (63%). Zdecydowana większość respondentów wskazując na tę kategorię młodzieży określała ją jako: patologiczną, dewiacyjną, rozrabiacką, chuligańską, przestępczą, agresywną, niebezpiecznie zachowującą się. W mniejszym odsetku, jednak więcej niż co drugi badany, obawiał się narkomanów (58%) i młodzieży należącej do podkultur agresywnych (57%). Na

takie postrzeganie grup społecznych nie bez znaczenia posiada fakt, iż nastąpił wzrost czynów przestępczych nieletnich oraz przestępstw narkotykowych. Nieletni i narkomani dostarczają nieprzestępczym rówieśnikom dewiacyjnych i społecznie dezaprobowanych wzorów aktywności i mogą zarażać ich swoim stylem życia.

Istotnym zagadnieniem bezpieczeństwa osobistego i mienia jest świadomość odpowiedniego zabezpieczenia się. Człowiek dla zaspokojenia potrzeb egzystencjalnych musi dokonywać zakupów, przemieszczać się do miejsca pracy w różnych porach dnia i może z pewnym prawdopodobieństwem stać się ofiarą przestępstwa ale może też zminimalizować to ryzyko np.: poruszając się samochodem czy przebywając w większej grupie ludzi. Jednakże nie sposób całkowicie zabezpieczyć własne mienie, zwłaszcza gdy nikogo z członków rodziny nie ma w domu. W ostatnich latach wraz ze wzrostem przestępstw przeciwko mieniu powstaje problem zabezpieczenia mieszkania przed włamaniem. Mieszkańcy miast, w związku z nasyceniem mieszkań drogim sprzętem RTV i AGD, w różny sposób rozwiązują problem zabezpieczania się przed włamaniami. W świadomości respondentów posiadanie jakichkolwiek zabezpieczeń bądź uniemożliwia bądź utrudnia dokonanie przestępstwa kradzieży z włamaniem. Zagadnienie zabezpieczenia własnego mieszkania przed przestępstwem włamania przedstawia tabela nr 4.

Tabela 4. Rodzaje zabezpieczania mieszkań a wiek badanych

Jakie są zabezpieczenia mieszkania przed włamaniem?	Wiek			Ogółem
	18-30	31-50	>51	
Brak zabezpieczeń	37	21	0	58
Alarm	0	2	3	5
Ubezpieczenie mieszkania	0	6	5	11
Pies	0	1	8	9
Pistolet gazowy	0	0	2	2
Kraty w oknach	0	1	2	3
Zamki w drzwiach	2	1	5	8
Wysokie ogrodzenie, domofon	0	2	2	4
Ogółem	39	34	27	100

Źródło: obliczenia własne, $\chi^2=76,238$, $df=14$, $C=0,658$, $p<0,001$

Badani podchodzą z dużą rezerwą do zabezpieczania własnego mienia. Szczególnie nieodpowiedzialnie traktują ten problem respondenci najmłodszy. W swoich mieszkaniach nie stosują prawie żadnych zabezpieczeń. Ryzyko włamania do własnego lokum uznają za

stosunkowo małe a gdyby do niego doszło, to zastanowią się nad instalacją nowych zamków do drzwi. Tylko 2 osoby na 39 w wieku 18-30 lat mają zainstalowane specjalne zamki.

Na ogół świadomość bezpieczeństwa własnego mienia większa jest u starszych respondentów. Być może wynika to z faktu, iż osoby starsze mają własne mieszkania wyposażone bardziej zasobnie. I tak w tym przedziale wiekowym 61,9% respondentów posiada jakieś zabezpieczenia, 100% mieszkańców po 51 roku życia uważa, że ich mieszkania są bezpieczne, podczas gdy tylko 5% respondentów najmłodszych (18-30 lat) ma zainstalowane nowoczesne zamki w drzwiach. W świadomości respondentów każde zabezpieczenie utrudnia sprawcy dokonanie włamania. Należy tu wymienić wyposażenie domów w zabezpieczenia utrudniające do nich dostępu osobom niepożądanym 54np.: wysokie ogrodzenie, domofon, alarm, broń gazowa, kraty, nowoczesne zamki w drzwiach, ubezpieczenie mieszkania, pies. Należy dodać, że osoby w przedziale wiekowym 31-50 za skuteczne uznają ubezpieczenie mieszkania, alarm i wysokie ogrodzenie z domofonem. Respondenci starsi posiadają znacznie więcej zabezpieczeń. Do najczęściej stosowanych należą: pies, nowoczesne zamki, ubezpieczenie mieszkania, kraty i broń gazowa.

Profilaktyczne zabezpieczanie się przed włamaniami ma związek z miejscem zamieszkania (wynik statystycznie istotny). Osoby mieszkające w domach jednorodzinnych częściej zabezpieczają mieszkania niż mieszkający w blokach (57,8%-dom, 29%-blok).

Tabela 5. Sposoby zabezpieczania mieszkań w blokach i domach jednorodzinnych

Zabezpieczenie mieszkań	Mieszkanie		gółem
	blok	dom	
Brak zabezpieczeń	39	19	58
Alarm	1	4	5
Ubezpieczenie mieszkania	3	9	11
Pies	4	5	9
Broń gazowa	2	0	2
Kraty	1	2	3
Zamki drzwi	5	2	7
Wysokie ogrodzenie z domofonem	0	4	4
Ogółem	55	45	100

Źródło: opracowanie własne, $\chi^2=20,639$, $df=7$, $C=0,414$, $p<0,01$

Do najczęstszych zabezpieczeń mieszkań w blokach należą: nowoczesne zamki i posiadanie psa. Tylko trzy osoby miało ubezpieczone mieszkania. Natomiast osoby zamieszkałe w domach jednorodzinnych deklarowały, że ochronę własnego mienia stanowią: ubezpieczenie domu – 26,7%, pies-20%, nowoczesne zamki-15%, oraz zamontowane alarmy-8,9% a także wysokie ogrodzenia z domofonem-8,9%. Wyposażenie mieszkań w sprzęt utrudniający dostęp osobom niepowołanym jest materialno-technicznym i subiektywnym czynnikiem zwiększającym poczucie bezpieczeństwa w miejscu zamieszkania. Innym ale istotnym elementem rzutującym na poczucie bezpieczeństwa jest świadomość bezpiecznego (wolnego od przestępstwa i przemocy) przebywania w zaciszu domu jednorodzinnego zabezpieczonego wysokim ogrodzeniem, okratowanymi oknami i trudnymi do sforsowania drzwiami wyposażonymi w nowoczesne zamki.

Bezpieczeństwo obywateli jest jednym z zadań administracji publicznej, która zajmuje się ochroną bezpieczeństwa i porządku publicznego. Bezpieczeństwo publiczne, według Pikulskiego (2000, s. 101), „to pewien pożądany stan rzeczy gwarantujący niezakłócone funkcjonowanie urządzeń publicznych w państwie oraz bezpieczeństwo życia obywateli obejmujące ochronę ich życia, zdrowia i mienia”. W strukturze systemu organów i instytucji rządowych istotną rolę w zapewnieniu bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego odgrywa Policja. Jest ona największą formacją uzbrojoną i umundurowaną realizującą w środowisku lokalnym swoje zadania prewencyjne, nadzorcze i interwencyjne. Jakość realizowanych zadań ma wpływ na poczucie bezpieczeństwa przez obywateli. Należy dodać, że bezpieczeństwo jest fundamentalną potrzebą człowieka i grup społecznych a jego brak generuje stan niepokoju i zagrożenia. Zatem na lęk przed przestępczością mają wpływ takie czynniki jak: rzeczywiste rozmiary przestępczości, udział mediów w nagłaśnianiu przestępstw i skuteczność pracy Policji – a w konsekwencji przekonanie o skuteczności policji w walce z przestępczością. Opinie mieszkańców Rzeszowa o ocenie działania Policji przedstawia tabela nr 6.

Tabela 6. Ocena działania policji

Jak ocenia Pan(i) działanie Policji?	Płeć		Ogółem
	Kobieta	Mężczyzna	
Raczej źle	19	13	32
Raczej dobrze	31	31	62
Zdecydowanie dobrze	0	6	6
Ogółem	50	50	100

$$\chi^2=7,125, df=2, C=0,258, p<0,05$$

Mieszkańcy Rzeszowa pozytywnie oceniają działania Policji. 62% ankietowanych kobiet i 74% mężczyzn pracę policjantów oceniają jako raczej dobrą. Otrzymany wynik zbliżony jest do rezultatów uzyskanych w edycji Polskiego Badania Przeszłości w styczniu 2012 r. na próbie 17 tysięcy osób (Policja.pl). Wówczas wskaźnik oceny skuteczności Policji w walce z przestępczością wyniósł 67,2%. Nastąpił więc wzrost o 10 punktów procentowych w porównaniu do poprzedniej edycji. Badanie to sugeruje, że wzrosły oceny poczucia bezpieczeństwa i pracy Policji. Obecnie (styczeń 2012 r.) wskaźnik poczucia bezpieczeństwa Polaków wynosi 80,2%.

Inną zmienną skorelowaną z miarą efektywności Policji jest jej postrzeganie w najbliższej okolicy miejsca zamieszkania. Przekonanie o tym, że Policja działa skutecznie związane jest z częstością pojawiania się patroli policyjnych i z tym czy obywatele znają dzielnicowego. Ważną rolę odgrywa tu widzialność patroli policyjnych na ulicach, co ma związek z obrazem Policji w odbiorze społecznym.

W ocenie respondentów Policja w Rzeszowie działa dobrze, wystarczająco często patroluje okolicę zamieszkania. Jednakże to prawie dwukrotnie więcej kobiet (32%) w porównaniu z mężczyznami (17%) jest zdania, że policjanci zbyt rzadko penetrują okolice ich zamieszkania. Na zwiększoną częstotliwość patroli w kategorii : codziennie i kilka razy w tygodniu wskazało dwukrotnie więcej mężczyzn (18%) niż kobiet (7%). Takie wyniki sugerują, że płeć jest zmienną statystycznie istotną w ocenie postrzegania wizerunku policji w środowisku lokalnym.

Tabela 7. Częstość patroli policyjnych w okolicy zamieszkania badanych

Częstotliwość patroli policyjnych	Płeć		Ogółem
	Kobieta	Mężczyzna	
Raz w miesiącu	32	17	49
Raz w tygodniu	11	15	26
Kilka razy w tygodniu	4	11	15
Codziennie	3	7	10
Ogółem	50	50	100

$$\chi^2=9,89, df=3, C=0,299, p<0,05$$

Kontakty społeczeństwa z Policją nie należą do zbyt częstych. Na ogół obywatele kontaktują się, gdy zachodzi potrzeba interwencji, gdy odczuwają zagrożenie ze strony innych lub gdy sami staną się ofiarami przestępstwa. Osobą najbliższą współpracującą z mieszkańcami

i dbającą o utrzymanie porządku i bezpieczeństwa obywateli jest dzielnicowy. Wiedza respondentów na temat tego kto jest dzielnicowym może przyczynić się do zaprezentowania opinii o działaniach policji w najbliższej okolicy zamieszkania.

Tabela 8. Znajomość dzielnicowego w miejscu zamieszkania

Czy zna Pan(i) dzielnicowego?	Płeć		Ogółem
	Kobieta	Mężczyzna	
Nie znam	39	29	68
Znam	11	21	32
Ogółem	50	50	100

$$\chi^2=4,596, df=1, C=0,210, p<0,05$$

Dzielnicowy, to ważna i odpowiedzialna funkcja w społeczności lokalnej. Niesie pomoc nie tylko w sytuacji realnego zagrożenia życia i zdrowia, ale jest przede wszystkim „gospodarzem” w swoim rejonie, inicjatorem działań prewencyjnych na rzecz lokalnego bezpieczeństwa. Dane z tabeli 8 wskazują na to, że zdecydowana większość badanych (68%) nie zna swojego dzielnicowego. Zaledwie co trzeci respondent deklarował, że wie kto jest jego dzielnicowym (32%). Okazało się, że prawie dwukrotnie więcej mężczyzn niż kobiet zna dzielnicowego. Uzyskane wyniki mogą sugerować, że to mężczyźni częściej mają kontakt z policją i ich opinia może rzutować na ocenę jej pracy.

Niezwykle ważnym zagadnieniem zwiększającym stopień poczucia bezpieczeństwa są środki zmniejszające ryzyko wiktymizacji zaliczane do przedsięwzięć profilaktycznych. W najszerszym ujęciu będą to określone działania, których celem będzie uniknięcie, niedopuszczenie lub wyeliminowanie określonego zjawiska, np. przestępstwa lub jego skutków uznanych za niepożądane. Bardzo ogólnie profilaktykę można za S. Górskim (3, s. 216) ujmować „jako zapobieganie niepożądanym procesom i zjawiskom określanym jako przejawy patologii życia społecznego”. Profilaktyka (*gr. prophylaktikos, łac. prevention*) rozumiana jako działania zapobiegawcze ma zmniejszać prawdopodobieństwo wystąpienia tych zagrożeń i utrzymać stan dotychczasowy. Odnosić się może do różnych dziedzin funkcjonowania społecznego człowieka i grup społecznych. Działania profilaktyczne obejmują:

- identyfikację przyczyn problemu;
- poszukiwanie sposobu ich usunięcia;
- wdrażanie odpowiednich strategii i programów zapobiegawczych;
- monitorowanie ich realizacji i ewaluację wyników (13, s. 944).

W przypadku zapobiegania negatywnym stanom emocjonalnym jakim jest strach przed przestępczością uwzględniono w ramach prowadzonej polityki społecznej państwa dwa rodzaje podejmowanej działalności: **proaktywnej** – aktywizowanie społeczności lokalnej aby sama dbała o swoje środowisko poprzez organizowanie tzw. „sąsiedzkiej czujności” i zabezpieczała się w techniczne środki chroniące przed np. włamaniami i **reaktywnej**- gdy policja jest jedyną agendą kontroli społecznej reagującą na wybryki chuligańskie np. dewastację mienia. Pojawienie się patroli policyjnych w okolicy może powstrzymywać sprawców przed aktywnością przestępczą.

Podsumowanie

Bezpieczeństwo należy do podstawowych wartości zapewniających jednostkom i grupom społecznym normalne i stabilne życie, pracę rekreację i rozwój. Na poczucie bezpieczeństwa ma wpływ wiele czynników o charakterze zewnętrznym i wewnętrznym. Typowym przykładem zagrożeń typu egzogenne może być przestępczość. Wywołuje ona poczucie strachu przed utratą cenionych dóbr a także zdrowia fizycznego i psychicznego. Badania wykazały, że wprowadzie mieszkańcy Rzeszowa obawiają się skutków przestępczości, to jednak obarczają policję za stan bezpieczeństwa i porządku prawnego i są niechętni do współpracy z policją na rzecz poprawy bezpieczeństwa w środowisku lokalnym.

Uzyskane wyniki upoważniają do zaproponowania następujących wniosków:

budować sekuritologiczną świadomość poprzez:

- kształcenie i wychowanie dla bezpieczeństwa,
- socjalizację dorosłej generacji,
- resocjalizację (możliwość poprawy moralnej i prawnej, readaptacja społeczna i inkluzja społeczna jednostek wykolejonych społecznie).

LITERATURA

- [1] GABERLE A., 2003, Nierozłączna triada. Przestępczość, przestępca, społeczeństwo, Gdańsk.
- [2] GORDON M., 2001, Poczucie winy i samoocena własnego zachowania u sprawców przestępstw przeciwko osobom bliskim [w:] J. Szałański (red.), Wina-kara-nadzieja-przemiana, Łódź-Warszawa-Kalisz.
- [3] GÓRSKI S., 1985, Metodyka resocjalizacji Warszawa.

- [4] KELEMEN M., MESAROŠ M., NEČAS P., Badania nad technologią zabezpieczeń oraz rozwoju ochrony osób i mienia: kwestie ochrony na świecie [in:] Bezpieczeństwo i ochrona, R. 2, Nr 3-4 (7-8) (2009).s. 109-118.
- [5] KOZACZUK F., 2011, Sense of security the city's inhabitants and their attitude towards the justice of institution [in:]Science and military, No 2, Vol. 6, 2011, Liptovsky Mikuláš, ISSN: 1336-8885.
- [6] KRIŽOVSKY S., 2009, Sekuritologia – veda teoretická aj praktická, [in:] Společenské dilemy bezpečnosti – teória a prax. Zborník vedeckej konferencie VSBIO, Varšava.
- [7] MESAROŠ M., Criminality, security, science, education, Karlovovarska pravni revue, 3/2009, Česká republika,s.7-25. ISSN: 1801-2193.
- [8] OLAK A., 2007, Samorząd – porządek- bezpieczeństwo-publiczne [w:] M. Malikowski (red.), Zagrożenia i bezpieczeństwo w mieście Rzeszowie.
- [9] OLAK A., 2010, Bezpieczeństwo rodziny w świetle zagrożeń, Rzeszów.
- [10] RADOCHOŃSKI M., 2000, Osobowość antyspołeczna, Rzeszów.
- [11] TYRAŁA P., 2010, Sekuritologia. Bezpieczeństwo kompleksowe, Rzeszów.
- [12] TYRAŁA P., 2011, Bezpieczeństwo wewnętrzne, Katowice.
- [13] WOJNAROWSKA B., 2005, Profilaktyka [w:] T. Pilch (red.), Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, t. IV, Warszawa.
- [14] WOLSKA A., 2000, Model czynników ryzyka popełnienia zabójstwa, Szczecin.

Recenzent: prof. Ing. Vojtech JURČÁK, CSc.

SAMIT NATO V CHICAGU – ÚLOHY, VÝSLEDKY A VÝZVY

PhDr. Peter BÁTOR, PhD.
Stála delegácia Slovenskej republiky pri NATO
Boulevard Leopold III, NATO HQ
1110, Brussels, Belgicko

PhDr. Jaroslav NAĎ
Stála delegácia Slovenskej republiky pri NATO
Boulevard Leopold III, NATO HQ
1110, Brussels, Belgicko

Názory vyjadrené v článku sú výhradne súkromnými názormi autorov a neprezentujú žiadne oficiálne pozície, stanoviská ani politiku.

ABSTRACT:

The NATO Summit in Chicago took place in a very interesting period of time: just after the presidential elections in Russia and France and in the presidential election year in U.S.A. This Summit was underestimated by a large group of experts from the beginning – at least in the level of expectation of what it can realistically deliver. The NATO members had set three clear tasks for the Summit: First, to determine the way forward for the ISAF operation in Afghanistan; second, to prepare the Alliance to be able to deal effectively and with appropriate capabilities with the future security challenges; and third, to strengthen the Alliance on a global scale by developing existing and establishing new partnerships with countries outside the Alliance.

From the Slovak national perspective, we can consider outcomes from the Summit to be fully in line with our expectations and foreign- and defence policy priorities. Generally, we can assess the Chicago Summit as a success. NATO countries have taken concrete decisions, even more than some experts originally expected. Of course, a critical phase will begin with their implementation.

ÚVOD:

Samit v Chicagu bol od začiatku podceňovaný, minimálne v očakávaniach, čo reálne dokáže priniesť. Toto podceňovanie bolo jednak dôsledkom „veľkého“ samitu v Lisabone s „veľkými“ výsledkami, jednak stavu agendy, ktorá ešte aj niekoľko týždňov pred samitom nebola úplne vyjasnená.

Samit sa konal vo veľmi zaujímavom čase: tesne po ruských a francúzskych prezidentských voľbách, v roku voľby amerického prezidenta a navyše vo volebnom okrsku toho súčasného, čo samo o sebe predznamenal „potrebu“ úspešnosti rokovania. Nesmieme zabudnúť, že samit prišiel tiež v čase, ktorý bol výrazne poznamenaný tzv. Arabskou jarou. Aj v jej kontexte NATO od posledného samitu stihlo začať aj ukončiť vojenskú operáciu, v pre NATO rekordnom čase. Zároveň spojenci pokračovali v boji s hospodárskymi a ekonomickými obmedzeniami, stále klesajúcimi výdavkami na obranu a prehlbujúcou sa priepasťou medzi USA a európskymi spojencami v tejto oblasti.

Aj napriek počiatočným nejasnostiam a pochybnostiam si NATO pre samit v Chicago stanovilo tri jasné základné úlohy: 1. stanoviť ďalší postup pre operáciu ISAF v Afganistane 2. pripraviť Alianciu do budúcnosti tak, aby bola z pohľadu spôsobilostí schopná efektívne čeliť bezpečnostným výzvam a 3. posilniť Alianciu v celosvetovom meradle prostredníctvom rozvíjania súčasných a nadviazania nových partnerských vzťahov so štátmi mimo Aliancie.¹

Odpoveďou na skepsu mnohých komentátorov je argumentácia, že nie je možné, aby každý samit NATO priniesol prevratné, revolučné a nové postupy, stratégie, či rozhodnutia. Je pomerne zložité vymyslieť nové iniciatívy a programy, je pomerne jednoduché ich začať, ale kriticky dôležité je ich realizáciu do viesť do úspešného konca. Práve samit v Chicagu by mal byť tým, ktorý túto implementáciu posunie o ďalší krok dopredu. Tento samit v sebe niesol elementy začiatku realizácie, ale predovšetkým snahu o reálny posun v implementácii. Z tohto pohľadu je možné konštatovať, že samit v Chicagu možno nebol príliš „sexí“, bol však určite ďalšou dôležitou etapou v živote Aliancie a bezpečnostnej politiky ako takej.

1. AFGANISTAN – ISAF – ROZHODNUTIE O UKONČENÍ OPERÁCIE A ČO ĎALEJ?

Jedna z nosných tém posledných samitov, ako aj operačnej agendy NATO je nepochybne pôsobenie NATO v Afganistane. Spojenci sa v Chicagu zhodli na tom, že operácia ISAF do konca roka 2014 skončí a zodpovednosť za zaisťovanie bezpečnosti bude odovzdaná do rúk afganských bezpečnostných síl.² Samotné ukončenie operácie ISAF je náročnou súčasťou operačného plánovania, porovnateľnou s plánovaním samostatnej operácie. Bude dôležité, aby táto operačná etapa bolo starostlivo naplánovaná s výraznou dávkou solidarity spojencov tak, aby nedošlo k situácii, že poslední prispievatelia do operácie

---

¹ Belkin, P.: Nato's Chicago Summit. In: Congressional Research Service, May 14, 2012, Washington. Dostupné na: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42529.pdf>, 25. júna 2012, s. 2

² Čl. 6 Deklarácie zo samitu NATO v Chicagu. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease, 24. júna 2012

budú pred úplným ukončením vystavení najväčšiemu riziku. Kľúčovým bude, aby sa pri znižovaní počtov príslušníkov ISAF a kontinuálnym odovzdávaním zodpovednosti do rúk lokálnych bezpečnostných síl neznižoval aj štandard zaistenia bezpečnosti obyvateľov Afganistanu. Logistické zabezpečenie bude teda popri tom politickom a vojenskom ďalšou kritickou premennou nášho možného úspechu.

Tým, že NATO ukončí svoju v súčasnosti najväčšiu vojenskú operáciu však z Afganistanu definitívne neodchádza. Podľa výsledkov samitu v Chicagu už dnes vieme, že v Afganistane bude pôsobiť nová operácia NATO. Táto bude mať striktne nevojový charakter a jej hlavnou úlohou bude oblasť, kam NATO v posledných rokoch presúva najviac svojej pozornosti – odovzdávanie skúseností lokálnym bezpečnostným silám, ich výcvik, príprava a podpora. Po samite v Chicagu je kľúčovým krokom detailné naplánovanie tejto novej operácie. Práve udržateľnosť dosiahnutej úrovne bezpečnosti bude pre nové bezpečnostné sily Afganistanu najväčšou výzvou.

NATO ani medzinárodné spoločenstvo si nemôžu po viac ako 10 rokoch svojej angažovanosti dovoliť, aby sa Afganistan dostal späť do doby vládnutia Talibanu. V tomto kontexte sú deklarované príspevky jednotlivých prispievateľov do operácie ISAF na podporu afganských bezpečnostných síl prirodzeným pokračovaním ich snáh o stabilizáciu krajiny. Bude veľmi dôležité, ako tieto štáty dokážu skoordinať finančnú pomoc tak, aby boli poskytnuté prostriedky vynaložené na správne účely, transparentne, adresne a efektívne. Bude potrebné stanoviť jasné pravidlá hry aj na afganskej strane, rovnako ako systém zodpovednosti za zverené prostriedky a istý druh kondicionality – podmienenia ďalšej pomoci na základe dosahovaných výsledkov a plnenia vopred stanovených kritérií. Dá sa očakávať, že v tejto oblasti bude NATO len jedným z koliesok celého mechanizmu a nebude mať ambíciu hrať primárnu úlohu, v oblasti bezpečnosti však naďalej zostane kriticky dôležitým pilierom.

2. OBRANNÉ SPÔSOBILOSTI, RESP. JE SMART DEFENCE VŠELIEK?

Dá sa udržať úroveň ambície NATO bez dostatočných obranných rozpočtov? Aj na túto otázku sa snažili nájsť hlavy štátov a vlád odpoveď v Chicagu. Dlhodobu poddimenzované obranné rozpočty takmer všetkých spojencov sa jednoducho musia prejavovať v zníženej úrovni spôsobilostí. O tom dnes už nikto nepochybuje...

Generálny tajomník NATO Rasmussen prišiel na jar roku 2011 na Mníchovskú bezpečnostnú konferenciu s ambicióznou víziou, ktorú nazval Smart Defence – Inteligentná obrana. Následne bývalý minister obrany USA Gates vo svojom rozlúčkovom bruselskom

prejave v júni 2011 kritizoval európskych spojencov za nedostatočne zodpovedné správanie pri obrane, keď až 75% všetkých obranných výdavkov spojencov pochádza z USA.³ Neudržateľne, či už ekonomicky alebo aj politicky. Po viac ako roku intenzívnych diskusií na aliančnej ale aj národných úrovniach bola téma Inteligentnej obrany a ďalších súvisiacich iniciatív ako Prepojené sily či Sily NATO 2020 jednou z nosných tém samitu. To bolo správne rozhodnutie. Zjednodušene povedané, diskusia o Inteligentnej obrane mala byť o hľadaní cesty pre udržanie kredibility NATO v časoch ekonomickej striedmosti, a to najmä cestou lepšej koordinácie a „manažmentu“ obranných škrtoŧ u jednotlivých spojencov, výrazným posilňovaním mnohonárodnej spolupráce a hľadania dohody o tzv. „core capabilities“, ktoré Aliancia potrebuje na udržanie stanovenej úrovne svojej ambície.

Áká bola teda samitová realita? Predstavitelia spojeneckých krajín síce potvrdili, že Inteligentná obrana je cestou ako zjemniť tvrdé dopady rozpočtových opatrení na obranné rozpočty, na druhej strane prezidenti či predsedovia vlád vo svojich vyhláseniach často veľmi otvorene priznali, že to určite nie je všeliak. Aliancia potvrdila, že jednotliví spojenci spoločne pripravujú rôzne mnohonárodné projekty (aj SR sa relatívne aktívne zapája), ale v realite Chicago vo svojom Obrannom balíčku žiadne prelomové či substantívne rozhodnutia v tejto oblasti neprinieslo. Aliancia by mala začať ponúkať stimuly pre vlády k obrannej spolupráci. Je potrebné pomáhať vybudovať konkrétne obchodné prípady a identifikovať príležitosti.⁴

Slovo reforma bolo v Chicagu používané veľmi často. Aliancia v zmysle záverov samitu v Lisabone prechádza rôznymi reformnými procesmi: reforma veliteľskej štruktúry Aliancie, reforma agentúr NATO, reforma centrály NATO či reforma zdrojovej politiky NATO. Ani túto oblasť asi s úprimným srdcom nenazveme success story. Je pravdou, že v oblasti reforiem Aliancie bolo urobených od samitu v Lisabone mnoho. Otázkou je, za akú cenu a s akým úspechom. Na túto otázku budeme s určitosťou vedieť odpovedať za pár rokov. V Chicagu bol urobený skôr odpočet konkrétnych realizovaných krokov.

Naopak, už dnes môžeme veľmi pozitívne vnímať dva mimoriadne dôležité kroky pre dva kriticky dôležité projekty: v Chicagu bola oficiálne vyhlásená počiatočná operačná pripravenosť projektu protiraketovej obrany a po takmer 20 rokoch diskusií a príprav bol na samite podpísaný kontrakt na vybudovanie spôsobilosti Aliancie v oblasti prehľadu pozemnej situácie, tzv. projekt AGS.

³ Pozri: Gates, R.M.: The Security and Defence Agenda (Future of NATO), dostupné na: <http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=1581>, 15. júna 2012

⁴ Pozri tiež: Major, C., Mölling, C., Valášek, T.: Smart but too cautious: How NATO can improve its fight against austerity. Centre for European Reform Policy Brief, CER, www.cer.org.uk, máj 2012

Celkovo sa dá konštatovať, že v oblasti spôsobilostí nebol samit prelomový, ale nebol ani bezvýznamný. Mohol priniesť viac. Na viacero tém neboli spojenci zatiaľ pripravení. Diskusia napríklad tzv. zaručenom prístupe k spôsobilostiam či o spoločnom financovaní v Aliancii by bola prínosom. Nebola všeobecná vôľa. Samit teda priniesol síce menej konkrétnych výsledkov, ale stanovil pre spojencov nové úlohy, s ktorými sa spoločne budeme chtiac či nechtiac musieť popasovať. Vidina rastu obranných rozpočtov je totiž minimálne v strednodobom horizonte viac ako naivná a úloh pre alianciu je stále viac ako dost.

3. PARTNERSKÁ POLITIKA NATO AKO NÁSTROJ GLOBÁLNEJ AMBÍCIE NATO

NATO má dlhodobu ambíciu budovať vzťahy aj s nečlenskými štátmi NATO. Existuje pomerne mnoho formátov pre partnerskú spoluprácu. V rámci samitu v Chicagu možno o partnerstvách hovoriť v kontexte dvoch samostatných formátov. Tým prvým bolo rokovanie členských štátov NATO na úrovni hláv štátov a vlád s vybranými 13⁵ štátmi. Druhým rokovanie vo formáte 28+4⁶ s aspirantami na členstvo na úrovni ministrov zahraničných vecí. Zatiaľ čo prvý formát bol kritikmi označovaný ako časť predvolebnej kampane Barracka Obamu a ocenenie za pomoc v operácii Unified Protector v Líbyi, druhý je výsledkom tlaku dnes už tradičných podporovateľov politiky otvorených dverí udržať viditeľnosť tejto témy a snahy o vybalansovanie prvého formátu, do ktorého aspiranti zo Západného Balkánu pozvaní neboli.

Hlavným cieľom prvého formátu bolo vyslať politický signál a oceniť tie štáty, ktorých pomoc a spolupráca boli v poslednom období výraznejšie ako v prípade iných partnerov. Túto pomoc a spoluprácu je potrebné vnímať najmä (avšak nielen) v kontexte nedávnej operácie v Líbyi, do ktorej sa zapojili aj štáty, ktoré doteraz neboli „tradičnými“ prispievateľmi do operácií NATO, predovšetkým z regiónu severnej Afriky či Blízkeho východu. Súčasťou tohto formátu boli samozrejme aj tradiční dlhodobí partneri, ktorí nie sú členmi NATO najmä na základe vlastného rozhodnutia, významne sa však podieľajú na (nielen) operačných aktivitách Aliancie. Jedným z ďalších cieľov tohto rokovania bola snaha o pretavenie novej partnerskej politiky (na základe rokovaní ministrov zahraničných vecí v Berlíne v roku 2011) do praxe, medzi inými aj konceptu flexibilných formátov rokovaní. Pravdou však je, že hlavným cieľom tohto rokovania bola skôr politická demonštrácia ako obsahová náplň. Aj toto rokovanie ukázalo na široký priestor, ktorým partnerská politika

---

⁵ Austrália, Rakúsko, Fínsko, Gruzínsko, Japonsko, Jordánsko, Kórea, Katar, Maroko, Nový Zéland, Spojené Arabské Emiráty, Švédsko, Švajčiarsko,

⁶ Bosna a Hercegovina, Čierna Hora, Gruzínsko, Macedónsko

NATO disponuje a ktorý nateraz zostáva nevyužitý. Do budúcnosti bude potrebné, aby členské štáty našli liek na zintenzívnenie tejto časti svojej agendy, aby dokázali prilákať pozornosť nových partnerov zaujímavými a pre nich atraktívnymi projektmi a zároveň nájsť pridanú hodnotu pre Alianciu. Bez adekvátneho finančného a personálneho zabezpečenia to však určite nepôjde. V kontexte partnerskej politiky je určite najväčším sklamaním neúčast strategického partnera NATO – Ruska v osobitnom formáte rokovania Rady NATO-Rusko v čase dvoch významných výročí spolupráce medzi týmito dvomi partnermi.

Ak spojenci použili rétoriku ktorá hovorila o tom, čo určite nebude predmetom tohto samitu, tak to bolo v súvislosti s agendou ďalšieho rozširovania Aliancie – „samit v Chicagu nie je rozširovacím samitom“. Tieto vyjadrenia však neboli prekážkou pre to, aby sa v Chicagu nemohlo uskutočniť samostatné rokovanie so štátmi, ktoré otvorene deklarovali snahu stať sa členskými štátmi NATO, aj keď každý z nich je v inom štádiu prístupového procesu. V prípade Macedónska je pozvanie závislé už len na vyriešení otvorenej otázky názvu štátu – bilaterálny spor s Gréckom. Čierna hora v rámci svojho prvého cyklu Akčného plánu pre členstvo dosiahla výrazný pokrok, ktorý poskytuje istý pozitívny priestor pre možné pozvanie v skorej budúcnosti.⁷ Bosna a Hercegovina je tesne pred dvermi začatia prvého cyklu Akčného plánu pre členstvo, ktoré je podmienené úspešným ukončením registrácie vojenského nehnuteľného majetku, teda od vôle a schopnosti prijať potrebné opatrenia v čo možno najkratšom čase. V prípade Gruzínska je jeho snaha o čo najrýchlejšiu integráciu do Aliancie, podložená pokrokom, ktorý Gruzínsko dosahuje, brzdená jednak nevyriešenými teritoriálnymi spormi s Ruskom, ale aj formálnym postupom, nakoľko Gruzínsko nie je nateraz súčasťou Akčného plánu pre členstvo, ktoré by malo byť jedným zo štádií integračného procesu.

Počas tohto rokovania zazneli aj napriek snahe o zachovanie „nerozširovacieho jazyka“ jasné posolstvá volajúce po otvorení ďalšieho kola rozširovania už na nadchádzajúcom samite.⁸ Samotné rokovanie bolo dobrým signálom, že aj napriek intenzívnym témam, akou bola napríklad operácia Unified Protector, alebo rozhodnutie o ukončení operácie ISAF v Afganistane, je politika otvorených dverí Aliancie stále aktuálna a živá a progres v nej závislý predovšetkým na schopnostiach aspirantov plniť prijaté záväzky.

4. IMPLIKÁCIE PRE SLOVENSKO

⁷ Pozri tiež: Nič, M., Bartha D.: Nato holds the door open for Montenegro. In: Transatlantic Policy Briefs, Slovak Atlantic Commission, júl 2012, s. 3.

⁸ Pozri: Vystúpenie ministerky zahraničných vecí USA na samite NATO v Chicagu. Dostupné na: <http://www.state.gov/secretary/rm/2012/05/190466.htm>, 29. júna 2012

Z pohľadu Slovenska možno hovoriť o naplnení našich očakávaní. V prípade ďalšieho postupu v Afganistane boli prijaté jasné rozhodnutia, ktoré budú ovplyvňovať aj pôsobenie príslušníkov ozbrojených síl SR v tejto operácii. Slovensko bude musieť, aj v zmysle požiadaviek NATO, stanoviť plán účasti v operácii na nasledujúce 3 roky. Bude potrebné definovať, aké spôsobilosti budú do konca roku 2014 do operácie vyslané, ktoré budú prípadne zredukované. Tieto rozhodnutia budú musieť zohľadňovať priority rozvoja našich ozbrojených síl, naše finančné možnosti, ako aj požiadavky spojencov na zachovanie solidarity a operačnej schopnosti jednotiek ISAF.

Na obdobie po roku 2014 bude vo vzťahu k našej angažovanosti v Afganistane pred Slovenskom stáť niekoľko výziev. Predovšetkým, ktoré vojenské spôsobilosti budeme schopní a ochotní do Afganistanu vyslať, ktorých hlavným cieľom bude pomoc pri ďalšom rozvoji lokálnych bezpečnostných síl. Tieto rozhodnutia by však mali byť súčasťou širšej stratégie, v ktorej vojenské spôsobilosti by mali byť len jedným z komponentov. Širšie zapojenie civilných spôsobilostí, najmä pri obnove a rozvoji Afganistanu naďalej zostáva výzvou. Nedávne prijatie zákona o pôsobení civilných expertov v operáciách medzinárodného krízového manažmentu je po dlhých rokoch hmatateľný výsledok. Je to však len nástroj, ktorý má umožniť jednoduchšie naplňovať komplexnú stratégiu, ktorej definícia naďalej stojí ako výzva a úloha na nadchádzajúce obdobie. Jej neoddeliteľnou súčasťou by mala byť aj podpora ekonomických záujmov Slovenskej republiky a jej podnikateľských subjektov. Tak ako porovnateľné štáty v našom regióne, aj my by sme sa mali prijať jednoduché pravidlo – kde sú naše ozbrojené sily, tam sú naše ekonomické záujmy a podnikateľské subjekty. Táto oblasť aj napriek mnohým deklarovaným cieľom nateraz zostáva najväčšou bolesťou nášho prístupu a je fér povedať, že rezervy možno nájsť na oboch stranách – na štátnej i tej súkromnej. Súčasťou širšej stratégie nemôžu byť len ministerstvo obrany a zahraničných vecí. Ak chceme k celej problematike pristúpiť zodpovedne, bude to výzva na zapojenie mnohých ďalších rezortov.

Ako súčasť komplexnej stratégie SR v angažovaní sa pri obnove Afganistanu bude potrebné jasne si stanoviť spôsob a nástroje, ktorými budeme realizovať nami prijatý záväzok finančnej podpory afganských bezpečnostných síl. Budeme musieť vyriešiť otázku, akou cestou sa tieto prostriedky do Afganistanu dostanú, na aké konkrétne projekty pôjdu, ako si zabezpečíme ich adresnosť a kontrolu ich vynakladania, či ich budeme poskytovať v rámci mnohonárodných mechanizmov alebo prostredníctvom bilaterálnej pomoci. Bude dôležité, aby sme ako donor boli jasne identifikovateľní a zároveň by nám mala táto pomoc otvoriť dvere pre ďalšie naše aktivity.

Obranný balík zo Chicaga nám pomerne jasne stanovil úlohy pre najbližšiu budúcnosť. Mnohonárodná spolupráca sa zdá byť cestou, ako zabezpečiť viaceré spôsobilosti aj pre naše ozbrojené sily. Očakávať v tomto období nárast rozpočtu pre rezort obrany by bolo naivné a aj nezodpovedné. Rezort obrany by mal prísť s okamžitou realizáciou opatrení z ukončeného strategického hodnotenia obrany a pokračovať v rozpracovanej spolupráci s partnermi z V4 a najmä s Českou republikou v konkrétnych projektoch. Najmä koordinácia pri obrannom plánovaní a pri obstarávaní komodít spoločného záujmu sa javí byť zaujímavou. Podpísaná deklarácia o spolupráci v oblasti obrany medzi ČR a SR je vynikajúcim východiskom.

V oblasti partnerskej politiky NATO možno povedať, že pre Slovensko je to pokračovanie realizácie našich dlhodobých priorít, predovšetkým na Západnom Balkáne. Dlhodobá spolupráca s Čiernou Horou a pomoc, ktorú jej poskytujeme odovzdávaním skúseností a zvyšovaním podpory verejnej mienky pre vstup do NATO prostredníctvom NATO Speaking Tour, či ďalšími projektmi, by sa mala ďalej prehĺbovať, najmä v tejto (dúfajme) záverečnej fáze integrácie krajiny do NATO a EÚ. Aktívny lobbying na pôde NATO, podporený konkrétnymi výsledkami je toho integrálnou súčasťou. V prípade Bosny a Hercegoviny je to predovšetkým čakanie na pokrok podmieňujúci začatie prvého cyklu Akčného plánu členstva. Po jeho zahájení sa otvorí extenzívny priestor pre Slovensko na poskytovanie našich skúseností a prehĺbenie projektov, ktoré už teraz realizuje slovenská mimovládna sféra. Práve Bosna a Hercegovina môže byť pre Slovensko ďalšia príležitosť v oblasti partnerskej politiky a politiky rozširovania na našu angažovanosť. Know-how, ktoré Slovensko prostredníctvom svojich zástupcov za posledné roky získalo je veľkou devízou, ktorú bude potrebné skapitalizovať. V prípade Macedónska je priestor na realizáciu pomerne malý, najmä vzhľadom na fakt, že celý proces je výrazne podmienený dosiahnutím dohody medzi Macedónskom a Gréckom. Na vyriešenie tohto bilaterálneho problému majú mnohé členské štáty NATO len veľmi malý vplyv.

Vo všeobecnosti v oblasti partnerskej politiky by mali byť záujmy Slovenska zamerané predovšetkým na vyvážený prístup k partnerským štátom, na proporcionálnu realizáciu projektov bez diskriminovania zabehnutých partnerstiev a nie na úkor nových partnerských programov. Politika otvorených dverí by mala prirodzene zostať súčasťou priorít Slovenska v tejto oblasti.

ZÁVER

Celkovo môžeme hodnotiť samit v Chicagu ako úspešný. Bolo prijatých niekoľko konkrétnych rozhodnutí, dokonca viac, ako sa pôvodne očakávalo. Kritická bude samozrejme implementácia, avšak ako pomere sľubné možno hodnotiť tie, ktoré sú samé o sebe súčasťou implementácie – rozhodnutie o realizácii konkrétnych projektov v rámci tzv. inteligentnej obrany, podpísanie realizácie projektu AGS, či jasný záväzok ukončiť operáciu ISAF. Budeme očakávať, ako sa dokáže znovu naštartovať partnerská politika po politickom impulze z Chicaga, či do akej miery bude budúci samit naozaj aj samitom rozširovácim. NATO každopádne ukázalo, že dokáže prísť s novými nápadmi, programami, impulzmi, ale aj iniciatívami. Ak nikde inde, tak práve tzv. Arabská jar dokázala adaptabilitu NATO, ktoré dokázalo novú realitu pretvoriť do nového impulzu pre svoju partnerskú politiku a to s konkrétnymi výsledkami.

Nedá sa predpovedať, ako bude NATO presne vyzeráť v roku 2020, pretože nevieme presne predpovedať, čo všetko sa dovedy stane, čo môže výrazne ovplyvniť aj úlohy a schopnosť NATO. Dá sa však povedať, že aj v čase ekonomických obmedzení a prehlbujúcej sa priepasti medzi výdavkami na obranu medzi USA a európskymi spojencami NATO dokáže potvrdiť svoju relevanciu, najmä ak dokáže splniť všetko, na čom sa spojenci na papieri dokázali dohodnúť.

LITERATÚRA

- [1] BELKIN, P.: Nato's Chicago Summit. In: Congressional Research Service, May 14, 2012, Washington. Dostupné na: <http://www.fas.org/sgp/crs/row/R42529.pdf>, 25. júna 2012, s. 2
- [2] Deklarácia zo samitu NATO v Chicagu. Dostupné na: http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease, 28. júna 2012
- [3] GATES, R.M.: The Security and Defence Agenda (Future of NATO), dostupné na: <http://www.defense.gov/speeches/speech.aspx?speechid=1581>, 15. júna 2012
- [4] MAJOR, C., MÖLLING, C., VALÁŠEK, T.: Smart but too cautious: How NATO can improve its fight against austerity. Centre for European Reform Policy Brief, CER, www.cer.org.uk, máj 2012
- [5] NIČ, M., BARTHA D.: Nato holds the door open for Montenegro. In: Transatlantic Policy Briefs, Slovak Atlantic Commission, júl 2012
- [6] Vystúpenie ministerky zahraničných vecí USA na samite NATO v Chicagu. Dostupné na: <http://www.state.gov/secretary/rm/2012/05/190466.htm>, 29. júna 2012

V **JENSKÉ REFLEXIE**

Recenzent: prof. Ing. Pavel NEČAS, PhD.

IRÁNSKY JADROVÝ PROGRAM – MOŽNOSTI JEHO RIEŠENIA A HROZBY

plukovník Ing. Vladimír KUBÁŇ

Veliteľstvo Pozemných síl Ozbrojených síl SR

vladimir.kuban@mil.sk

Iranian nuclear program – possibilities of its solution and threats

ABSTRAKT

Už niekoľko rokov znepokojuje medzinárodné spoločenstvo fenomén Iránskeho jadrového programu. Úplné vyriešenie tohto problému sa zdá byť v nedohľadne z dôvodu neustálych zmien v postojoch jednotlivých krajín medzinárodného spoločenstva, ako aj zmeny postoja predstaviteľov samotného Iránu. Ideálnym a zároveň najbezpečnejším riešením sa javí mierové riešenie diplomatickou cestou, ktorá je však podmienená ústupkami na jednej i druhej strane sporu.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: Medzinárodné spoločenstvo, Irán, Izrael, jadrový program, hrozba, vojenské riešenie.

ABSTRACT

The phenomenon of Iran's nuclear program has already worried the international society for several years; however, comprehensive solution of this problem seems to be still very far. It is due to incessant changes in the attitudes of the international community, as well as changes in the attitudes of Iran representatives. The ideal solution seems to be a peaceful solution through diplomatic way, which is conditioned by concessions on both sides of dispute.

KEY WORDS: International community, Iran, Israel, nuclear program, security threat, military solution.

ÚVOD

Významné zmeny v bezpečnostnom prostredí odohrávajúce sa vo svete najmä po skončení studenej vojny a bipolárneho rozdelenia sveta koncom 80. rokov minulého storočia sú začiatkom 21. storočia sprevádzané nebývalým zrýchľovaním vývoja ľudskej spoločnosti. K hlbokým kvalitatívnym zmenám vo všetkých oblastiach života spoločnosti dochádza na rozdiel od minulosti už v priebehu života jednej generácie. Pri narastajúcej dynamike vedecko-technického, ekonomického a sociálneho rozvoja je potenciál zmien tak obrovský, že každý štát musí venovať analýze týchto vývojových tendencií neustálu pozornosť, zvlášť vo sfére obrany a bezpečnosti spoločnosti. A to najmä preto, že zmeny v tejto oblasti boli v posledných rokoch naozaj veľmi výrazné.¹

Žiaľ, zásadné zmeny v globálnom bezpečnostnom prostredí, ktoré nasledovali po skončení studenej vojny a páde bipolarity, priniesli okrem nesporných pozitív aj deformácie, ktoré sa postupne začali čoraz viac prejavovať v podobe rôznych asymetrických bezpečnostných hrozieb. Dynamický vývoj a procesy globalizácie, spoločenskej a hospodárskej modernizácie, politickej liberalizácie a vedecko-technického rozvoja, ale tiež neriešenie globálnych problémov ľudstva vygenerovali mnohé negatívne sprievodné javy. Ide predovšetkým o neustále sa prehľbujúce ekonomické a sociálne rozdiely vo vývoji ľudskej spoločnosti, zlyhávanie štátnych štruktúr v krajinách tzv. tretieho sveta, ich zaostávanie za vývojom a neschopnosť dostatočne rýchlo sa adaptovať na nové podmienky. Tieto faktory, ako aj beznádej prameniaca z ekonomickej zaostalosti, vytvárajú nielen vhodné podmienky pre pôsobenie neštátnych aktérov, akými sú politickí, náboženskí, či nacionalistickí extrémisti, ale zároveň sa pretransformovali do javov, v súčasnosti označovaných súhrnným pojmom nové bezpečnostné hrozby.²

S novými bezpečnostnými hrozbami, spočívajúcimi najmä v medzinárodnom terorizme, cezhraničnom organizovanom zločine, nelegálnej migrácii, aktivitách cudzích spravodajských služieb a zvyšujúcom sa počte kybernetických útokov na verejné a súkromné počítačové siete alebo v šírení, či dokonca v možnosti použitia zbraní hromadného ničenia, sa

---

¹ IVANČÍK, R. – KELEMEN, M. 2010. *Obrana štátu: Ekonomika, plánovanie a financovanie obrany*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2010. 257 s. ISBN 978-80-8040-410-9.

² IVANČÍK, R. 2011. Vonkajšie bezpečnostné prostredie SR v čase globalizácie. In *Bezpečnostné fórum 2011, zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela. 2011. s. 246-252. ISBN 978-80-557-0136-3.

bezpečnosť štátov a ich obyvateľov dostáva do úplne inej roviny³, a aj preto je dnes Iránsky jadrový program v centre pozornosti svetovej verejnosti.

1 IRÁNSKY JADROVÝ PROGRAM

História Iránskeho jadrového programu sa datuje od polovice 90-tych rokov, kedy predstavitelia štátu Izrael verejne kritizovali rozhodnutie Ruska dodať Iránu dva atómové reaktory, nakoľko deklarovali, že Irán sa nachádza na hranici získania jadrových zbraní. Spojené štáty americké postoj Izraela podporovali a preto bolo v máji roku 1995 zavedené úplné embargo na obchod s Iránom. Jeho súčasťou bol okrem iného:

- zákaz pre americké spoločnosti kupovať a predávať iránsku ropu;
- zákaz celého exportu USA do Iránu;
- zákaz všetkých druhov investícií.

To však Spojeným štátom nestačilo. V auguste roku 1996 prezident Clinton podpísal zákon, ktorý navrhol senátor D'Amato, podľa ktorého zahraničné spoločnosti, ktoré v Iráne preinvestujú viac ako 40 miliónov dolárov, musia byť vystavené ekonomickým sankciám. Vyvrcholením tejto konfrontácie sa stalo vyhlásenie o tom, že Irán predstavuje jednu z krajín takzvanej „osi zla“, do ktorej okrem neho patria Irak a Severná Kórea.⁴

Zvýšenú kritiku Iránskeho jadrového programu odštartovalo zverejnenie satelitných obrázkov vo svetových médiách, ktoré odhalili aktivity Iránu v oblasti jadrového programu, ktoré neboli deklarované Medzinárodnej agentúre pre atómovú energiu (MAAE). Hoci tieto aktivity boli vykonané v oblasti civilného využitia atómovej energie, tieň podozrenia z výroby jadrových zbraní sa ešte viac prehĺbil. Hlavne zo strany USA a niektorých Európskych krajín nabralo tvrdenie o Iráne ako skutočnej hrozbe pre svetové spoločenstvo reálne kontúry. Na základe tejto situácie USA a Európska únia (zastúpená štátmi ako Nemecko, Francúzsko a Veľká Británia) pohrozili Iránu, že budú iniciovať prijatie sankcií Radou bezpečnosti OSN. Takýto radikálny postoj prinútil predstavitel'ov Iránu k spolupráci s inšpektormi MAAE a k podpísaniu Dodatočného protokolu k Zmluve o nešírení jadrových zbraní.

Radikálne opatrenia voči Iránu presadzované hlavne zo strany USA boli podporené aj tvrdením, že Irán chce vývojom jadrových zbraní narušiť krehkú rovnováhu v regióne a stať sa „lídrom“. Zároveň je však v tejto súvislosti nutné konštatovať, že iné štáty tohto regiónu,

³ IVANČÍK, R. – KELEMEN, M. 2010. *Obrana štátu: Ekonomika, plánovanie a financovanie obrany*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2010. 257 s. ISBN 978-80-8040-410-9.

⁴ CHELEMENDIK, S. 2012. *Komu prekáža Irán*. Dostupné na: http://www.chelemendik.sk/Komu_prekaza_Iran_945433098.htmlindex.htm.

ako napríklad India, Pakistan, Egypt či Izrael bez prekážok rozvíjajú (nielen) mierovú atómovú energetiku. Prečo im nikto nebráni zaoberať sa výskumami v oblasti jadrových technológií? Čím je to podmienené? Prečo práve iránsky jadrový program vyvoláva také nervózne reakcie? Prečo Washington demonštratívne deklaruje svoju dôveru voči Indii, ktorá disponuje jadrovými zbraňami? Prečo je Pakistanu dovolené mať vlastné reaktory a vlastné jadrové zbrane? Prečo nikto nepoukazuje na atómový arzenál Izraelu?

Možno preto, lebo v týchto krajinách Američania plne kontrolujú procesy rozvíjania a vytvárania jadrových programov. Vzťahy USA a Iránskej islamskej republiky nikdy neboli bezproblémové. Vláda Spojených štátov sa pokúšala a doteraz sa pokúša vyvíjať politický a ekonomický nátlak nielen na samotný Irán, ale aj na tie krajiny, organizácie a komerčné štruktúry, ktoré s ním udržiavajú viac alebo menej blízke styky (napríklad vo forme zákazu opráv lietadiel typu Boeing vo všetkých dcérskych firmách na celom svete alebo zákazu Francúzska predáť iránskym leteckým spoločnostiam lietadlá typu Airbus). Taktiež boli zmrazené iránske účty v amerických bankách a následne zavedený zákaz exportu vysokých technológií do Iránu⁵.

Prijaté opatrenia na hospodárstvo a ekonomiku Iránu s cieľom vnútorne destabilizovať krajinu sa javia ako neúčinné ak zoberieme do úvahy odhadovaný ekonomický rast na úrovni 7 % ročne. Tento trend bude pravdepodobne pokračovať aj v ďalšom období ak zoberieme do úvahy veľkosť nerastného bohatstva a rast cien týchto komodít na svetových trhoch. Od roku 1979, kedy bola ukončená islamská revolúcia vzrástla tiež populácia Iránu z vtedajších 35 miliónov obyvateľov na terajších 70 miliónov. Je paradoxné, že vyhlásenia predstaviteľov niektorých krajín (hlavne Izraela) o riešení zastavenia Iránskeho jadrového programu vojenskou cestou nepriamo pomáhajú ekonomickému rastu Iránu tak, že vyháňajú cenu ropy do astronomických výšok.

Z geografického hľadiska má krajina veľmi výhodnú polohu medzi Perzským zálivom a Kaspickým morom, medzi Južnou Áziou, Kaukazom a Strednou Áziou. Irán kontroluje strategický Hormuzský prieliv, cez ktorý prechádza 90 % exportu ropy z Perzského zálivu. V Iráne žijú veľké národnostné menšiny – Azerbajdžanci, Kurdi, Arabi, Beludžovia, prostredníctvom ktorých Teherán môže nadviazať spojenie so susednými krajinami. Irán kontroluje druhé najväčšie zásoby zemného plynu a štvrté najväčšie zásoby ropy na svete. Zrejme práve toto nevyhovuje USA, ktoré vidia v Iráne súpera, nárokujeceho si na úlohu regionálneho lídra.

---

⁵ CHELEMENDIK, S. 2012. *Komu prekáža Irán*. Dostupné na: http://www.chelemendik.sk/Komu_prekaza_Iran_945433098.htmlindex.htm.

Znepokojenie Američanov sa dá pochopiť. Región, kde sa nachádzajú hlavné svetové zásoby ropy a plynu sa každý mesiac čoraz viac ocitá v tieni Iránu – najväčšej krajiny Blízkeho Východu. Irak postupne prechádza do sféry vplyvu Teheránu, najmä vďaka zosilneniu šiitskej väčšiny na juhu krajiny. Ešte nedávno sa tiež zdalo, že Iránci navždy zabudli na islamskú revolúciu - a vtom Irán už znovu otvorene hádže rukavicu Saudskej Arábii kvôli právu byť hlavným politickým centrom islamského sveta.

2 KTO JE MAHMÚD AHMADÍNEŽÁD A AJATOLLÁH SAJJID ALÍ HUSEJNÍ CHÁMENEÍ

Za jednu z najväčších prekážok v dohode o jadrovom programe Iránu je považovaná osoba iránskeho prezidenta – Mahmúda Ahmadínežáda. Ten sa narodil v meste Garmsar v rodine kováča ako štvrté zo siedmich detí. Neskôr študoval stavitelstvo na Iránskej univerzite vedy a techniky v Teheráne, kde získal v roku 1987 doktorát. V roku 2003 bol ako takmer neznámy politik zvolený za starostu Teheránu, pričom funkciu vykonával do roku 2005. Za šiesteho iránskeho prezidenta bol zvolený 3. augusta 2005, pričom získal 62 % hlasov. Zvolenie Mahmúda Ahmadínežáda za prezidenta bolo prekvapením nielen pre západných politikov, ale aj pre samotných Iráncov. Jeho populistická volebná kampaň založená na tvrdení o spravodlivom delení nemalých ziskov z predaja ropy je však podporená hospodárskym rastom krajiny. Opätovne bol zvolený aj na druhé funkčné obdobie v roku 2009. Výsledky týchto volieb však boli veľmi sporné a zapríčinili rozsiahle niekoľkomesačné protesty.

Základom jeho politiky je islamistická ideológia podporená nacionalizmom a neustála podozrievavosť voči vonkajšiemu svetu. Jadrový program Iránu prezentuje ako nespochybniteľné právo a súčasť rozvoja národa a krajiny, a súčasne ako základ posilnenia postavenia krajiny nielen v regióne, ale aj v celosvetovom meradle. Úspech krajiny prezentuje ako úspech v boji proti vplyvu neveriacich na Blízkom východe. Ako argument na podporu svojej politiky, obhajoby jadrového programu, často využíva skúsenosti z islamskej revolúcie, kedy Irak za tichej podpory západných krajín použil chemické zbrane na obyvateľov Iránu.

Podľa niekoľkých rukojemníkov zadržovaných na americkej ambasáde v Teheráne v rokoch 1979–1980 bol Ahmadínežád jedným z ich väzňov. Táto informácia sa však vôbec nepotvrdila a odmietla ju napríklad aj CIA. Veľkú nevôľu vzbudzuje svojou silnou kritikou Izraela a popieraním (resp. banalizovaním) holokaustu, no napríklad jeho medializované výroky, v ktorých údajne vyzýval na zničenie štátu Izrael, sa ukázali ako

nepresný preklad. Výrazná kritika na jeho osobu je spojená aj s tým, že sa nekompromisne odmieta vzdať iránskeho jadrového programu.

V súvislosti s vyššie uvedenými informáciami je však nutné poukázať na fakt, že Mahmúd Ahmadínežád nie je najmocnejším štátnikom Iránu. Táto úloha prináleží podľa článku 113 iránskej ústavy najvyššiemu vodcovi Iránu - Ajatolláhovi Sajjid Alí Chameneímu. Ten je najvyšším veliteľom ozbrojených síl Iránu a má posledné slovo vo všetkých aspektoch vnútornej a zahraničnej politiky.⁶

Ajatolláh Sajjid Alí Husejní Chámeneí je od úmrtia Chomejního v roku 1989 duchovným vodcom (ajatolláhom) Iránu, a tým faktickou hlavou štátu. V rokoch 1981–1989 bol v poradí tretím prezidentom Iránu a patril k popredným Chomejního dôverníkom. Jeho rodina, ktorá odvodzuje svoj pôvod od imána Husajna, mala silné náboženské korene – otec Hádží Sajjid Džavád Chámeneí dosiahol hodnosť mudžahída, starý otec Sajjid Husajn Chámeneí bol ájatolláhom v irackom Nadžafe. Pre svoj konzervativizmus je Chámeneí v súčasnosti hlavnou brzdou liberalizácie islamistického režimu v Iráne.

Chámeneí sa narodil v meste Mashadu ako druhý najstarší z deviatich detí – dvaja z jeho bratov sú dnes tiež duchovnými. Šachov pád začiatkom roku 1979 vyniesol Chámeneího do funkcie člena revolučnej rady a námestníka ministra obrany. Jeho pričinením bola založená Islamská republikánska strana ako konzervatívne politické zoskupenie združujúce fundamentalistické prúdy v krajine. Po úspešnom atentáte na Muhammada Alího Radžáiho 30. septembra 1981 bol Chámeneí na Chomejního návrh, zvolený 2. októbra 1981 za prezidenta republiky, na základe 95 % hlasov.

Dňa 3. júna 1989 zomrel duchovný vodca Chomejní a Rada expertov o deň neskôr prekvapivo zvolila jeho nástupcom Chámeneího. Tento vývoj prijalo duchovenstvo s istým odporom, pretože doterajší prezident nemal v šiitskej hierarchii príliš vysoké postavenie. Kvôli voľbe musela byť zmenená aj ústava a Chámeneí bol povýšený na ájatolláha. V Iráne je funkcia duchovného vodcu prakticky doživotná.

Vnútomí konkurenti, vo vnútri kléru, boli buď zbavení moci, alebo daní do domáceho väzenia. V rokoch 2004 – 2005 sa za aktívnej účasti duchovného vodcu podarilo proces liberalizácie celkom zastaviť. Manipuláciou parlamentných volieb došlo k víťazstvu konzervatívnych síl a tieto zabezpečili aj víťazstvo Mahmúda Ahmadinedžáda v prezidentských voľbách.⁷

⁶ Wikipédia. 2012. Dostupné na: http://sk.wikipedia.org/wiki/Mahmúd_Ahmadínežád

⁷ Wikipédia. 2012. Dostupné na : http://cs.wikipedia.org/wiki/Sajjid_Al%C3%AD_Chamene%C3%AD

3 VOJENSKÉ RIEŠENIE PROBLÉMU IRÁNSKEHO JADROVÉHO PROGRAMU

Najhorlivejším propagátorom vojenského riešenia ukončenia aktivít Iránu v otázke jadrového programu je Izrael. Takýto postoj Izraela je podporovaný vyhláseniami Iránskeho prezidenta Mahmúda Ahmadínedžáda, ktorý pred niekoľkými dňami na univerzite v Teheráne tvrdil, že sionisti odídu a americká dominancia nad svetom bude minulosťou. Približne stovka účastníkov tiež počula jeho vyhlásenia voči Izraelu: „Sionistický režim je rakovinový nádor a krajiny regiónu čoskoro skončujú s prítomnosťou tých, ktorí kradnú palestínsku pôdu,“ povedal Ahmadínedžád. Zdôraznil tiež, že Západ trvá na novom Blízkom východe: „My chceme takisto nový Blízky východ, ale v tom našom nebude ani stopa po sionistoch“. Sledujúci dav medzitým kričal heslá ako „smrť Izraelu, smrť Amerike“.

Najnovšie výroky iránskych najvyšších predstaviteľov sú opakovaním toho, čo už hovoria pomerne dlhé roky. V tomto čase sú však jasným prilievaním oleja do ohňa, ak je situácia medzi Izraelom a Iránom poriadne napätá.⁸

Jedným z kritikov vojenského riešenia jadrového programu v Iráne je Rusko. Už v minulosti ruskí predstavitelia kritizovali vyhlásenia predstaviteľov Izraelu o možnom vojenskom útoku Izraela na iránske nukleárne zariadenia. A hoci je Rusko partnerom USA a štyroch ďalších veľmocí v diplomatickom úsilí, ktorého cieľom je zaistiť, že Teherán nezíska nukleárnu výzbroj, Moskva tvrdí, že Západ tieto snahy naruša, keď na Irán uvaľuje prívleha sankcií. "Ako predtým, ani teraz nevidíme žiadne známky, že iránsky jadrový program má vojenskú dimenziu. Žiadne," povedal Riabkov, ktorý má v ruskej vláde na starosti diplomaciu v súvislosti s jadrovým programom Iránu. V poslednej dobe je možné však pozorovať určitú zmenu vyjadrení predstaviteľov Ruska v otázke jadrového programu Iránu. MAAE totiž nedávno informovala, že Irán za niekoľko mesiacov zdvojnásobil počet centrifúg na obohacovanie uránu, ktoré má v podzemnom bunkri, čo ukazuje, že napriek sankciám a hrozbe izraelského útoku pokračuje v rozširovaní svojho jadrového programu.⁹ Vykonanie útoku na jadrové zariadenia Iránu by podľa predstaviteľov ruskej diplomacie malo za následok katastrofálne následky na stabilitu v regióne, ale aj ťažko odhadnuteľné následky v svetovej ekonomike a celkovej politickej klíme.

Televízia Al Arabiya odvolávajúca sa na analytickú organizáciu BDI-Coface informovala, že Izrael by prípadný útok na Irán stál závrtných 33,5 miliardy EUR. Táto suma

---

⁸ Aktuality. 2012. Dostupné na: <http://www.aktuality.sk/clanok/212631/prilis-draha-vojna-izrael-by-za-utok-na-iran-musel-obetovat-33-5-miliardy-eur/>

⁹ SME. 2012. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/6523375/rusko-nic-nenaznacuje-ze-iran-vyvoja-jadrove-zbrane.html#ixzz2850JQJn3>

by bola priamou stratou, ktorá by sa odrazila v ekonomike krajiny a hospodárstvo by následky znášalo ešte ďalších tri až päť rokov. Podľa analytikov spomínanej organizácie sa približne mesačný zásah Izraela proti hnutiu Hizballáh odrazil v roku 2006 v izraelskej ekonomike znížením hospodárskeho rastu o pol percenta. Za zmienku tiež stojí fakt, že tento konflikt zasiahol iba sever krajiny a ten sa na raste hospodárstva podieľa iba z pätiny. Ekonómovia uvádzajú, že v prípade vojny s Iránom pôjde aj o zásah stred štátu, v ktorom sa sústreďuje 70 % izraelskej ekonomickej aktivity. Ozývať sa však začal aj bankový sektor. Podľa riaditeľa Izraelskej banky môže útok vyvolať ekonomickú krízu. Hoci sa hospodárstvo Izraela vlni zlepšilo, trend rastu v tomto roku je výrazne pomalší.¹⁰

Vykonanie pozemnej invázie do Iránu by predpokladalo nasadenie približne pol milióna vojakov. Aj napriek postupnému sťahovaniu jednotiek z Afganistanu by ani Spojené štáty neboli schopné realizovať takúto rozsiahlu operáciu. V prípade jej realizácie by straty boli omnoho väčšie ako v prípade vojny v Iraku. Iránska armáda je kvalitnejšie vyzbrojená a pravdepodobne by odolávala oveľa viac, ako to bolo v prípade Iraku. Vzhľadom k faktu, že žiadna krajina neuvažuje o akomkoľvek ovládnutí Iránu, ale iba o likvidácii jeho jadrového programu, sa toto riešenie javí ako najmenej realistické.

Letecký zásah na jadrové zariadenia Iránu sa javí ako problematický z dôvodu jeho rozmiestnenia na veľkom území s dobre zabezpečenou ochranou. Ako veľké riziko sa javí nedostatočná istota, že zasahujúci disponuje všetkými potrebnými informáciami o rozmiestnení jadrových zariadení. Rozhodujúcou informáciou by preto nebolo koľko bolo zničených jadrových zariadení, ale informácia koľko ich zostalo neporušených a ako dokážu zabezpečiť ďalší rozvoj jadrového programu. Reálne sa môže zopakovať situácia z roku 1981, keď po útoku na Iracké jadrové zariadenia nedošlo ku kolapsu jadrového programu, ale práve naopak k jeho ešte väčšiemu rozvoju.

Pri rozhodovaní o tom, či použiť vojenskú silu a ak áno, tak akým spôsobom, môže zavážiť fakt, že Iránske jadrové zariadenia sú rozmiestnené v blízkosti husto obývaných oblastí (pozri Obrázok 1) a tak by mohli poskytovať ochranu v podobe „ľudských štítov“. Nasvedčuje to predpokladu, že prípadné primárne ľudské obete vojenského zásahu, ako aj sekundárne obete spôsobené možným zamorením územia by mali odradiť útočníkov od použitia vojenskej sily.

---

¹⁰ Aktuality. 2012. Dostupné na: <http://m.aktuality.sk/clanok/212631/prilis-draha-vojna-izrael-by-za-utok-na-iran-musel-obetovat-33-5-miliardy-eur/>

Obrázok 1 Iránsky jadrový program

Zdroj: New York Times, 2012. Dostupné na:

http://topics.nytimes.com/top/news/international/countriesandterritories/iran/nuclear_program/index.html

Jedným z ďalších argumentov, ktorý podporuje názory proti vojenskému riešeniu problému jadrového programu v Iráne je aj fatálny dopad na svetovú ekonomiku. Irán, ako jeden z najväčších vývozcov ropy na svetové trhy, by mohol svoju ropu prestať vyvážať a tým by cena ropy vzrástla na svetových trhoch niekoľkonásobne. Ďalším scenárom by mohlo byť ostreľovanie Hormuzského prielivu Iránskymi riadenými strelami. Blokácia Hormuzského prielivu by spôsobila pokles zásob ropy vo svete, keďže cez Hormuzský prieliv je realizovaný export všetkej ropy z Perzského zálivu (pozri Obrázok 2), a tým ďalší rast cien ropy.

Ďalším možným fenoménom dopadu vojenského riešenia, zničenia Iránskeho jadrového programu, je zintenzívnenie teroristických útokov na krajiny, ktoré by podporili vojenský útok na Irán, ako symbol boja islamských krajín voči „západným neveriacim“. Teroristické akcie by mohli priniesť nemalé obete na ľudských životoch. K takýmto aktivitám by sa pravdepodobne pridali všetky teroristické organizácie, ktoré dokážu operovať celosvetovo.

Obrázok 2 Export ropy cez Hormuzský prieliv

Zdroj: <http://www.cas.sk/clanok/216255/europolanci-zablokovanie-hormuzskeho-prielivu-moze-viest-k-regionalnemu-konfliktu.html>

ZÁVER

Na otázku, ako riešiť Iránsky jadrový program, neexistuje v tejto dobe jednoznačná odpoveď. Mierové riešenie sa zdá ako nereálne vzhľadom na diametrálne rozdielne názory svetového spoločenstva na jednej strane a Iránom na druhej strane. Prezident Mahmúd Ahmadínežád a hlavne najvyšší vodca Iránu [Ajatolláh](#) Sajjid Alí [Chámeneí](#) nie sú pre svet dôveryhodní ak zoberieme do úvahy ich vyhlásenia o nutnosti existencie jadrového programu iba na civilné účely na jednej strane a vyhláseniami o nutnosti vojenského zásahu voči iným štátom všetkými „dostupnými prostriedkami“ na druhej strane.

V prípade vojenského zásahu voči jadrovému programu Iránu je nutné zvážiť všetky dopady na stabilitu v regióne, ako aj globálne hospodárske, ekonomické, ekologické a bezpečnostné dopady na krajiny celého sveta. Zvolenie správneho spôsobu a načasovania prípadného zásahu môže maximálne znížiť všetky identifikovateľné dopady na región a ostatné krajiny sveta.

LITERATÚRA

- [1] Aktuality. 2012. Dostupné na: <http://www.aktuality.sk/clanok/212631/prilis-draha-vojna-izrael-by-za-utok-na-iran-musel-obetovat-33-5-miliardy-eur/>
- [2] BUČKA, P. – NEČAS, P. – ŽECHOWSKA, S. 2012. *The New Geopolitics of Energy Security*. Kiev : The Center of Educational Literature. 2012. 196 s. ISBN 978-611-01-0372-5.
- [3] CHELEMENDIK, S. 2012. *Komu prekáža Irán*. Dostupné na: http://www.chelemendik.sk/Komu_prekaza_Iran_945433098.htmlindex.htm.
- [4] IVANČÍK, R. – KELEMEN, M. 2010. *Obrana štátu: Ekonomika, plánovanie a financovanie obrany*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2010. 257 s. ISBN 978-80-8040-410-9.
- [5] IVANČÍK, R. 2011. Vonkajšie bezpečnostné prostredie SR v čase globalizácie. In *Bezpečnostné fórum 2011, zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie*. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela. 2011. s. 246-252. ISBN 978-80-557-0136-3.
- [6] NEČAS, P. – IVANČÍK, R. 2011. *Globalizácia, obrana a bezpečnosť*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2011. 190 s. ISBN 978-80-8040-425-3.
- [7] NEČAS, P. – KELEMEN, M. *War on insecurity: calling for effective strategy!* Kiev : The Center of Educational Literature, 2010. 157 s. ISBN 978-611-01-0023-6.
- [8] NEČAS, P. – SZABO, S. 2006. *Back to the future: geopolitical security or chaos?* Košice : LF TU, 2006. 112 s. ISBN 978-80-553-0119-8.
- [9] NEČAS, P. *Economic tools and forms of security strategy implications : (case study Iran)* Liptovský Mikuláš : Armed Forces Academy of General M. R. Štefánik, 2009. 80 s. ISBN 978-80-8040-374-4.
- [10] ROJČÍK, O. 2006. *Íránský jaderný program: řešení v nedohlednu*. Dostupné na: <http://www.revuepolitika.cz/clanky/434/iransky-jaderny-program-reseni-v-nedohlednu>
- [11] SME. 2012. Dostupné na: <http://www.sme.sk/c/6523375/rusko-nic-nenaznacuje-ze-iran-vyviija-jadrove-zbrane.html#ixzz2850JQJn3>
- [12] Wikipédia. 2012. Dostupné na : http://cs.wikipedia.org/wiki/Sajjid_Al%C3%AD_Chamene%C3%AD
- [13] Wikipédia. 2012. Dostupné na: sk.wikipedia.org/wiki/Mahmúd_Ahmadínežád

Recenzent: doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.

TERORIZMUS V OBLAKOCH

TERRORISM IN THE SKY

plk. Ing. Vladimír LISÝ

Letecká základňa genmjr. Otta Smika Sliač

vladimir.lisy@mil.sk

ABSTRAKT

Súčasný svet je v neustálom dynamickom pohybe. Každý deň svet prináša pre ľudstvo nové výzvy. Medzi takéto výzvy patrí bohužiaľ aj terorizmus a jeho následky. Článok „Terorizmus v oblakoch“ je úvodom do problematiky, ktorá v poslednej dobe veľmi výrazne rezonuje v oblasti civilného i vojenského letectva. Článok približuje a v krátkosti predstavuje podstatu terorizmu v súčasnej dobe s postojom demokratického sveta, ktorého súčasťou je i Slovenská republika. Jadro článku je zamerané na letecký terorizmus, jeho prejavy ale i reálnu aplikáciu terorizmu v letectve. V záverečnej časti článku sú priblížené spôsoby boja s leteckým terorizmom ale i úvahy ako ďalej v budúcnosti.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: terorizmus, antiterorizmus, únos, hrozba, únos lietadla, letecká bezpečnosť, letecký terorizmus.

ÚVOD

Európa za obdobie posledných niekoľko desiatok rokov prešla búrlivým vývojom. Zmenilo sa politické, ekonomické i bezpečnostné prostredie. Európa bola svedkom ukončenia studenej vojny i pádu železnej opony. Svet zrazu stratil svoju bipolaritu, ale aj jeho usporiadanie. Demokracia začala naberať v štátoch východného bloku nové rozmery. Začalo budovanie novej demokracie a nového zriadenia ako takého. Všetky tieto aspekty mali vplyv na zmeny v bezpečnostnom prostredí. Len čo skončila eufória z uvoľnenia tlaku v medzinárodnom prostredí, objavili sa nové bezpečnostné hrozby, ktoré v období studenej vojny neexistovali, alebo neboli tak markantné.

S novými bezpečnostnými hrozbami, spočívajúcimi najmä v medzinárodnom terorizme, cezhraničnom organizovanom zločine, nelegálnej migrácii a zvyšujúcom sa počte

„cyber“ útokov na verejné a súkromné počítačové siete alebo dokonca v možnosti použitia zbraní hromadného ničenia, sa obrana a bezpečnosť štátu a jeho obyvateľov dostala do úplne inej roviny.¹ Dôraz sa postupne čím ďalej tým viac presúva od zabezpečenia obrany pred „viditeľným protivníkom“ (v zmysle bývalých proti sebe stojacich vojensko-politických zoskupení) na zabezpečenie obrany pred „neviditeľným protivníkom“ v zmysle nových bezpečnostných ohrození).

Svet v súčasnosti, pokiaľ sa dívame na jeho vývoj, čelí novým výzvam, ktoré so sebou priniesli aj nové problémy. Medzi najvážnejšie problémy, ktoré ľudskej spoločnosti dnešná doba priniesla, patrí riešenie nielen aktuálnych globálnych problémov, ale aj nutnosť dokázať sa popasovať s dynamickým fenoménom dneška – terorizmom. Nie však terorizmom, aký existoval na zemi po stáročia, ale ako uvádzajú Ivančík a Kelemen, terorizmom, ktorý môže v súčasnosti zasiahnuť kohokoľvek, kdekoľvek a kedykoľvek, a ktorý je zameraný na masovú deštrukciu materiálnych hodnôt a masové zabíjanie nevinných civilistov.² Celý svet sa stal vazalom terorizmu vzhľadom k tomu že je realizovaný v rôznych podobách, s rozličnými subjektmi, používa rôzne metódy, ktoré smerujú na rôzne ciele. V tomto prípade musíme hovoriť o medzinárodnom terorizme, ktorý predstavuje komplikovanú a zložitú hrozbu pre euroatlantické spoločenstvo. Reakcia na terorizmus a jeho prejavy musí byť veľmi rýchla, adekvátne, multilaterálna, ale i strategická. Do predmetnej oblasti je potrebné aj zapojenie NATO.

1. TERORIZMUS FENOMÉN DNEŠKA

Terorizmus je dlhodobo známy fenomén spoločnosti. Na prelome storočí bol zaradený do globálnych bezpečnostných rizík vzhľadom k tomu, že preň neexistujú žiadne hranice, pričom má rôzne formy a prejavy. Svojou podstatou ohrozuje medzinárodné spoločenstvo, nakoľko priestor záujmu pre teroristický útok môže byť ktorékoľvek miesto vo svete. Pokiaľ chceme definovať jasne čo je terorizmus narážame na problém jednotnej na celom svete uznávanej definície, ktorá by jasne definovala čo je to terorizmus. V momente kedy dôjde k pokusu o vytvorenie definície, nedôjde ku konsenzu, pretože problematika terorizmu je ponímaná už rozdielne medzi jednotlivými štátmi, a to ešte nebolo skonštatované, že tento pojem je rozdielne chápaný a vnímaný policajnými, spravodajskými službami a taktiež samotnými médiami.

¹ NEČAS, P. – IVANČÍK, R. 2011. *Globalizácia, obrana a bezpečnosť*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2011. 190 s. ISBN 978-80-8040-425-3.

² IVANČÍK, R. – KELEMEN, M. 2010. *Obrana štátu: Ekonomika, plánovanie a financovanie obrany*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2010. 257 s. ISBN 978-80-8040-410-9.

Slovenská republika patrí zatiaľ k štátom, v ktorom sa zatiaľ medzinárodný alebo domáci terorizmus úplne neprejavil. Tento stav ale nie je možné považovať za nemenný a nezvratný, ale treba mu venovať dostatočnú pozornosť. Vláda Slovenskej republiky nenecháva nič na náhodu a v boji proti terorizmu prijala komplexný programový dokument „Národný akčný plán boja proti terorizmu“ (NAP), ktorý bol schválený vládou Slovenskej republiky a to jej uznesením č. 369/2005.

Dokument obsahoval potrebné opatrenia na zvýšenie bezpečnosti štátu, jeho územia a obyvateľov. Na základe reálnych požiadaviek a analýz, ktoré boli vykonané bolo nutné pristúpiť k revízii dokumentu „Národný akčný plán boja proti terorizmu“. Revidovaný dokument bol označený ako NAP (REV 1). Neskôr aj tento dokument - NAP (REV 1) prešiel úpravami a bol revidovaný na NAP (REV 2) a opäť schválený vládou Slovenskej republiky uznesením č. 854 zo dňa 3. októbra 2007. Tento dokument ale už po revidovaní vyšiel s klasifikáciou dôverné.

Koncepcia NAP (REV 2) je strategický dokument, ktorý obsahuje úlohy a opatrenia kde sú jednoznačne stanovení gestori a termíny ich plnenia. Zodpovedné splnenie úloh a opatrení gestormi je zárukou zníženia teroristických útokov a ich prejavov, ktoré sú namierené proti občanom Slovenskej republiky, proti ich majetku, zdraviu, životom a zahraničnopolitickým záujmom štátu. Pokračovaním politiky v boji proti terorizmu na území Slovenskej republiky je nový dokument „Národný akčný plán boja proti terorizmu na roky 2011 – 2014“, schválený uznesením vlády Slovenskej republiky č. 316 z 18. mája 2011. Dokument nahradzuje NAP (REV 2.)

Terorizmus je taktiež pod drobnohľadom medzinárodného spoločenstva počnúc rokom 1937 kedy bol Spoločenstvom národov vypracovaný dokument „Dohoda o prevencii a potrestaní terorizmu“. Rokom 1963 medzinárodné spoločenstvo začína písať kapitoly právnych nástrojov, ktoré sú zamerané na prevenciu a zároveň na potláčanie terorizmu. Pod záštitou Organizácie Spojených národov sa vypracovalo 13 univerzálnych dokumentov, ktorých zmluvnou stranou sa stala aj Slovenská republika. S pomedzi 13-tich spomínaných dokumentov je nutné vyzdvihnúť dokumenty, ktoré sú nutné pre potreby a ochranu leteckej dopravy. Medzi už spomínané dohovory jednoznačne patria nasledovné dokumenty:

- Dohovor o trestných a niektorých iných činoch spáchaných na palube lietadla Tokio, 1963, (vyhláška č. 102/1984 Zb.);
- Dohovor o potláčaní protiprávneho zmocnenia sa lietadiel, Haag, 1970, (vyhláška č. 96/1974 Zb.);

- Dohovor o potláčaní protiprávných činov ohrozujúcich bezpečnosť civilného letectva, Montreal, 1971, (vyhláška č. 16/1974 Zb.);
- Protokol o boji s protiprávnymi činmi násilia na letiskách slúžiacich medzinárodnému civilnému letectvu, doplňujúci Dohovor o potláčaní protiprávných činov ohrozujúcich bezpečnosť civilného letectva z roku 1971, Montreal, 1988, (oznámenie MZV SR č. 346/2000 Z. z.).

Je potrebné pripomenúť, že Valné zhromaždenie OSN a Bezpečnostná rada OSN pracovali na prijatí niekoľkých rezolúcií, ktoré sa dotýkajú terorizmu. Nesmieme zabudnúť z pohľadu boja proti terorizmu na najdôležitejšiu rezolúciu Bezpečnostnej rady OSN č. 1373 (2001) z 28. septembra 2001. Rezolúcia jasne deklaruje, že ciele a zásady OSN sú absolútne nezlučiteľné s aktmi, metódami a praktikami terorizmu. Prijatím dokumentu „Deklarácia o boji proti terorizmu“ (25. marec 2004) Európska rada dala jasný signál a odpoveď na teroristické útoky v Madride 11. marca 2004. Vláda Slovenskej republiky reagovala veľmi pružne, a to uznesením č. 403/2004 kde sa zaviazala k implementácii opatrení a medzinárodných záväzkov v nadväznosti na prijatie Deklarácie o boji proti terorizmu.³ Na základe stanovených cieľov Rada EÚ prijala Stratégiu EÚ na boj proti terorizmu (november 2005). Tento dokument znamenal jednoznačné vyhlásenie boja proti terorizmu. Stratégia Slovenskej republiky v boji proti terorizmu vychádza z uvedených dokumentov EÚ.

Valné zhromaždenie Organizácie Spojených národov v nasledujúcich rokoch, konkrétne v roku 2006 prijalo ďalší dôležitý dokument v boji proti terorizmu. Jednalo sa o prijatie Celosvetovej stratégie boja proti terorizmu (8. september 2006). Dokument dostal podporu aj na Slovensku, kde sa zároveň Slovenská republika zaviazala prijať na svojom území protiteroristické opatrenia. Slovenská republika tento dokument nielen že podporila, ale zároveň sa aj zaviazala prijať na svojom území adekvátne protiteroristické opatrenia.

2. LETECKÝ TERORIZMUS

Z teoretického pohľadu letecký terorizmus je možné chápať ako použitie násilia alebo hrozby násilím namierené proti bezpečnosti civilnej leteckej dopravy s cieľom dosiahnuť politické, náboženské alebo ideologické ciele.⁴

Ak sa pozrieme do histórie leteckého terorizmu musíme hovoriť už o prvom únose v roku 1948, a to o lete Cathay Pacific z letiska Macau do destinácie Hong Kong. Štyria čínsky únoscovia zápasili s posádkou, kde bohužiaľ došlo k havárii a smrti všetkých

³ Terorizmus, dostupné na: <http://www.minv.sk/teror>

⁴ Katalóg knižnice APZ, dostupné na: <http://proxy.ceit.sk/cgi-webisnt/ref.wis>

zúčastnených na palube. Od tohto dátumu je možné konštatovať, že do konca 50. rokov bolo vykonaných niekoľko únosov. Medzi rokmi 1948-1957 v priemere jeden únos za rok. V ďalších desiatich rokoch teroristických aktivít pribúdalo a je možné už hovoriť v priemere o piatich za jeden rok. Od roku 1968 došlo k dramatickému nárastu teroristických útokov na palubách lietadiel. Rok 1968 bol rokom 39 únosov. V roku 1969 enormne narástli teroristické útoky na palubách lietadiel. Došlo k viac ako 80 prípadom teroristických aktov na palubách lietadiel. V nasledujúcich desiatich rokoch došlo k poklesu ale i napriek tomu dochádzalo v priemere k 41 prípadom teroristických útokov.

Medzi najtragickejšie teroristické útoky na letectvo jednoznačne patril bombový útok 21. decembra 1988 na lietadlo Pan Am 103 – Boeing 747-121. Tento teroristický čin je tiež známy pod pojmom aféra Lockerbie. Pokračovaním teroristických aktivít boli útoky z 11. septembra 2001 v USA.⁵

V nasledujúcich podkapitolách budú priblížené niektoré praktické skúsenosti aplikácie leteckého terorizmu v praxi. Udalosti, ktorých sa budem dotýkať, neboli vybrané náhodne. Jedná sa o udalosti, ktoré sa udiali v bývalom Československu, vo Veľkej Británii, USA, Bulharsku, Číne a Holandsku.

Letecký terorizmus v Československu

S leteckým terorizmom sme sa stretli už na území Československa, a to pri únosoch civilných lietadiel. Bez toho aby som hľadal za únosmi akékoľvek politické či iné ambície únoscov, považujem tieto únosy za teroristické akty, pri ktorých došlo k ohrozeniu cestujúcich, osádok lietadiel, leteckej dopravy, ale taktiež mohlo dôjsť v prípade havárie lietadiel všeobecnému ohrozeniu. Udalosti únosov je možné dať do nasledovnej chronológie:

28. októbra 1976 - lietadlo Il-18, trasa Praha - Bratislava - Košice. Lietadlo uniesol 27-ročný občan Československej socialistickej republiky (ČSSR) Rudolf Bečvář a donútil ho pristáť vo vtedajšej Nemeckej spolkovej republike (NSR).

8. júna 1970 - lietadlo Československých aerolínií, trasa Karlovy Vary - Praha. Skupina ôsmich únoscov (štyria muži, štyri ženy) uniesla dopravné lietadlo Československých aerolínií (ČSA), letiace na trase Karlovy Vary - Praha. Pod hrozbou použitia zbrane prinútili únoscovia krátko po štarte posádku lietadla, aby zmenila smer letu a pristála v nemeckom Norimbergu. Únoscovia boli vo veku 19 - 25 rokov, medzi nimi boli aj

---

⁵ History and reactions to Aviation Terrorism, dostupné na: <http://www.ivoryresearch.com/sample21.php>

dva manželské páry, z ktorých jeden nastúpil do lietadla aj s dvojročnou dcérkou. Po pristátí požiadali únoscovia vo vtedajšej Nemeckej spolkovej republike (NSR) o politický azyl.

8. júna 1972 - lietadlo L-410, linka Mariánske Lázně - Praha - Bratislava - Lučenec. Skupina desiatich únoscov sa zmocnila lietadla L-410 A spoločnosti Slovair letiaceho na linke Mariánske Lázně - Praha - Bratislava - Lučenec. Vodca skupiny Ľubomír Adamica zastrelil prvého pilota kapitána Jána Mičicu, druhého pilota Dominika Chrobáka donútil, aby pristál v bavorskom meste Weiden (Nemecko). Únoscov po pristátí zatkla nemecká polícia, neskôr ich postavili pred nemecký súd. Vrah Ľubomír Adamica, ktorý bol drogový závislý, sa neskôr v cele obesil. Ostaných členov skupiny odsúdili na troj - až sedemročné väzenie.

28. októbra 1976 - lietadlo Il-18, linka Praha - Bratislava - Košice. 27-ročný Rudolf Bečvář donútil posádku lietadla Il-18 letiaceho na linke Praha – Bratislava -Košice, aby zmenila kurz letu. Únosca bol ozbrojený dvoma strelnými zbraňami a nožom. Niekoľko cestujúcich začalo klásť odpor, ale bandita ozbrojený ešte aj samopalom pohrozil, že keď sa neposadia, nechá vybuchnúť plastickú bombu, ktorú má v aktovke. Lietadlo s šesťčlennou posádkou a 104 cestujúcimi bezpečne pristálo na letisku Riem v nemeckom Mníchove. Únoscu zatkla nemecká polícia, lietadlo sa na druhý deň vrátilo do Prahy. Kriminálny čin vyvolal vo vtedajšom Československu búrlivú kampaň, ktorej cieľom bolo vydanie Rudolfa Bečvářa na trestné stíhanie späť do ČSSR.

6. februára 1978 - lietadlo TU 134, linka OK 811 z východného Berlína (Nemecko) do Prahy. Na pravidelnej linke ČSA OK 811 z východného Berlína (Nemecko) do Prahy uniesol československý občan Ladislav Molnár lietadlo TU 134 do NSR. Po zmene kurzu stroj pristál na letisku vo Frankfurte nad Mohanom.⁶

Letecký terorizmus v UK

21. december 1988 - lietadlo Boeing 747-121, linka z letiska Heathrow na newyorské letisko Johna Fitzgeralda Kennedyho. Let lietadla Pan Am 103, Boeing 747-121, bol ukončený teroristickým bombovým útokom, inak známym ako Aféra Lockerbie. Let spoločnosti Pan American World Airways smerujúceho z londýnskeho letiska Heathrow na newyorské letisko Johna Fitzgeralda Kennedyho bol ukončený odpálením plastickej trhaviny Semtex československej výroby na palube lietadla nad škótskym mestečkom Lockerbie, v kraji Dumfries a Galloway. Celkom bolo 270 obetí z celkom 21 štátov aj s 11 ľuďmi, ktorí zahynuli pod troskami na zemi. Udalosť bola považovaná až do teroristických útokov

---

⁶ CHRONOLÓGIA: Únosy lietadiel v bývalom Československu, dostupné na: <http://www.malepodnikanie.sk/aktuality/chronologia-unosy-lietadiel-v-byvalom-ceskoslovensku/>

11. septembra 2001 ako najväčší teroristický útok na občanov USA, vďaka celkovému počtu 189 obetí z tohto štátu. Podľa neskoršieho vyšetrovania bolo znalcami z oblasti pyrotechniky a bombových útokov zistené, že nálož plastickej trhaviny vybuchla v prednej časti batožinového priestoru. Podľa expertíz bolo použité k detonácii niečo medzi 340 až 450 gramov Semtexu.⁷

Letecký terorizmus v USA

11. september 2001 - Tento deň je zapísaný najčernejšími písmenami do histórie svetového letectva. V priebehu jedného dňa boli vykonané štyri teroristické útoky na palubách lietadiel a to preto, aby lietadlá boli použité k splneniu ďalších teroristických činov v prietoroch - Manhattan (New York), Pentagon (Washington), Pensylvánia.

Údaje o štyroch unesených lietadlách:

- Boeing 767 spoločnosti American Airlines (na palube 92 osôb) letel z Bostonu do Los Angeles, o 8:46 (14:46 stredoeurópskeho času) unesené lietadlo narazilo do severnej veže Svetového obchodného centra. Na palube bolo päť únoscov, pri náraze do WTC lietadlo pilotoval Egypťan Muhammad Atta.
- Boeing 767 spoločnosti United Airlines (na palube 65 osôb) letel z Bostonu do Los Angeles, o 9:03 (15:03 stredoeurópskeho času) unesené lietadlo narazilo do južnej veže WTC. Na palube bolo päť únoscov, pri náraze pravdepodobne pilotoval Marván Šihí zo Spojených arabských emirátov.
- Boeing 757 spoločnosti American Airlines (na palube 64 osôb) letel z Washingtonu do Los Angeles, o 9:43 (15:43 stredoeurópskeho času) unesené lietadlo narazilo do budovy Pentagonu vo Washingtone. Na palube bolo päť únoscov, pri náraze pravdepodobne pilotoval Haní Handžúr.
- Boeing 757 spoločnosti United Airlines (na palube 44 osôb) letel z Newarku do San Francisca, o 10:10 (16:10 stredoeurópskeho času) unesené lietadlo havarovalo v západnej časti štátu Pensylvánia juhovýchodne od Pittsburghu. Na palube boli štyria únoscovia, pilotoval pravdepodobne Libanončan Zijád Sámir Džarráh.

V lietadlách – pri štyroch koordinovaných atentátoch – zahynulo celkom 246 osôb (plus 19 únoscov).⁸

⁷ Let Pan Am 103, dostupné na: http://cs.wikipedia.org/wiki/Let_Pan_Am_103

⁸ Uplynulo päť rokov od útokov na USA, dostupné na: http://spravy.pravda.sk/uplynulo-pat-rokov-od-utokov-na-usa-dbp/sk_svet.asp?c=A060911_073252_sk_svet_p12#ixzz27QEBPX2E

Letecký terorizmus v Bulharsku

18. júl 2012 - Bulharsko, letisko Burgas, Pri autobusovej preprave turistov z Izraela na letisku Burgas došlo k teroristickému útoku. Zomrelo sedem izraelských turistov. Stalo sa tak krátko po piatej hodine večer na jednom z parkovísk na letisku v Burgase v blízkosti terminálu pre prílety. Do Bulharska prileteli len niekoľko minút pred výbuchom z Tel Avivu. Zranených previezli do okolitých nemocníc a letisko v Burgase uzavreli. Lety presmerovali na letisko vo Varne.⁹

Letecký terorizmus v Číne

29. jún 2012 - Čína. Na palube leteckej spoločnosti Tianjin Airlines pri lete na letisko Hotan Airport desať minút po vzlete šesť mužov sa pokúsilo o únos lietadla so zbraňami. Na základe hrdinskosti osádky a cestujúcich boli únoscovia zneškodnení.¹⁰

Letecký terorizmus – Holandsko

29. august 2012 – Amsterdam, nedorozumenie medzi pilotom španielskej leteckej spoločnosti a riadiacou vežou v Holandsku spôsobilo obavy z únosu lietadla smerujúceho na amsterdamské letisko Schiphol. Holandské úrady sa rozhodli vyslať dve bojové stíhačky F-16, ktoré mali odvrátiť prípadnú hrozbu.¹¹

Dopady leteckého terorizmu na letectvo a leteckú dopravu

Renomované denníky, ako napríklad rakúsky denník Die Presse, medzinárodná organizácia leteckých dopravcov IATA (Association du Transport Aérien International so sídlom v Montreale) a mnohí odborníci letectva upozorňujú na terorizmus ako subjekt, ktorý môže spôsobiť krízu v leteckej doprave.

Teroristické útoky, ktoré je možné porovnať s udalosťami v USA z 11. septembra 2001 môžu uvrhnúť leteckú dopravu do krízy, z ktorej bude veľmi ťažký návrat. Malé a stredné letecké spoločnosti môžu mať dokonca existenčné problémy. Po septembri roku 2001 mnohé americké spoločnosti mali obrovské problémy aby vôbec prežili alebo sa dostali do konkurzného procesu.

⁹ Teroristický útok v Bulharsku. Naši dovolenkári uväznení na letisku! dostupné na: <http://udalosti.noviny.sk/zo-zahranicia/18-07-2012/atentat-na-autobusy-v-bulharsku-traja-turisti-mrtvy-20-zranenych.html>

¹⁰ TERROR IN BULGARIA, HIJACKING IN XINJIANG: dostupné na: <http://www.asi-mag.com/>

¹¹ Holandsko vyslalo bojové stíhačky k lietadlu, ktorého únos sa napokon nepotvrdil, dostupné na: <http://openiazoch.zoznam.sk/cl/124060/Holandsko-vyslalo-bojove-stihacky-k-lietadlu-ktoreho-unos-sa-napokon-nepotvrdil>

Letiská, zabezpečujúci personál na letiskách, ale i lietajúci personál rešpektujú záväzné nariadenia EÚ, ICAO ako aj zákonné normy vlastnej krajiny.

3. BOJ S LETECKÝM TERORIZMOM

Terorizmus vo všeobecnosti nepozná hranice. To isté platí aj o leteckom terorizme. Aby sa dopady teroristických aktivít eliminovali alebo minimalizovali sú prijímané vládou rózne opatrenia, nariadenia a ďalšie normatívne akty na národnej ale aj na medzinárodnej úrovni (bilaterálna a multilaterálna spolupráca). Mnohé opatrenia sú navzájom prepojené. V reálnom živote Slovenská republika aplikuje medzinárodné dohovory ako sú uvedené v kapitole 1. Terorizmus fenomén dneška.

V Slovenskej republike v boji proti leteckému terorizmu sú aplikované do praxe zákony, nariadenia, dohovory, právne normatívy, bezpečnostné štandardy ktoré sa používajú všade na svete pri zabezpečovaní riadenie letovej prevádzky, odbavovania cestujúcich ale i lietadiel na letiskách. Všetky zavedené opatrenia spĺňajú tvrdé a nekompromisné pravidlá pre elimináciu teroristických hrozieb.

Z praktického hľadiska nárast počtu prípadov leteckého terorizmu v posledných rokoch núti EÚ a Medzinárodná organizácia civilného letectva - ICAO (International Civil Aviation Organization) sprísniť režim kontroly pasažierov, batožiny na letiskách, ale i zabezpečujúceho personálu vzhľadom k tomu, že tu je pomyselná vstupná brána pre teroristov do priestorov pre realizáciu teroristických aktivít.

Po útokoch 11. septembra 2001 bola prijatá rada opatrní na zabezpečenie bezpečnej leteckej prevádzky. Opatrenia smerovali proti teroristickým útokom, ktoré sú namierené proti lietadlám alebo cestujúcim. Cieľom je jednoznačne prijať také opatrenia, aby nedošlo k vneseniu zbraní alebo výbušnín na palubu ktoréhokoľvek civilného lietadla. Medzi takéto prvé opatrenie patrilo aj nariadenie Rady a Európskeho parlamentu (ES) č. 2320/2002/ES z 16. decembra 2002. Uvedené nariadenie obsahovalo jednoznačné spoločné normy, ďalej s nimi súvisiace opatrenia ale aj postupy pri zabezpečovaní ochrany civilného letectva. Oblasti na ktoré sa vzťahovalo nariadenie boli nasledovné: bezpečnostné kontroly cestujúcich, vyhradené bezpečnostné priestory na letiskách, kontroly personálu, bezpečnosť pilotnej kabíny, výcvik a komunikácia medzi zemou a lietadlom. Súčasťou nariadenia bola ja požiadavka na prijatie národného programu, ktorý bude zabezpečovať ochranu civilného letectva.

V roku 2008 bolo prijaté nové nariadenie Rady a Európskeho parlamentu (ES) č. 300/2008 z 11. marca 2008, plne účinné od 29. apríla 2010. Nariadenie (ES) 300/2008

rušilo predchádzajúce nariadenie a ustanovili sa nové série opatrení na zjednodušenie, harmonizáciu a sprehľadnenie existujúcich pravidiel predovšetkým v oblasti kontroly lietadiel, cestujúcich a batožiny, ako aj prijímania a školenia zamestnancov. Nariadením sa upravili bezpečnostné opatrenia počas letu, ako napríklad prístup do kabíny pilotov, preprava zbraní na palube alebo nasadenie príslušníkov bezpečnostnej ochrany počas letu (tzv. sky marshals).¹²

Všetky opatrenia prijímané k zvýšeniu bezpečnosti leteckej prevádzky znamenajú nutnosť zvýšiť dotácie na výskum a vývoj účinnejších kontrolných zariadení. Slovenská republika je krajinou ktorá rešpektuje nariadenia ICAO a realizuje ich v praxi. Garantom správnych aplikácií boja proti terorizmu v reálnom živote na jednotlivých letiskách a akceptácii odborných znalostí leteckého personálu predpisov ICAO je Letecký úrad Slovenskej republiky (Civil Aviation Authority of Slovak Republic). Len správnym, rýchlym a korektným zavádzaním opatrení na letiskách je možné znížiť teroristické aktivity a ich dopady v letectve.

Slovenská republika ako súčasť Severoatlantickej aliancie zabezpečuje nedotknuteľnosť vzdušného priestoru SR a vzdušného priestoru NATO. Pre zabezpečenie úlohy, ktorá vyplýva Slovenskej republike z plnenia záväzkov v systéme spoločnej ochrany vzdušného priestoru - NATINADS (NATO Integrated Air Defence System) sú pripravení piloti a bojové lietadlá zasiahnuť v ktorúkoľvek dennú alebo nočnú dobu. V prípade teroristického útoku na civilné lietadlá sú piloti pripravení 24 hodín denne 7 dní v týždni pôsobiť na lietadlo narušiteľa až do jeho prerušenia letu v súlade so zákonmi Slovenskej republiky a direktívami NATO.

Medzi dôležité zákony ktoré stanovujú presné pravidlá pôsobenie proti narušiteľovi vzdušného priestoru SR patrí zákon 321/2002 Z.z. o ozbrojených silách SR a zákon 494 z 27.októbra 2009 ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 321/2002 Z.z. Piloti pripravovaní a cvičení pre NATINADS sú pripravovaní a trénovaní na takéto zásahy spolu s celým systémom riadenia a velenia. Bojové lietadlá Vzdušných síl OS SR v dobe mieru, ktoré sú začlenené do systému NATINADS poskytujú aj navigačnú a ďalšiu pomoc vojenským ale aj civilným lietadlám v dobe núdze. Hotovostný systém rieši takéto problémy denno-denne.

---

¹² LETECKÁ DOPRAVA: PRAVIDLÁ LETOVEJ PREVÁDZKY A BEZPEČNOSTNÉ PRAVIDLÁ :
dostupné na: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/sk/FTU_4.6.7.pdf

ZÁVER

Na záver tohto príspevku kladiem možno pre niekoho filozofickú a pre niekoho možno reálnu otázku: „Môžu byť občania, ale i objekty Slovenskej republiky, pri tom je to jedno, či sú doma alebo v zahraničí, cieľom teroristického útoku?“ Podľa mňa, áno. Všetko je to iba otázka miesta, času a spôsobu, kedy sa niekto pokúsi alebo sa mu podarí teroristický čin uskutočniť. Jediný faktor ktorý môže ovplyvniť realizáciu môže byť faktor obtiažnosti ako previesť daný útok či únos lietadla. Čo môže napomôcť k urýchleniu a efektívnosti teroristického aktu bude zanedbanie faktorov pri obrane schopnosti republiky a nepripravenosť štátnych inštitúcií byť pripravený čeliť takejto uvedenej forme násilia. To isté platí aj o leteckom terorizme. Sme krajinou, kde sa doposiaľ relatívne nič neudialo. Budme bdeli a nezaspíme na vavrínoch. Aj Bulharsko bolo donedávna krajinou, do ktorej sme chodili na dovolenky a nikto netušil čo prinesie 18. júl 2012 na letisku v Burgase.

Ak naozaj chceme znížiť riziko teroristických útokov na našom území a byť pripravení na prípadné útoky teroristov, vrátane útokov patriacich do oblasti leteckého terorizmu, jednoznačne nesmieme dopustiť zníženie už nastavených bezpečnostných štandardov a kontrolných mechanizmov na letiskách i palubách lietadiel. Naopak, naďalej musíme pokračovať v dodržiavaní už prijatých opatrení, ako aj v implementácii nových, spoľahlivejších a účinnejších, a to tak u civilného, ako aj vojenského letectva i napriek tomu, že investície vkladané do bezpečnosti sú mnohokrát veľmi vysoké. Som však presvedčený, že ľudský život za to stojí.

„Terorizmus v oblakoch“ je článkom ktorého cieľom nie je vystrašiť čitateľov, ale podnietiť ich k zamysleniu sa nad tým, že svet okolo nás nie je len čierno biely, ale že dokáže prekvapiť, a mnohokrát veľmi nepríjemne. A preto len to, na čo budeme dostatočne pripravení, nás neprekvapí. Zároveň je jeho cieľom poukázať na fakt, že problém boja proti terorizmu nie je len problémom ozbrojených zložiek, ale je problémom celej spoločnosti, a preto si vyžaduje zapojiť do diskusie k tejto problematike širokú verejnosť.

LITERATÚRA

- [1] NEČAS, P. – IVANČÍK, R. 2011. *Globalizácia, obrana a bezpečnosť*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2011. 190 s. ISBN 978-80-8040-425-3.
- [2] IVANČÍK, R. – KELEMEN, M. 2010. *Obrana štátu: Ekonomika, plánovanie a financovanie obrany*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika, 2010. 257 s. ISBN 978-80-8040-410-9.
- [3] Terorizmus, dostupné na: <http://www.minv.sk/?teror>
- [4] Katalóg knižnice APZ, dostupné na: <http://proxy.ceit.sk/cgi-webisnt/ref.wis>
- [5] History and reactions to Aviation Terrorism, dostupné na: <http://www.ivoryresearch.com/sample21.php>
- [6] CHRONOLÓGIA: Únosy lietadiel v bývalom Československu, dostupné na: <http://www.malepodnikanie.sk/aktuality/chronologia-unosy-lietadiel-v-byvalom-ceskoslovensku/>
- [7] Let Pan Am 103, dostupné na: http://cs.wikipedia.org/wiki/Let_Pan_Am_103
- [8] Uplynulo päť rokov od útokov na USA, dostupné na: http://spravy.pravda.sk/uplynulo-pat-rokov-od-utokov-na-usa-dbp-/sk_svet.asp?c=A060911_073252_sk_svet_p12#ixzz27QEBPX2E
- [9] Teroristický útok v Bulharsku. Naši dovolenkári uväznení na letisku! dostupné na: <http://udalosti.noviny.sk/zo-zahranicia/18-07-2012/atentat-na-autobusy-v-bulharsku-traja-turisti-mrtvy-20-zranenych.html>
- [10] TERROR IN BULGARIA, HIJACKING IN XINJIANG: dostupné na: <http://www.asi-mag.com/>
- [11] Holandsko vyslalo bojové stíhačky k lietadlu, ktorého únos sa napokon nepotvrdil, dostupné na: <http://openiazoch.zoznam.sk/cl/124060/Holandsko-vyslalo-bojove-stihacky-k-lietadlu-ktoreho-unos-sa-napokon-nepotvrdil>
- [12] BOROWSKA, D. 2010. The national and international security in the time of the terrorism of a new generation. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť : zborník príspevkov z 1. Medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2010. ISBN 978-80-8040-408-6.
- [13] ADAŠKOVÁ, D. 2010. Zbrane hromadného ničenia a terorizmus. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť : zborník príspevkov z 1. Medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2010. ISBN 978-80-8040-408-6.
- [14] BLAŽEK, V. 2010, KELEMEN, M. 2010. Pohľad na zdroje súčasného vojenského a nevojenského ohrozenia. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť : zborník príspevkov z 1. Medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2010. ISBN 978-80-8040-408-6.

- [15] LABUZÍK, M. 2010 JURČÁK, V. 2010 KELEMEN, M. NATO a boj proti terorizmu. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť : zborník príspevkov z 1. Medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2010. ISBN 978-80-8040-408-6
- [16] PIATOVA, A. 2010. KUKUSHKINA, V. 2010. Terrorism. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť : zborník príspevkov z 1. Medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2010. ISBN 978-80-8040-408-6.
- [17] LABUZÍK, M. 2011. Slovenská republika a terorizmus – národný akčný plán boja proti terorizmu na roky 2011 – 2014. In *Národná a medzinárodná bezpečnosť : zborník príspevkov z 1. Medzinárodnej vedeckej konferencie*. Liptovský Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika. 2010. ISBN 978-80-8040-408-6.

Recenzent: prof. PhDr. Peter TEREM, PhD.

PREDIKCIA BUDÚCEHO BEZPEČNOSTNÉHO PROSTREDIA

plukovník Ing. Štefan KOVÁCS

n á ě l n í k

Odbor spravodajstva a elektronického boja (J-2)

Štáb pre operácie Generálneho štábu Ozbrojených síl SR

A prediction of the future security environment

ABSTRAKT

Príspevok sa zaoberá možnosťami predikcie budúceho bezpečnostného prostredia s dostatočnou dôveryhodnosťou a presnosťou, vplyvom budúcich bezpečnostných hrozieb na bezpečnostné prostredie, problematikou bezpečnostných výziev v budúcnosti a zároveň tým aké môžu byť vojenské implikácie bezpečnostných hrozieb a výziev vo všeobecnosti. Závěry a poznatky uvedené v tomto príspevku sa okrem vlastných poznatkov, skúsenosti a bezpečnostného výskumu opierajú o práce H. R. Yargera, R. R. Mageeho II., generála B. B. Somervella z U.S. Army War College a predovšetkým C. S. Graya z University of Reading.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: bezpečnostné prostredie, bezpečnostné hrozby, vojenské implikácie, prezentizmus, redukcionizmus, terorizmus, Rusko, Čína, NATO, EÚ.

ABSTRACT

An article deals with the possibility to predict the future security environment with sufficient credibility and accuracy; the influence of future security threats on security environment; security challenges which we can expect in the future, and simultaneously, what could be the military implications of these security challenges in general. Findings and conclusions used in this article are, except of own knowledge, experience and security research, based on the work of authors such as H. R. Yarger, R. R. Magee II., General B. B. Somervell from the U.S. Army War College, and mainly on the knowledge of Mr. C. S. Gray from the University of Reading.

KEY WORDS: security environment, security threats, military implications, presentism, reductionism, terrorism, Russia, China, NATO, EU.

ÚVOD

Zásadné zmeny v globálnom bezpečnostnom prostredí, ktoré nasledovali po skončení studenej vojny a páde bipolarity priniesli okrem nesporných pozitív aj mnohé deformácie, ktoré sa postupne začali čoraz viac prejavovať v podobe rôznych asymetrických bezpečnostných hrozieb (Ivančík, 2010). Gray (2008) tvrdí, že budúcnosť nemôže byť predpovedaná v použiteľnej miere detailov lebo neistota vládne svetu. Aj keď Gray ponúka niekoľko predpovedí, tento fakt neznižuje silu jeho presvedčenia, že predpoveď nemôže byť vykonaná, aj keď je nevyhnutné o predpoveď sa pokúsiť. Nanešťastie kvôli dynamickosti a komplexnosti prostredia predpovede vieme robiť iba s malou presnosťou a dôveryhodnosťou. V praxi to znamená, že je nám odporúčané nepoužívať príliš často familiárnu frázu „v dohľadnej (blízkej) budúcnosti“. Budúcnosť nie je v dohľade, alebo aspoň nie v dostatočne použiteľnom význame (Gray, 2007). Výzvou je vyrovnať sa s neurčitou (neistotou) a nie pokúšať sa ju potlačiť. Nanešťastie toto „vyrovnanie sa s neurčitou“ nemôže byť vykonané s dostatočnou dôveryhodnosťou a preto je potrebné si uvedomiť, že takéto pokusy nás ľahko môžu dostať na cestu, ktorá môže vyústiť do vytvorenia pochybných očakávaní o budúcnosti.

1 BEZPEČNOSTNÉ PROSTREDIE A JEHO CHARAKTER

Povaha, alebo charakter bezpečnostného prostredia bola opísaná už mnohokrát rôznymi autormi. Napríklad Židek a Cibáková (2009) definujú bezpečnostné prostredie ako prostredie, v ktorom jednotlivé referenčné subjekty (jednotlivci, skupiny, štáty alebo koalície) presadzujú svoje bezpečnostné záujmy v interakcii so zdrojmi (nositeľmi) bezpečnostných. Ivančík (2012) zasa prezentuje názor, že bezpečnosť každého referenčného subjektu, či už jednotlivca, skupiny alebo štátu je limitovaná bezpečnostným prostredím, v ktorom subjekt vykonáva svoje aktivity, pričom bezpečnostné prostredie predstavuje tú časť prírodného a sociálneho prostredia, v ktorom sú podmienky existencie a vývoja referenčných subjektov, ich činnosti, vzťahy a záujmy determinované v prvom rade bezpečnosťou.

Ďalším príkladom je prístup U.S. Army War College, kde bezpečnostné prostredie je charakterizované vlastnosťami zhrnutými v akronyme „VUCA“ – volatility, uncertainty, complexity and ambiguity, čo sa vysvetľuje „ako usporiadanie sveta, kde hrozby sú rozptýlené a neurčité, kde konflikt je neodvratiteľný, ale ešte nepredvídateľný a kde naša schopnosť brániť sa a podporovať naše národné záujmy môže byť obmedzená nedostatkom materiálnych a personálnych zdrojov. Stručne povedané, bezpečnostné prostredie je označené

ako premenlivé, neisté, komplexné a nejednoznačné“ (Yarger, 2006 a Magee – Somervell, 1998).

Bezpečnostné prostredie charakterizované vyššie uvedenými črtami – premenlivé, neisté, komplexné a nejednoznačné – je vždy, vo väčšej či menšej miere, v stave dynamickej nestability, alebo „chaose“. Úlohou stratégov v takomto prostredí je získať vplyv nad nestabilitou, manažovať neistotu, zjednodušovať komplexnosť a vyriešiť nejednoznačnosť, a to všetko spôsobom výhodným pre záujmy štátu a v súlade s politickým usmernením.

Nanešťastie premenlivá a dynamická povaha regionálnej nestability v post studenovo-vojnovom období ponúka strategickým plánovačom obrovské množstvo neurčitosti ako jedinej konštanty v tomto najkomplexnejšom medzinárodnom bezpečnostnom prostredí. V súčasnosti je najťažšie a najmenej možné predpovedať s určitou mierou dôveryhodnosti, ktoré krajiny (národy), alebo skupiny v tomto svete môžu ohrozovať naše záujmy, alebo ako a kedy takáto hrozba môže vzniknúť. Strategickí vodcovia musia zaistiť, že ich organizácie zostanú pripravené reagovať na tieto celosvetové výzvy prierezovo, v celom rozsahu vojenských operácií, ako súčasť spojených (spojeneckých) a kombinovaných síl (Yarger, 2006 a Magee – Somervell, 1998).

2 NIEKOĽKO SLOV O OBRANNOM PLÁNOVANÍ, PREKVAPENÍ A PREDPOVEDANÍ BUDÚCNOSTI

Nevieme predpovedať budúcnosť, tak sa o to ani nepokúšajme, a nebuďme v pokušení uveriť, že existuje nejaká zázračná metóda, ktorá nám umožní vidieť do 21. storočia. Takáto metóda bohužiaľ neexistuje. Ako sa chceme pripraviť napríklad na budúcu vojnu, keď nevieme čo nás čaká? Pripraviť sa ale musíme, takže sťažovať sa na to, že je to nemožné nám nepomôže. Často geografia a nedávna minulosť určitej krajiny môžu poskytnúť dôveryhodné údaje o jej možných budúcich nepriateľoch. Aj keď doména neurčitosti môže byť hrozivejšie väčšia. Ak nie ste požehnaní, alebo prekliati, dominantným nepriateľom, potom obozretné bude, ak sa pokúsite zahrnúť do svojho riešenia všetky hlavné možnosti reakcie na hrozby bez toho aby ste sa stali príliš zaangažovaným iba do riešenia reakcie na jednu čiastkovú kategóriu nebezpečenstva (hrozby). Majte na pamäti, že flexibilita a adaptabilita sú základom pre obranné plánovanie, keď čas, miesto a identita nepriateľa nie je známa, alebo je neurčitá.

Očakávajte, že budete prekvapení (že Vás prekvapia). Vyhrať ako obranný plánovač znamená nevyhýbať sa prekvapeniu. Vyhrať znamená plánovať takým spôsobom, aby efekt prekvapenia nespôsobil smrteľné straty (škody). Hlavným dôvodom, prečo môžeme byť prekvapení nebýva náhly vznik nových faktorov ohrozenia – napríklad zásah asteroidom,

ktorý hrozí uhasiť život na Zemi – ale skôr pôsobenie dôsledkov už známych trendov, ktoré reagujú neočakávaným spôsobom, teda vyúsťujú do neočakávaných dôsledkov. Samozrejme, vždy môže vzniknúť neočakávaná udalosť, ktorá preklopí stabilnú situáciu do nestabilnej. Napríklad 30-te roky minulého storočia boli založené na trendoch evidentných už v 20-tych rokoch, okrem dopadu Veľkej hospodárskej krízy v roku 1929. Tieto neočakávané epizódy vytvorili v Nemecku také domáce prostredie, ktoré priviedlo k moci Adolfa Hitlera. Pohyb trendov je zvyčajne prepojený a aj keď si myslíte, že ich môžete identifikovať, tak pravdepodobne vygenerujete iba chybu. Prečo? Pretože trendy:

- a) sa vzájomne ovplyvňujú a stávajú sa super-trendmi (napr. kombinovaný efekt modernizačného deficitu islamských síl, globálne otepľovanie a preľudnenosť),
- b) môžu vyprodukovať iný trend ak sa nečakane pridá nejaký nový element,
- c) a môžu vygenerovať nové proti-trendy.

Komplexnosť obmedzuje našu schopnosť predpovedať budúcnosť dôveryhodne, takže potrebujeme stratégiu ako sa vysporiadať s problémom komplexnosti a nie ako ju eliminovať. Je vhodné zmieniť sa o tom, že trend, ktorý sa zdá byť dostatočne významný na to aby formoval budúcnosť, nebude obiehať okolo geopolitickej sféry osamotene, ale vlastnou gravitačnou silou bude priťahovať iné trendy (Gray, 2008).

3 BUDÚCI KONFLIKT – NIEKOĽKO TVRDENÍ

Gray (2008), okrem iného, v nadväznosti na predmetnú problematiku uvádza:

- 1) 21. storočie bude ďalšie krvavé storočie,
- 2) Vojny a stratégie pretrvávajú, aj keď v novej podobe, s novým charakterom vojny a s jedinečnými stratégiami,
- 3) Nakoniec „rozprávky a legendy“ 21. storočia o stave a povahe nebezpečenstva, alebo bezpečia, budú vysvetliteľné cez odkaz gréckeho génia Thucydidesa v týchto troch slovách „strach, česť a záujem“.

Nasledujúca skupina piatich výrokov sprevádza vyššie uvedené tvrdenia.

Výrok 1: Poznáme mnoho o budúcej vojne, teda o spôsobe vedenia bojovej činnosti a stratégii. Čo nevieme sú detaily epizód budúcich vojen, spôsobov vedenia bojovej činnosti a stratégiách. Máme 25 storočí starú, aj keď mnohokrát diskutabilnú, historickú skúsenosť z vedenia vojen, na ktorej môžeme stavať. Strachan (2007) nemusí byť celkom presný, keď tvrdí, že „nerozumieme vojne ako takej, jej povahe a charakteru. Súčasné vojny sa zdajú byť

„nové“, pretože sme sa nimi nezaoberali dostatočne pozorne a najvhodnejším spôsobom“. Ak nerozumieme vojnám po 2500 rokoch, potom kedy im chceme porozumieť? Riešením problému, ktorý naznačuje Strachan je aplikovanie étosu sociálnej vedy, aspoň s minimálnou metodológiou, pričom nie je treba byť príliš závislým na hodnoteniach teóriu odmietajúcich historikov. Musíme jasne rozlišovať medzi vojnou a vojnami. Vieme a mali by sme vytvoriť všeobecnú teóriu o vojne, ktorá by objasnila tento subjekt vo vzťahu k nasledujúcim šiestim otázkam:

- Čo je vojna? (povaha)
- Prečo sa vojna vyskytuje? O čom je vojna? (príčiny, pôvod a spúšťače vojny)
- Vedie vojna k mieru? Vedie mier k vojne? (príčiny a dôsledky)
- Aká je vojna? (povaha a skúsenosti)
- Ako je vojna vedená? (charakter)
- Prečo je vojna vyhratá alebo prehratá? (metódy a prostriedky)

Najdôležitejšie pre pochopenie vojny a stratégie je udržať si jasné a koncepčné rozlíšenie medzi vojnou a stratégiou v jednotnom čísle a vojnami a stratégiami v množnom čísle. Všeobecná teória musí naučiť praktikov chápať, tvoriť a realizovať doktríny, plány a veliť vojskám. Súčasné chápanie vojny a stratégie je excelentné v porozumení jednotlivých častí vojny, ale tieto časti musia byť ešte aj správne poskladané. Je dôležité pochopiť, že aj keď môžeme byť vzdelaní a pripravení vysporiadať sa s 21. storočím, nemôžeme byť dobre vycvičení v nachádzaní vhodných riešení na bezpečnostné dilemy, ktoré sú historicky jedinečné v detailoch, ale nie v druhoch (základných kategóriách bezpečnosti).

Výrok 2: Za účelom rozšírenia porozumenia vojny a stratégie musíme teoreticky skúmať základy histórie, ale bez toho aby sme boli nadmerne odklonení jednotlivými, čiastkovými udalosťami. Sociálni vedci sú zvyčajne dostatočne zruční v porozumení vojny, niekedy až príliš, kým historici sú na tom zvyčajne horšie. Sociálni vedci ale musia mať na pamäti Clausewitzove obmedzenia pre stratégov ohľadom nebezpečenstiev, ktoré sa pokúšajú prekročiť „kulminálny bod víťazstva“.

Výrok 3: Kontext budúcej vojny je veľmi dôležitý. Všetko čo robíme, alebo sa pokúšame robiť, je formované, prípadne riadené, hlavne – ale nie úplne – cez kontext. Toto môže zníť príliš jasne na to, aby to bolo vnímané banálne. Sila kontextu je veľká a dôležitá a pre vlastnú bezpečnosť by sme ju nemali zanedbať, alebo odsunúť ako nevýznamnú. Analýza kontextu funguje a je naozaj dôležitá pre pochopenie akejkoľvek časovej periódy: minulej, súčasnej, ako aj budúcej. S cieľom ozrejniť vyššie uvedené si predstavte, že máte

vysvetliť pre NATO plánovačov aká bola a bude situáciu vo svete, povedzme v 1960, 1980 a 2020. Ako by ste si poradili s touto úlohou? Bude nápomocné, ak sa o to pokúsime cez špecifikáciu nasledujúcich sedem kontextov: politický, socio-kultúrny, ekonomický, vojensko-strategický, technologický, geografický a historický. Samozrejme čím ďalej sa chceme pozrieť do budúcnosti tým je obraz rozmazanejší (Gray, 2008).

Výrok 4: „Udalosti (veci) sa stávajú“ – ako povedal Donald Rumsfeld. Ako lepšie uviesť nádherný príklad trojitej chyby než uviesť iba tri vety z „Národnej bezpečnostnej stratégie Veľkej Británie: Bezpečnosť vo vzájomne závislom svete“. Dokument tvrdí, že „v dohľadnej (blízkej) budúcnosti existuje iba malé riziko vojenského útoku na Veľkú Britániu. Naše (cháp ako U.K.) schopnosti predpovedať nebezpečenstvo a katastrofické udalosti a znižovať ich dopad sa zlepšujú. Ale bezpečnostné prostredie sa vyznačuje zvyšujúcou sa komplexnosťou a nepredvídateľnosťou“ (Cabinet Office, 2008). Ani jedno z uvedených tvrdení nie je správne, pretože (1) aj blízka budúcnosť je veľmi ťažko predvídateľná; (2) aj keď katastrofy môžu byť očakávané, nie je možné ich predpovedať s relevantnou dôveryhodnosťou (až na niektoré javy); a (3) bezpečnostné prostredie nie je pravdepodobne viac komplexnejšie a nepredvídateľnejšie, ako tomu bolo v minulosti. Určite sa v budúcnosti dožijeme prekvapení, takže teraz je našou úlohou pokúsiť sa plánovať opatrenia proti účinkom rôznych prekvapení. Kľúčom k úspechu nie je vytvorenie drahých, koncepčných, metodologických, alebo elektro-mechanických nástrojov na predpovedanie budúcnosti, ale skôr pôjde o obranné a bezpečnostné plánovanie na princípoch minimálnych chýb a značnej flexibility a adaptability. Naše obranné a bezpečnostné plánovanie musíme taktiež vykonávať s ohľadom na jeho zraniteľnosť z pohľadu budúcej histórie, ktorá môže potopiť jej plánovacie predpoklady.

V roku 1990 RAND Corporation vyšiel s myšlienkou plánovania na základe predpokladov. My všetci sme príliš často neboli vedomí si predpokladov, ktoré načrtávajú, alebo podporujú naše strategické a politické voľby (možnosti, varianty). Ak sa rozhodneme prijať veľké rozhodnutie, potom čím je väčšie toto rozhodnutie o to horší pravdepodobne bude náš výsledok, ak sa pomýlime. Zvyčajne veľké myšlienky nesú v sebe potenciál pre veľké omyly v praxi. Niekoľko príkladov mi prichádza na rozum: éra veľkých medzištátnych konfliktov je za nami, „vojna medzi ľuďmi (jednotlivcami)“ je najpravdepodobnejší budúci konflikt, Čína bude vo všeobecnosti spolupracujúci, mladší partner v globálnom vládnutí sveta spolu s USA; v auguste 2008 sa Rusko stalo supervelmocou. Viacerí veria, že tieto tvrdenia sú nesprávne (zlé), ale nikto to s určitosťou nevie potvrdiť. Najdôležitejším bodom je, že my nemôžeme vedieť či vojny medzi mocnosťami sú už v súčasnosti minulosťou, alebo

nie. Ale ak sme sa pomýlili a následne sme na základe tejto chyby – s veľkou dôverou v naše závery – zmenili usporiadanie našich ozbrojených síl, potom dôsledky môžu byť desivé.

Výrok 5: Bohužiaľ Thucydidesove myšlienky sú stále živé a zdravé. Ak 21. storočie vyústi do radikálnej transformácie jej charakteru, vynechajúc politickú povahu sveta, potom bremeno pravdepodobnosti musí ležať na tých, ktorí vydali také odvážne tvrdenie (uvedené v predchádzajúcom výroku). Existujú ľudia, ktorí trvajú na tom, že "strach, česť a záujem" stále vládnu svetom, že všetka politika je o moci (domácej aj zahraničnej), a že najdôležitejšie bezpečnostné a obranné fakty 21. storočia sa týkajú vývoja v oblasti distribúcie moci, čo znamená vhodný terén pre schopnosti, vplyv a úmysly. V záujme stručnosti a jasnosti uvádzam niektoré z hlavných rysov bezpečnostného prostredia v tomto novom storočí:

- a) Hegemónne postavenie a rola USA vo svete pretrvá.
- b) Čína sa nestane dôveryhodným a férovým konkurentom o moc a vplyv v najbližšom období; jej výdaje (zdroje) nestačia na prekonanie vedúceho postavenia USA. Nanešťastie Čína nie je, a nebude akceptovať iba pozíciu jedného z popredných hráčov o formovanie svetového poriadku v čele s americkým šerifom. Hádajte čo sa stane? Strach, česť a záujmy zaistia konfliktný vzťah medzi Washingtonom a Pekingom. Obe strany si to už v súčasnosti uvedomujú.
- c) Vojna medzi Čínou a Amerikou pravdepodobne vypukne pre Tajvan, ale nie o Tajvan. Významné ázijské štáty sa pripoja buď na jednu stranu, alebo na druhú, a to buď formálne, alebo inak. Takmer s určitosťou môžeme povedať, že India a Japonsko budú v tábore USA proti Číne, aj keď, ak by mala Amerika oslabnúť ako protiváha k modernizujúcej sa Číne, potom India a Japonsko môžu tiež celkom pokojne vytvoriť ich vlastný, nový super-regionálny, anti-čínsky tábor.
- d) Rusko je stále príliš ďaleko od toho, čo by mohlo byť označené ruským obyvateľstvom a politikmi, ako „uspokojivo obnovená úloha a vplyv Ruska vo svete“. Ešte raz a znova, ak sa pozrieme na Rusko cez optiku Thucydida v zmysle „strachu, cti a záujmov“, potom nebudeme ďaleko od hodnotenia, že Rusko je veľmi neuspokojeným štátom. Áno, Rusko chce byť prosperujúce, ale zároveň chce obnoviť veľa zo svojho predchádzajúceho vplyvu, ako bývalej „ríše“, aj keby to malo byť už iba „menšie impérium“. Rusko stále má iredentistické požiadavky, explicitné aj implicitné, ktoré smerujú takmer všetkými smermi od jeho geopolitického jadra, a ktoré sa vôbec nesnaží ani len odmietnuť či zakryť. Udalosti na Kaukaze v roku 2008 zrejme poskytli dostatok potrebných indícií pre

tých mysliteľov na Západe, ktorí boli pred týmito udalosťami zmetení ohľadom geopolitických záujmov Ruska. Rusko má záujem obnoviť toľko zo svojho bývalého postavenia, teritória a vplyvu, koľko sa len bude dať. Ak sa USA a NATO rozhodnú odolávať súčasnej asertivite Ruska, potom majú iba dve možnosti: odpor tu a teraz, alebo odpor neskôr. Oba smery pôsobenia (scenáre) sú nebezpečné, ale odpor neskôr pravdepodobne predstavuje väčšie nebezpečenstvo. Budúca kríza, najpravdepodobnejšie kvôli Ukrajine, bude zrejme rozohraná v historickom kontexte „NATO chce dať Rusku príučku za Gruzínsko v roku 2008“, verte mi ak to bude podporené dostatočnou silou, tak takáto argumentácia zrejme uspeje. Aj v súčasnosti je ruská politika riadená túžbami, ktoré sú poháňané steroidmi z príjmov za energie. Moskva, podobne ako Peking, sa neuspokojí s rolou zodpovedného, spolupracujúceho hráča s vysokým podielom na svetovej moci, ale ktorý je v zápase o svetový poriadok v tíme pod vedením USA.

- e) Bohužiaľ, zatiaľ čo dnes Rusko hrá tvrdú hru konkurencieschopnej, medzinárodnej politiky a donucovacej geo-ekonomiky, tak na západ od neho je len oslabené, na polovicu transformované a veľmi rozšírené a málo konsolidované NATO, a predovšetkým ochabnutá post-moderná nezjednotená Európska únia (EÚ). Väzby s NATO majú výnimočný bezpečnostný význam pre Európu, hlavne preto, lebo väčšina európskych krajín nedisponuje dostatočne „tvrdou vojenskou“ silou. Prebyrokratizované štáty Európy zdieľajú kontinent s Ruskom, ktoré rozhodne nie je post-moderné, ani post-militarizované, a taktiež nie je post-geopolitické vo svojom prístupe k medzinárodnej politike a bezpečnosti. Od roku 1991 USA viedli, alebo odvedli, NATO na geopoliticky dobrodružnú, politickú výpravu expanzie na východ. Nanešťastie to, čo sa geopoliticky zdalo pre Washington ako zjavný osud, to sa v Moskve interpretovalo ako hlúpy západný oportunizmus. Táto divergencia bola predvídateľná a vskutku aj bola predvídaná. Sotva menej nešťastný ako USA-NATO „*pochod na východ*“ bol sám fakt, ktorý ako taký bolestne odhalil v rokoch 2007-08 v Estónsku a potom v Gruzínsku, že NATO zanedbalo vypracovanie stratégie na ochranu svojich nových členov a klientov na východe (Blank, 2008).
- f) Je možné, že súčasná voľná strategická aliancia medzi Čínou a Ruskom dozreje do úplného „bezpečnostného manželstva“, ale toto nie je isté. Tieto národy síce zdieľajú silnú nechť k väčšine západných hodnôt ako aj k americkej hegemonii, ale inak nemajú nič spoločné.

Budúci politický kontext je najdôležitejší. Práve tento kontext dáva všetkým vojenským záležitostiam ich význam. Čo si myslíte, že vieme o politickom kontexte v rokoch 2020 alebo 2030? Vyberte si svoj rok alebo desaťročie a skúste odpovedať. Odpovede, ktoré dostanete sú dôležité pre to, čo robíme teraz. Britský náčelník imperiálneho generálneho štábu v roku 1914 povedal, „že si nezaznačil do kalendára dátum 4. august toho roku dostatočne včas, lebo si myslel, že to nie je dátum vhodný osobitného zreteľa“ (Británia v ten deň vyhlásila vojnu Nemecku kvôli Belgicku). Prekvapenia sa stávajú. Poďme sa vrátiť krok späť od predpovedí, ktoré sa nám práve ponúkajú, aby sme mohli uviesť niekoľko možných alternatív pre našu budúcnosťou:

- a) Spojené štáty zostanú hegemónom, svetovým lídrom, nenávidené niekoľkými (a niektorými) štátmi, ktoré ale nebudú pre USA predstavovať efektívnu alebo vierohodnú vojenskú výzvu.
- b) Svetový systém sa opäť stáva výrazne bipolárnym, vedený US tímom, ktorý čelí čínsko-ruskému tímu. Stále viac krajín si musí vybrať, na ktorú stranu sa pridajú.
- c) Dlho očakávaný stav multipolarity napokon príde. Hlavnými hráčmi budú, v poradí: aliancia okolo USA, Čína, Rusko, India, Japonsko; EÚ, Irán a Brazília. V meniacich sa kombináciách tieto veľmoci budú hrať prastarú hru mocenskej politiky. Vlastne pojem "mocenská politika" obsahuje zrejmú nadbytočnosť, pretože všetka politika je o moci. Politika, domáca i zahraničná, je o márnosti politikov: Kto dostane moc, kedy a ako a čo s tou mocou urobí.

4 VOJENSKÉ IMPLIKÁCIE

Budúce vojny skrývajú neobmedzené možnosti pre USA a NATO, ktoré sú primárne politickej povahy. Keďže politický kontext sa môže rýchlo zmeniť, preto vojenské akcie Aliancie by mali byť v čo najväčšej možnej miere zabezpečené proti účinkom prekvapenia, pričom by sme mali byť pri plánovaní a prezentovaní týchto akcií osobitne opatrní s aplikáciou týchto dvoch prístupov: opatrne narábať s redukciami a zjednodušovaním faktov a ako aj s „prezentizmom“ (*prezentizmus: obmedzené videnie (chápanie) budúcnosti v dôsledku prílišného sústredenia sa na súčasnosť*). Obozretnosť nám radí nevsadiť všetko na tvrdenie, že budúca vojna bude napríklad predovšetkým vojna medzi ľuďmi (v zmysle jednotlivcov). História je totiž rada, ak môže byť ironická a paradoxná (Luttwak, 2001).

Ak zistíme, že to v čo veríme je konečne odpoveď na otázku, tak nakoniec niekto zmení znenie samotnej otázky. Napríklad, hneď ako sa nám zdalo, že konečne sme našli

riešenie na výzvu ako poraziť možný viacsmerový útok Sovietskeho zväzu do západnej Európy tak tento problém zmizol. Alebo, keď sme znovu objavil cestu k doktrínam protipovstaleckých operácií (COIN), tak naša spoločnosť tlačí na ukončenie vojenských, protipovstaleckých operácií (The U.S. Army-Marine Corps Counterinsurgency Field Manual, 2007). Tie sa ešte úplne neuskutočnili, ale odpútavanie sa od protipovstaleckých operácií sa už de facto vykonáva.

Päť myšlienok na zamyslenie sa pre vojenskú implikáciu vyššie uvedenej časti:

- a) Vojenská veda, ktorú Clausewitz pravdepodobne uviedol pod pojmom "gramatika vojny," nás rýchlo predbehla. Teraz a rovnako aj v budúcnosti budeme mať nie menej ako päť vzájomne previazaných geograficko-virtuálnych prostredí, kde budeme viesť bojové operácie. Sú to tieto nasledujúce prostredia: zem, more, vzduch, vesmír a kybernetické prostredie. Súčasné stratégie a doktríny pre všetkých päť prostredí sú v súčasnej dobe veľmi diskutabilné, a to predovšetkým platí pre vesmír a kybernetické prostredie, teda pre arény, pre ktoré nám chýbajú adekvátne strategické teórie, ktorými by sme mohli pomôcť usmerniť prípadné praktické bojové aktivity (Dolman, 2001). Pretrvávajú diskusia medzi obhajcami pozemných a vzdušných síl o uspokojení nárokov na zdroje v týchto silách, pričom námomíctvo sa snaží udržať si vlastné pozície proti zdrojovým nárokom pozemných síl (Johnson, 2007).
- b) Už sa takmer stalo samozrejmosťou nakresliť jednoduchý, redukcionistický, rozdiel medzi regulárnou a neregulárnou vojnou. Tento rozdiel môže byť ako užitočný a zmysluplný, tak ale môže vygenerovať aj veľa násilia pre našu chaotickú, neusporiadanú realitu. V mnohých konfliktoch sme svedkami ako regulárneho, tak aj neregulárneho vedenia boja, pričom niekedy sa tieto druhy bojovej činnosti odohrávajú súčasne. Budúcnosť pravdepodobne nepatrí malým vojnám neregulárneho druhu, bohužiaľ, ale patrí ako regulárnym, tak aj neregulárnym bojom. Toto naše storočie budú jazviť ako medzištátne vojny, tak aj povstania. Pretože členské štáty NATO musia byť pripravené pre celé spektrum vojen, úlohou je nájsť účinnú a trvalo udržateľnú rovnováhu medzi spôsobilosťami na účasť ako v regulárnej, tak aj v neregulárnej vojne. Všeobecným pravidlom, ako aj dobrým nápadom, je pokúsiť sa obmedziť vojenské operácie iba na tie situácie, kde sa tešíme veľkej asymetrickej výhode. Napríklad, čím je väčšia pravdepodobnosť, že vzdušné sily budú schopné rozhodnúť vojnu, aj keď pravdepodobne nie iba vlastným úsilím, tým väčšia je pravdepodobnosť, že

zvíťazíme rozhodujúcim spôsobom a rýchlo. Bohužiaľ nie vždy si môžeme vybrať naše boje a bojiská, ale keď sme sa už raz vedome rozhodli zapojiť sa do vojny, potom je potrebné veľa uvažovať o váhaniach a váhavosti, najmä ak charakter vojny nepraje našim silným stránkam.

- c) V dejinách je veľmi vzácne, aby do elitného zoznamu bojových prostredí, bolo doplnené nové prostredie. Teraz existujú dve také nové geografické prostredia, vesmír a kybernetické prostredie, a začíname byť stále viac závislí na oboch týchto prostrediach. Zatiaľ sme bohužiaľ s nie dostatočnou vážnosťou hodnotili silné a slabé stránky, prípadne výhody a nevýhody vedenia boja v týchto dvoch nových prostrediach (vesmír a kybernetické prostredie). Zákonom vojny však je, že čím je väčšia závislosť na určitej schopnosti, tým väčšia je odmena pre toho protivníka, ktorý dokáže znížiť účinnosť tú ktorú našu špecifickú spôsobilosť - v podstate teda ide o otočenie našej sily (výhody) v našu slabosť (nevýhodu).
- d) Príliš veľa ľudí sa stalo neoprávnene fixovaných na výzvu, ktorú predstavuje terorizmus (Gates, 2008.). Samozrejme, potrebujeme základné kompetencie a spôsobilosti pre boj s teroristami. Teroristi môžu uspieť, avšak zvyčajne vtedy, ak protiteroristické zložky porazili sami seba v rámci prehnanej reakcie na terorizmus. Podstatné je pochopiť, že boj proti terorizmu je prioritnou misiou pre vybrané bezpečnostné služby (zložky) a nie misiou pre vojakov (teda armádu). Terorizmus neohrozuje naše civilizácie, ale naša nadmerná reakcia na terorizmus by ju mohli ohroziť. S cieľom udržať rovnováhu systému teroristi musia byť lovení, musí sa s nimi zaobchádzať ako so zločincami, a niekedy dokonca je aj potrebné ich likvidovať v zmysle princípov neregulárnych vojen. Potrebné je si uvedomiť, že kontexty, ktoré vytvárajú teroristi si vyžadujú osobitnú pozornosť, reakciu a opatrenia od politických, sociálno-kultúrnych a ekonomických entít. Tieto opatrenia ale môžu byť vytvorené a uplatňované iba spoločnosťami, ktorých sa to bezprostredne týka a nie niekým z zvonku. Ak figurujeme v týchto opatreniach ako vonkajší faktor, potom môžeme len pomôcť a aj to iba v obmedzenom rozsahu. Iróniou je, že pre nás, ako vonkajší faktor, je ľahšie urobiť viac škody ako úžitku, keď sa snažíme bojovať proti terorizmu v zahraničí. V porovnaní s medzištátnym konfliktom, terorizmus – dokonca aj terorizmus disponujúci zbraňami hromadného ničenia – je menšia hrozba než samotný medzištátny konflikt.
- e) Šírenie jadrových zbraní a materiálov zostane pretrvávajúcim problémom. Hovoríme, že sme schválili zrušenie jadrových zbraní (Perkovich – Acton, 2008.).

Pre viacero dôvodov si však myslíme, že aj svet bez jadrových zbraní by mal byť monitorovaný, sledovaný, alebo overovaný. Čo sa ale nedá poprieť je, že sledovať „nulový stav jadrových zbraní“ by bolo oveľa jednoduchšie ako sledovať prítomnosť „niekoľkých“ jadrových zbraní. Aj keď už nejestvujú veľké jadrové „tajomstvá“, tak potom prípadný svet bez jadrových zbraní by bol svetom, v ktorom krajiny, ktoré si skryli za hrst' jadrových zbraní, by sa mohli stať víťazom, a istotou by sa stali nové preteky v jadrovom zbrojení. V každom prípade sa pokúsme spomaliť, zastaviť a občas zvrátiť šírenie jadrových zbraní. Ale nestavte príliš veľa na to, že zníženie počtu krajín s jadrovým vybavením v budúcnosti zlepši naše vyhliadky. Tiež si musíme uvedomiť, že naša (NATO) súčasná konvenčná prevaha núti našich nepriateľov hľadať asymetrické riešenia. Čím efektívnejšie sú konvenčné zbrane krajín NATO, tým pravdepodobnejšie je, že rôzne regionálne mocnosti si zvolia možnosť položiť dôraz na odstrašovanie a obranu založenú na jadrových zbraniach. Ak tomu neveríte, potom zrejme patríte medzi tých, ktorí sú presvedčení, že Čína a Irán sa rozhodli radšej byť porazení v konvenčnej vojne, ako zvýšiť svoje šance na víťazstvo cez eskaláciu hrozieb použitia jadrových zbraní. Toto by bol hrdinsky a optimistický predpoklad (hodnotenie). Uvedomte si že zúfalé a risk akceptujúce krajiny sú zvyčajne náchylné uplatňovať asymetrické princípy pri odstrašovaní svojho potenciálneho protivníka (Gray, 2008).

Problémy s presnou predikciou hrozieb, prezentovaných v čase, priestore, a ich personalizáciou s konkrétnym nositeľom, nás núti vyjadrovať naše potreby rámcovo. Za týmto účelom používame termíny ako napríklad „minimálne požiadavky na schopnosti“. Tieto minimálne požiadavky na schopnosti na majú povedať, aké vojenské nástroje budeme asi potrebovať z dlhodobého pohľadu. Výstavba, udržiavanie a distribúcia požiadaviek na schopnosti síl je doménou obranného plánovania. Obranné plánovanie obsahuje predikciu hrozieb, plánovacích scenárov, budúcich bezpečnostných trendov a pod. Dôležité je preto identifikovať správne oblasti trendov (Zůna, 2011).

ZÁVER

V závere je možné, v nadväznosti na vyššie uvedené informácie, doplniť, že za nasledujúce výzvy sú predpokladané:

- rivalita mocností,
- nepriaznivé klimatické zmeny,

- rivalita o zdroje; nedostatok zdrojov (potraviny, voda a energie),
- preľudnenosť,
- pandémie,
- džihádistický terorizmus a povstania,
- šírenie jadrových zbraní,
- nepredvídateľné, alebo v súčasnosti nepoznané hrozby, čiže hrozby, ktorých by sme sa báli, ak by sme ich poznali (napr. zásah zeme zničujúcim asteroidom) (Steel, 1995).

Pod tlakom „prezentizmu“ by sme mohli chcieť pridať do zoznamu aj "kolaps globálnej ekonomiky". Trendy a nebezpečenstvo prichádzajú vo vzázkoch a reagujú s nelineárnymi dôsledkami iných hrozieb a trendov. Vojenská sila, bohužiaľ, je vysoko relevantná pre mnoho z možných dôsledkov súčasných aj budúcich trendov. Budúcnosť je nepredvídateľná a naše súčasné bezpečnostné prostredie sa môže veľmi rýchlo stať oveľa horším než je tomu dnes. Navyše pohár nie je len z polovice prázdny, ale je tiež z polovice plný.

Tento krátky prehľad by som uzavrel výzvou na opatrnosť vo vzťahu k dvom osobitným okruhom problémov. Ten prvý sa dotýka vzťahov medzi NATO a Ruskom, ktoré čaká veľmi kritické, turbulentné a napäté obdobie, ktoré pravdepodobne vyústi do zhoršených vzťahov, kde sa môžu prihodiť rôzne „nehody“. Pripomeňme si vystúpenie Vladimíra Putina zo dňa 25. apríla 2005, kedy povedal, že: "Rozpad Sovietskeho zväzu bol najväčšou geopolitickou katastrofou storočia." To sú slová na zamyslenie. Druhým vážnym okruhom problémov je čínsko-americké súperenie, ktoré dokonca môže prerásť do aktívneho nepriateľstva, ba až vojnového stavu. Ak sa na čínsko-americké súperenie pozrieme cez optiku logiky mocenskej rovnováhy, ako aj cez optiku založenej na základoch konkurenčného medzištátneho boja, ktoré asi 400 rokov pred našim letopočtom zhrnul grécky generál a historik Thucydides do slov "strach, česť a záujem", potom môžeme konštatovať, že budeme mať určite krásne storočie (Kagan, 2008.)!

LITERATÚRA:

- [1] BLANK S. Máj 2008. "Web War I: Is Europe's First Information War a New Kind of War?" Comparative Strategy
- [2] CABINET OFFICE. 2008. The National Security Strategy of the United Kingdom: Security in an Interdependent World (Norwich, U.K.: Her Majesty's Stationery Office), 2008, s. 10.
- [3] CLAUSEWITZ C. 1976. *On War*, Michael Howard and Peter Paret, eds. and trans. (Princeton, N.J.: Princeton Univ. Press).
- [4] DOLMAN C. E. 2002. *Astropolitik: Classical Geopolitics in the Space Age* (London: Frank Cass); a KLEIN J. J. 2006. *Space Warfare: Strategy, Principles, and Policy* (Abingdon, U.K.: Routledge); a Libicki C. M. 2007. *Conquest in Cyberspace: National Security and Information Warfare* (Cambridge, U.K.: Cambridge Univ. Press).
- [5] Dr. MAGEE II R. R. – SOMERVELL B. B. 1998. *Strategic Leadership Primer*. Army War College, Dept of Command, Leadership, and Management, Carlisle Barracks, PA, 17013-5050.
- [6] GATES M. R. 2008. *National Defense Strategy* (Washington: Department of Defense), s. 2.
- [7] GRAY, C. S. 2007. *Fighting Talk: Forty Maxims on War, Peace, and Strategy* (Westport, Conn.: Praeger Security International), 2007, s. 155-57.
- [8] GRAY, C. S. 2008. *The 21st Century Security Environment and the Future of War*. Dostupné na: <http://www.carlisle.army.mil/usawc/parameters/Articles/08winter/gray.pdf>
- [9] GRAY, C. S. *Another Bloody Century*, kapitola 2.
- [10] IVANČÍK, R. 2010. Vojenské výdavky v čase globalizácie a hospodárskej krízy. In *Vojenské reflexie*, 2010, roč. 5, č. 1, s. 16-26. ISSN 1336-9202. Dostupné na: http://www.aos.sk/casopisy/reflexie/vojenske_reflexie_9.pdf
- [11] IVANČÍK, R. 2012. Teoreticko-metodologický pohľad na bezpečnosť. In *Vojenské reflexie*, 2012, roč. 7, č. 1, s. 38-57. ISSN 1336-9202. Dostupné na: http://www.aos.sk/casopisy/reflexie/vojenske_reflexieVII_1.pdf
- [12] JOHNSON E. D. 2007. *Learning Large Lessons: The Evolving Roles of Ground Power and Air Power in the Post-Cold War Era*. Santa Monica, CA : RAND, 2007.
- [13] KAGAN R. 2008. *The Return of History and the End of Dreams*. London : Atlantic Books.
- [14] LUTTWAK N. E. 2001. *Strategy: The Logic of War and Peace*. Cambridge, Mass. : Belknap Press of Harvard Univ. Press. 2001.
- [15] PERKOVICH G. – ACTON M. J. 2008. *Abolishing Nuclear Weapons, Adelphi Paper 396*. Abingdon, U.K. : International Institute for Strategic Studies.

- [16] STEEL D. 1995. *Rogue Asteroids and Doomsday Comets: The Search for the Million Megaton Menace that Threatens Life on Earth* (New York: John Wiley); a BUCKNAM M. a GOLD R. 2008. "Asteroid Threat? The Problem of Planetary Defense" *Survival*, 50, 141-56.
- [17] STRACHAN H. 2007. *The Changing Character of War* (Oxford, U.K.: Europaeum), 2007.
- [18] THE U.S. ARMY-MARINE CORPS: U.S. Army Field Manual No. 3-24, Marine Corps Warfighting Publication No. 3-33.5 Chicago: Univ. of Chicago Press, 2007.
- [19] YARGER R. H. Február 2006. *Strategic Theory for the 21st Century: The Little Book on Big Strategy*, 2006. ISBN 1-58487-233-0.
- [20] ZŮNA, P. 2011. Military Intelligence and Defense Planning Process Support to the Threat Management. In *The 17th International Conference the Knowledge Based Organization*. Sibiu: Nicolae Balescu Land Forces Academy, 2011, pp. 278-282. ISSN 1843-6722.
- [21] ŽÍDEK, R. – CIBÁKOVÁ, S. 2009. *Bezpečnosť štátu*. Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl gen. M. R. Štefánika v Liptovskom Mikuláši. 2009. 109 s. ISBN 978-80-8040-375-1.

Recenzent: plk. Ing. Radoslav IVANČÍK

TERORIZMUS AKO GLOBÁLNY FENOMÉN SÚČASNOSTI. TERRORISM AS A CONTEMPORARY GLOBAL PHENOMENON.

plk. Ing. Miloš MOSNÝ

Odbor rozvoja spôsobilostí Vzdušných síl OS SR

milos.mosny@mil.sk

ABSTRAKT

Globalizácia v súčasnosti neprináša iba pozitívne aspekty do života spoločnosti, ale narastajú aj formy politického násillia. Násillie v politike sa stalo dennou súčasťou spoločenského života, kde terorizmus je jednou z foriem politického násillia. Terorizmus si udržiava vysoký stupeň dynamiky svojho vývoja. Rýchlo sa prispôsobuje na nové podmienky, používa nové technológie, preniká do zločineckých organizácií a nevzdáva sa tradičných foriem presadzovania politických záujmov. Schopnosť uskutočnenia rozsiahlych teroristických útokov tisíce kilometrov od domovskej základne prináša nový fenomén do svetovej politiky. Charakter súčasného terorizmu si vyžaduje rozsiahlu spoluprácu medzi štátmi, ale i v rámci konkrétneho štátu. Neistota, domnienky a predpoklady o možnom teroristickom útoku, vytvárajú v danej spoločnosti určitý stav napätia, ktorý môže vyvolať tlak na zmenu politických hodnôt.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: Globalizácia, terorizmus, fenomén, násillie, politické hodnoty.

ÚVOD

V súčasnosti neexistuje jednotná a ucelená definícia terorizmu. Terrere – latinsky vydesiť, postrašiť. Toto slovo sa do moderných slovníkov dostalo prostredníctvom francúzskeho jazyka až v 14. storočí, jeho prvé použitie v anglickom jazyku je z roku 1528. V spoločnosti sa zvykne zamieňať pojem terorizmus a teror. Kým terorizmus chce vyprovokovať zmenu, teror je násillná odvetá. „Teror je však systematické používanie násillia zhora (často zo strany štátu) za pomoci štátnych alebo štátu blízkych orgánov, ktoré chcú udržať status quo (označujú ho spravidla ako „poriadok“).¹ Už z histórie terorizmu vyplýva,

¹ Wikipédia. 2012. *Terorizmus*. Dostupné na: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Terrorizmus>

že o terorizme možno pojednávať ako o fenoméne, ktorý sa vyskytuje tak v rámci vojen vedených vojnových konfliktov, no jeho existenciu zaznamenávame rovnako mimo rámca vojen, teda v čase mieru. Terorizmus doprevádza rozsiahle vnútrospoločenské konflikty, ktorých intenzita nemusí dosahovať stupeň občianskej vojny. Hovoriť sa tu dá hlavne o revolúciách a politických prevratoch.²

POLITICKÝ TERORIZMUS

V súčasnosti môžeme pozorovať na celom svete množstvo asymetrických konfliktov kde ozbrojené akcie sú iniciované teroristickými organizáciami. Na činnosť teroristickej organizácie sa môžeme z jednej strany pozeráť ako na terorizmus a z iného uhla pohľadu je činnosť skupiny hodnotená ako oslobodzovací boj. Rovnaký uhol pohľadu platí aj pre činnosť partizánskych skupín počas ozbrojeného konfliktu, kde partizánska skupina vedie oslobodzovací boj ale z pohľadu protivníka je to terorizmus. Pojmy štát a terorizmus sú dlhodobo prezentované prakticky ako protiklady, pričom inštitúcia štátu predstavuje poriadok, právo a legitimitu, zatiaľ čo terorizmus symbolizuje nelegitímny chaos a násilie.³

Už zmienená absencia definície terorizmu sa odráža v existencii veľkého množstva definícií politického terorizmu. Svoboda definoval v *Rizikách terorizmu* Politický terorizmus ako motivovanú a zdôvodňovanú metódu, spôsob či stratégiu viac-menej systematického používania násilia, ktorého hlavným cieľom je dosiahnutie určitého psychického efektu, ktorý svojím dosahom zvyčajne prekračuje okruh priamych obetí či svedkov útokov, alebo efektu, vzhľadom k jeho predpokladanému politickému významu je bezprostredný fyzický účinok násilnej akcie druhoradý. V súvislosti s priamym vstupom teroristických skupín ako mocenských subjektov do politiky ide o pôsobenie teroristických skupín vo vnútroštátnom prostredí ako napríklad: Al-Káida v Afganistane. V oficiálnych dokumentoch Národnej bezpečnostnej stratégie USA a Národnej stratégie USA pre boj proti terorizmu vyhodnotili, že pôsobenie globálnej teroristickej siete Al-Káida predsa len vedie k prehodnoteniu konania a správania sa štátneho aktéra v medzinárodnej politike.⁴

Dershowitz poukazuje na nevyhnutnosť vytvorenia ucelenej definície politického terorizmu a ponúka vlastnú percepciu tohto fenoménu, stotožňujúc terorizmus s taktikou, ktorá je najefektívnejšie namierená proti otvoreným demokraciám. V prípade pôsobenia

² SVIATKO, M. 2005. *Globálny terorizmus*. Mesto : Euroatlantické centrum, 2005, 140 s. ISBN 80-969306-0-5

³ MISTRÍK I., 2006: *Terorizmus ako politický diskurz*. Dostupné na: http://is.muni.cz/th/102809/fss_b/bakalarka_mistik.txt

⁴ SVIATKO, M. 2005. *Globálny terorizmus*. Mesto : Euroatlantické centrum, 2005, 140 s. ISBN 80-969306-0-5

islamského terorizmu je pozoruhodné pôsobenie jeho jednotlivých subjektov krajinách demokratickým charakterom štátnej moci, ako aj s autoritatívnym systémom.⁵ Ministerstvo zahraničných vecí USA vydáva každoročne správu pod názvom *Pattern of global terrorism*, v ktorej operuje s nasledujúcou definíciou terorizmu: „Terorizmus je premyslené, politicky motivované násilie, spáchané proti nevojovým cieľom neštátnymi skupinami alebo tajnými agentmi, zvyčajne za účelom ovplyvnenia verejnosti. Slovensko získalo skúsenosť s moderným typom politického terorizmu v roku 1995, keď uniesli neznámi páchatelia Michala Kováča ml. a zavliekli ho do Rakúska. Do roku 2002 v slovenskom právnom poriadku neexistovala ani zmienka o terorizme.

GLOBÁLNY TERORIZMUS

Terorizmus je známy po stáročia a v nedávnej minulosti sa stal jedným z hlavných globálnych bezpečnostných rizík, ktoré svojou podstatou a prejavmi ohrozuje celé medzinárodné spoločenstvo, nakoľko dejiskom teroristického incidentu sa môže stať ktorákoľvek krajina na svete. Medzinárodné spoločenstvo sa zaoberá terorizmom už od roku 1937, keď Spoločenstvo národov vypracovalo Dohodu o prevencii a potrestaní terorizmu. Valné zhromaždenie OSN a Bezpečnostná rada OSN prijali niekoľko rezolúcií týkajúcich sa terorizmu.

Z pohľadu boja proti terorizmu je najdôležitejšia rezolúcia Bezpečnostnej rady OSN č. 1373 z 28. septembra 2001, ktorá deklaruje, že akty, metódy a praktiky terorizmu sú nezlučiteľné s cieľmi a zásadami OSN. Dňa 25. marca 2004 Európska rada prijala Deklaráciu o boji proti terorizmu ako odpoveď na teroristické útoky v Madride z 11. marca 2004. Táto deklarácia zdôraznila, že akty terorizmu sú útokmi proti hodnotám, na ktorých je EÚ založená, deklarovala záväzok EÚ a jej členských štátov vykonať všetko, čo je v ich silách v boji proti všetkým formám terorizmu, hlavne podporovať výmenu informácií medzi národnými spravodajskými informačnými systémami, monitorovať a podporovať správnu implementáciu existujúcich právnych nástrojov.

Slovenská republika si plne uvedomuje potrebu spoločného, s ostatnými štátmi koordinovaného postupu v boji proti terorizmu. Jej národná stratégia v tejto oblasti sa odvíja od stratégie EÚ a od revidovaného akčného plánu EÚ na boj proti terorizmu. Pred dvomi rokmi sa Slovenská republika rozhodla vzoprieť Európskemu súdu pre ľudské práva, Ústavnému súdu SR, ako aj Najvyššiemu súdu SR a vyhostila Mustaphu Labsiho do Alžírsku.

---

⁵ SVIATKO, M. 2005. *Globálny terorizmus*. Mesto : Euroatlantické centrum, 2005, 140 s. ISBN 80-969306-0-5

Vyhostenie prebehlo napriek predbežnému opatreniu Európskeho súdu pre ľudské práva(ESLP), ktoré Slovensku zakazovalo vyhostenie Labsiho, a tiež napriek rozsudku Najvyššieho súdu SR, ktorý skonštatoval neprípustnosť vydania Labsiho do Alžírsku z dôvodu, že mu tam hrozí mučenie. Vtedajší a súčasný minister vnútra Robert Kaliňák (Smer – SD) odôvodnil svoje rozhodnutie tým, že „vyhostenie Mustafu Labsiho je predovšetkým víťazstvo zdravého rozumu a zároveň garanciou bezpečnosti našich občanov. Nemôžeme si dovoliť, aby sa na našom území voľne pohyboval človek, ktorý bol viackrát odsúdený za trestné činy terorizmu.“ Minister poukázal aj na diplomatické záruky alžírskych vlády, ktoré Slovenská republika dostala a ktoré mali jednoznačne zaručovať Labsimu štandardný nezávislý súdny proces, a tiež to, že mu nehrozí ani mučenie ani trest smrti.

O dva roky neskôr je po májovom rozsudku Európskeho súdu pre ľudské práva jasné, že Slovenská republika, členský štát Európskej únie, zmluvný štát Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd, ako aj všetkých ďalších významných medzinárodných ľudskoprávných dokumentov svojím konaním porušila článok 3 Dohovoru, teda absolútny zákaz vystaviť akúkoľvek osobu hrozbe mučenia, neľudského alebo ponižujúceho zaobchádzania alebo trestu, ako aj čl. 13 Dohovoru, teda právo na účinný prostriedok nápravy a napokon aj čl. 34, právo na individuálnu sťažnosť. Podľa Európskeho súdu pre ľudské práva sme teda porušili „práva v merite vecí“, ktoré podľa vyjadrenia ministerstva z roku 2010 vyhostením porušené neboli.⁶ Prípád Labsi poukazuje na skutočnosť, že Slovensko už nie je mimo záujmov globálneho terorizmu. Terorizmus dnes nepôsobí iba v oblasti politických záujmov ale čoraz viac zasahuje do oblastí, ktoré neboli doménou terorizmu. Dňa 23.09.2012 na štadióne Realu Madrid pred začiatkom zápasu bolo preseknuté napájanie osvetlenia a poškodené osvetlenie. Predmetnú udalosť označili ako futbalový terorizmus.

AFGANISTAN A ŠÍRENIE HROZBY ASYMETRICKÉHO KONFLIKTU.

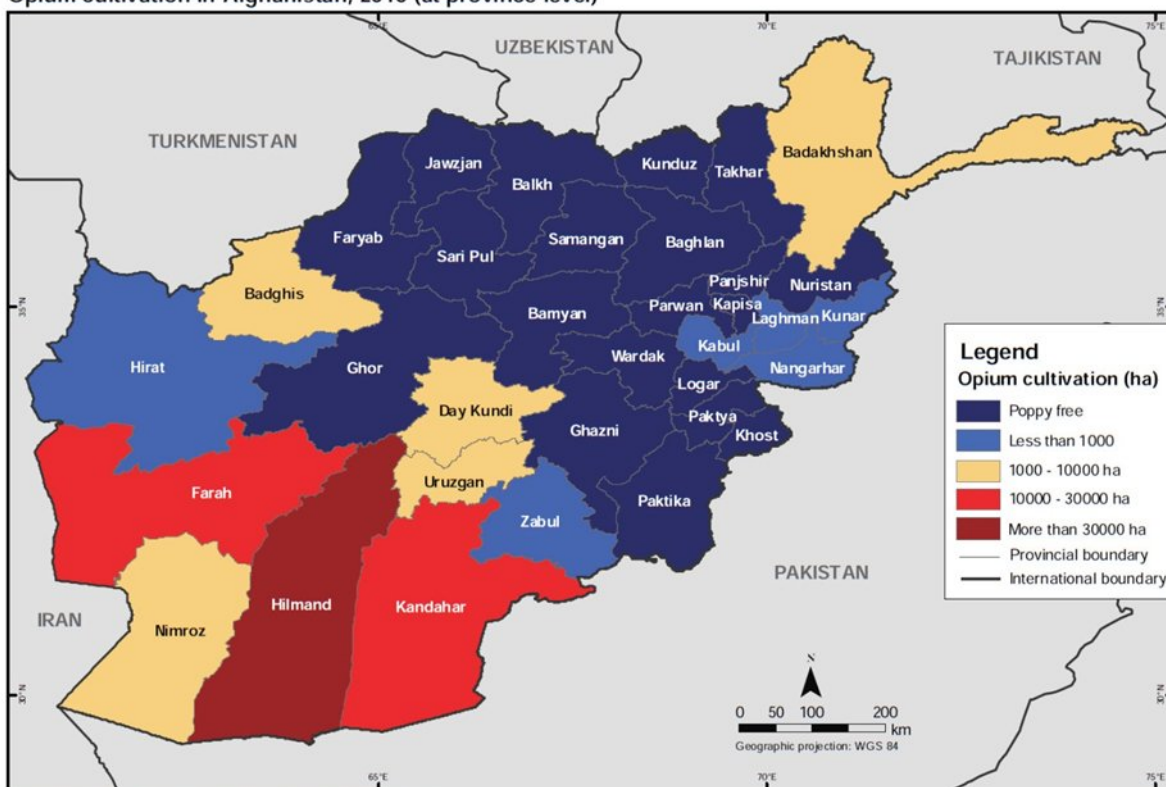
Z dôvodu zabezpečenia finančných prostriedkov pre činnosť teroristických skupín pozorujeme presadzovanie tohto fenoménu čoraz viac v oblastiach, ktoré boli doménou zločineckých organizácií. Hlavnou oblasťou sa stalo pestovanie, spracovanie a distribúcia drog. Ako príklad môžeme uviesť Afganistan (pozri Graf 1), kde produkcia ópia tvorila až 84 – 93 % (podľa jednotlivých rokov produkcie ópia) z celosvetovej produkcie.

---

⁶ ŠTEVULOVÁ, Z. 2012. *Prípád Labsi a národná bezpečnosť*. Dostupné na: <http://www.cvek.sk/uploaded/files/Mensinova%20politika%20na%20Slovensku%202012.pdf>

Opium cultivation in Afghanistan, 2010 (at province level)

Graf 1 Pestovanie ópia v Afganistane, 2010

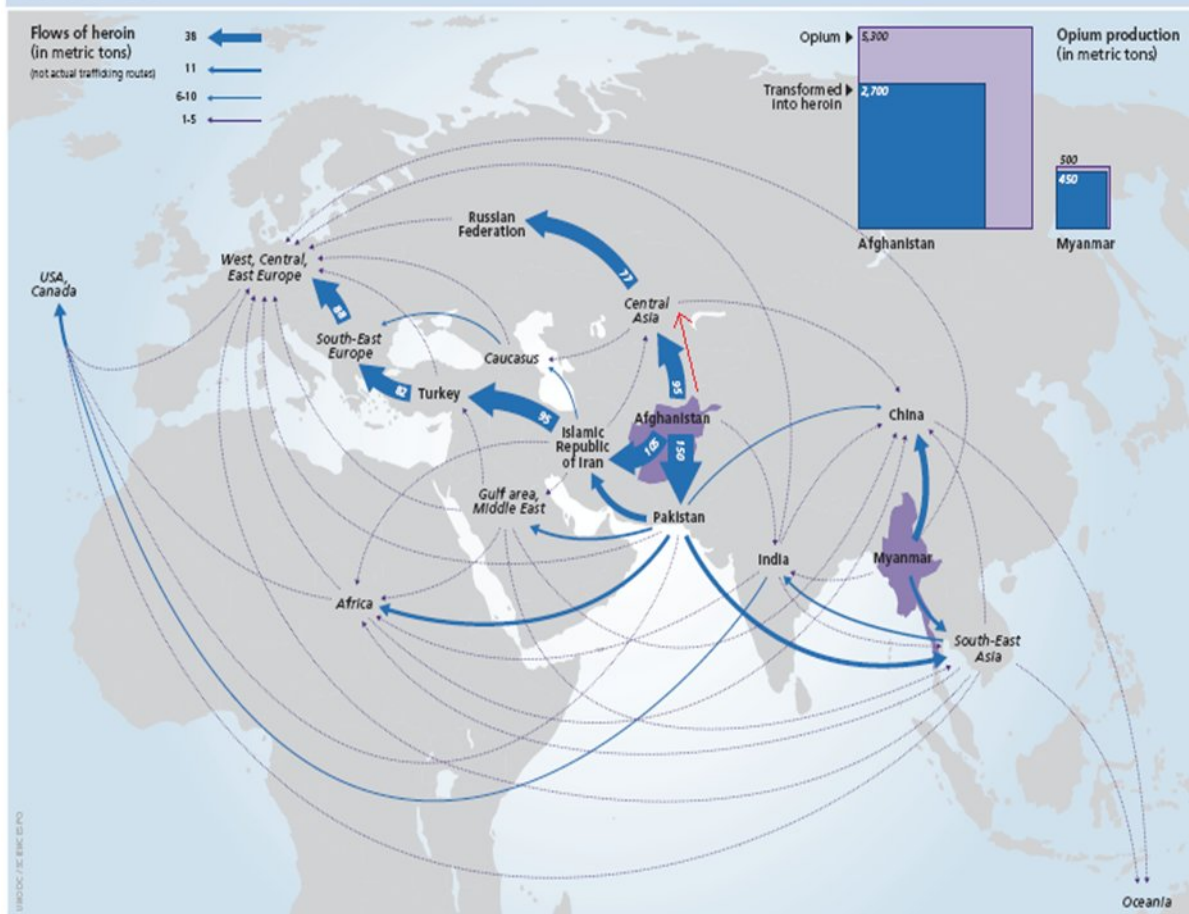
Zdroj: <http://www.google.sk/search?q=graph+of+cultivation+opium+in+Afghanistan&hl=sk&prmd=imvns&tbn=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=8E9jUPuEC02HswatqYCABQ&sqi=2&ved=0CB8QsAQ&biw=936&bih=551>

Prežívajúci kmeňový systém má veľký vplyv na spoločnosť v Afganistane a je nemožné nahradiť pestovanie maku inými plodinami. Okrem kultúrnych tradícií situáciu v jednotlivých provinciách ovplyvňuje aj Al-Kaida, možnosť finančného zárobku predajom ópia, veľká podpora Iránu a Pakistanu v pohraničných oblastiach a aj stupňujúci vplyv islamizmu a jeho narastajúci odpor voči západnému svetu.

Všetko je živnou pôdou terorizmu, ktorý sa v Afganistane prejavuje hlavne množstvom sebevražedných útokov na vojakov ISAF, korupciou v štátnom sektore, predajom drog a stupňujúcimi sa teroristickými akciami mimo územia Afganistanu. V dôsledku globalizácie terorizmu bolo prijaté množstvo opatrení po celom svete, ktoré môžeme pozorovať hlavne v leteckej prevádzke a v medzinárodnej turistike. Šírenie hrozby asymetrických konfliktov vo svete formou terorizmu stupňuje u ľudí strach, ktorý je jednou z hnacích síl terorizmu.

Map 2: Global heroin flows of Asian origins

Source: UNODC

Graf 2 Produkcia heroínu/ópia z Ázie

Zdroj: <http://www.google.sk/search?q=graph+of+cultivation+opium+in+Afghanistan&hl=sk&prmd=imvns&tbm=isch&tbo=u&source=univ&sa=X&ei=8E9jUPuECo2HswatqYCABQ&sqi=2&ved=0CB8QsAQ&biw=936&bih=551>

V rokoch 2008-2010 produkcia ópia iba v provincií Helmand v Afganistane tvorila približne 60% celosvetovej produkcie ópia. V rámci globálneho terorizmu má produkcia a distribúcia drog dopad na štátny systém. V Afganistane táto situácia vytvára prostredie pre korupciu, ktorá je pozorovateľná vo všetkých častiach štátnej správy. Slovensko už nie je iba tranzitnou krajinou ale stáva sa cieľovou krajinou pre distribúciu drog. Graf 2 zobrazuje distribúciu heroínu a ópia z Ázie do celého sveta. Jednou z hlavných ciest tranzitu drog cez Európu je Balkánska cesta, ktorá má aj dopad na Slovensko.

ZÁVER

Celosvetové spájanie štátov v širokom spektre rôznych oblastí prináša so sebou množstvo výhod, ale zároveň aj hrozieb, ktoré sa odrážajú v jednotlivých častiach vzájomného prepojenia. Globalizácia prináša so sebou globalizáciu ekonomík sveta, čo dnes môžeme pozorovať na prejavoch ekonomickej krízy, ktoré potvrdzujú vzájomné prepojenie. Nepozorujeme iba interakciu svetových ekonomík, ale aj prepojenie teroristickej siete a siete organizovaného zločinu. Táto situácia znamená, že dnes už neexistujú hranice pre terorizmus a z toho jasne vyplýva, že aj krajina, ktorá doteraz nemala problémy s terorizmom a dobre organizovanými medzinárodnými zločineckými skupinami, sa nemôže cítiť bezpečne. Terorizmus už nie je izolovaným javom, týka sa všetkých krajín, bez rozdielu.

Jednou z hnacích síl terorizmu je náboženský faktor, ktorý sa prejavuje hlavne v krajinách s veľkým zastúpením chudoby. Jeho využitie znásobuje množstvo prívržencov a sympatizujúcich subjektov, čo komplikuje boj proti terorizmu. Zaistenie globálnej bezpečnosti v dnešnom prostredí globalizácie možno spájať aj s transatlantickou spoluprácou a rozširovaním NATO o štáty EÚ.⁷ Akokoľvek, pri zaistovaní národnej bezpečnosti musíme vychádzať z platnej *Obrannej stratégie Slovenskej republiky*, článok 7, kde sa píše, že na základe hodnotenia predpokladaného vývoja bezpečnostného prostredia a charakteru pôsobenia uvedených faktorov možno prijať politicko-vojenský záver, že Slovenskej republike v dlhodobom časovom horizonte nehrozí bezprostredný rozsiahly konvenčný vojenský konflikt a znižuje sa závažnosť a rozsah ďalších hrozieb vojenského charakteru. Zvyšuje sa však pravdepodobnosť a nebezpečenstvo nevojenských hrozieb, predovšetkým útokov medzinárodného terorizmu, ktorý by v kontexte zlyhávania národnej a medzinárodnej kontroly šírenia zbraní hromadného ničenia predstavoval najväčšiu hrozbu pre Slovenskú republiku a jej spojencov.⁸

LITERATÚRA

- [1] Bezpečnostná stratégia Slovenskej republiky z roku 2005
- [2] BUREAU OF INTERNATIONAL NARCOTICS AND LAW ENFORCEMENT AFFAIRS 2012. *International Narcotics Control Strategy Report 2012*. Dostupné na: <http://www.state.gov/j/inl/rls/nrcrpt/2012/vol1/184098.htm>

---

⁷ MALIŇÁK J. – PETRÍK V. 2011. *Globalizačné procesy, terorizmus a EÚ*. Dostupné na: <http://www.securityrevue.com/article/2011/11/globalizacne-procesy-terorizmus-a-eu/>

⁸ Obranná stratégia Slovenskej republiky – schválená Národnou radou Slovenskej republiky 23. septembra 2005

- [3] HOFFREITER, L. 2006. In *Security Revue*. 2006. Globálne bezpečnostné problémy. Dostupné na: <http://www.securityrevue.com/article/2006/06/globalne-bezpecnostne-problemy/>
- [4] LIĐÁK, J. – SAIFIDDINOV, A. *Islamizácia terorizmu*. Dostupné na: http://www.google.sk/#hl=sk&gs_nf=1&pq=islamiz%C3%A1cia%20terorizmu&cp=74&gs_id=2p&xhr=t&q=Islamiz%C3%A1cia+terorizmu+Doc.+PhDr.+J%C3%A1n+Li%C4%8F%C3%A1k,+Csc.,+Mgr.+Alisher&pf=p&sclient=psy-ab&oq=Islamiz%C3%A1cia+terorizmu+Doc.+PhDr.+J%C3%A1n+Li%C4%8F%C3%A1k,+Csc.,+Mgr.+Alisher+Saifiddinov&gs_l=&pbx=1&bav=on.2,or.r_gc.r_pw.r_qf.&p=5b6d4a0a6cc24612&biw=936&bih=610
- [5] NATO. 2011. *Nové hrozby - kybernetické dimenzie*. Dostupné na: <http://www.nato.int/docu/review/2011/11-september/Cyber-Threads/SK/index.htm>
- [6] KLAVEC, J. 2007. *Terorizmus ako politický fenomén*. Bratislava : Univerzita Komenského, 2008. Dostupné na <http://referaty.aktuality.sk/terorizmus/referat-24860>
- [7] MALIŇÁK J. – PETRÍK V. 2011. *Globalizačné procesy, terorizmus a EÚ*. Dostupné na: <http://www.securityrevue.com/article/2011/11/globalizacne-procesy-terorizmus-a-eu/>
- [8] MISTRÍK I., 2006: *Terorizmus ako politický diskurz*. Dostupné na: http://is.muni.cz/th/102809/fss_b/bakalarka_mistik.txt
- [9] Obranná stratégia Slovenskej republiky z roku 2005
- [10] SVIATKO, M. 2005. *Globálny terorizmus*. Mesto : Euroatlantické centrum, 2005, počet strán 140 s. ISBN 80-969306-0-5
- [11] SVOBODA I. „*Riziká terorizmu*“. Ministerstvo obrany ČR, Univerzita obrany. Dostupné na: <http://www.zachranari.sk/Default.aspx?CatID=439>
- [12] ŠTEVULOVÁ, Z. 2012. *Prípady Labsi a národná bezpečnosť*. Dostupné na: <http://www.cvek.sk/uploaded/files/Mensinova%20politika%20na%20Slovensku%202012.pdf>
- [13] Ústavný zákon č. 227/2002 z 11. apríla 2002 o bezpečnosti štátu v čase vojny, vojnového stavu, výnimočného stavu a núdzového stavu
- [14] Wikipédia. 2012. *Terorizmus*. Dostupné na: <http://sk.wikipedia.org/wiki/Terrorizmus>
- [15] Zákon č. 321/2002 z 23. mája 2002 o ozbrojených silách Slovenskej republiky

Recenzent: prof. PhDr. Peter TEREM, PhD.

GLOBAL PARTNERSHIP, NATO-AUSTRALIA RELATIONS

Prof. dr. Klára Siposné KECSKEMÉTHY, CSc.

National University of Public Service

Faculty of Military Science and Officer Training, Department of Military Operations *Military*

Geography and Topography Group

H-1011 Budapest, Hungária krt. 9-11., Hungary

E-mail: siposne.kecskemethy.klara@uni-nke.hu

Abstract

NATO's 2010 Strategic Concept identifies cooperative security as one of three essential core tasks to be achieved through a wide network of partner relationships with countries and organizations around the globe. The Alliance adopted a new more effective and flexible partnership policy in April 2011, which offers a number of new tools to foster the cooperative security efforts and permits potential and existing partners an opportunity to shape their own relationships with NATO. Over the past decade, NATO and Australia have developed meaningful, practical cooperation. Australia, one of the global partners, is making a valuable and significant contribution to the NATO-led ISAF mission in Afghanistan and elsewhere.

Keywords

NATO, Strategic Concept, partnership policy, Individual Partnership and Cooperation Programme, Partnership for Peace, Euro-Atlantic Partnership Council, Mediterranean Dialogue, Istanbul Cooperation Initiative, global partners

Introduction

For over sixty years, NATO has guaranteed the security and stability in the Euro-Atlantic area and on the European continent. NATO has transformed from Cold War “defense bastion” to a regional politico-military organization with global responsibility, global capability, and having global partners.

In the article I intend to evaluate the development of NATO partnership relations, I want to focus primarily on NATO Global Partnership program, and within that on the relation with Australia.

NATO's 2010 Strategic Concept identifies the core tasks and principles of the Alliance. Besides the transatlantic bond, cooperative security as one of three essential core tasks of the Alliance (collective security, crises management) to be achieved partly through a world-wide network of partner relationships with countries and organizations around the globe. NATO has partnerships with more than 40 countries and international organizations.

The new Strategic Concept (Active Engagement, Modern Defence) adopted at the Lisbon Summit helps the Alliance to effectively fight the globally emerging threats such as terrorism, nuclear proliferation, cyber warfare, piracy, etc.¹

The „Partnerships” chapter of the new Strategic Concept analyzes in detail a wide range of international partnerships and the Euro-Atlantic security context, where partnerships make a concrete and valued contribution to the success of NATO's fundamental tasks.

Dialogue and cooperation with partners make not only a concrete contribution to enhancing international security, but also to defending the values on which the Alliance is based. In the Active Engagement, Modern Defence document, partnership relations and international organizations have key role in promoting cooperative security.

The „Partnerships” chapter evaluates the cooperation between NATO and the United Nations, based on the political dialogue and practical cooperation, as set out in the UN-NATO Declaration signed in 2008.

The next paragraph deals with the European Union - a unique and essential partner for NATO. The two organisations share a majority of members, and all members of both organisations share common values.

The document emphasizes the NATO-Russia cooperation, which is of strategic importance. The constructive partnership contributes to creating a common space of peace, stability and security based on mutual confidence, transparency and predictability. Besides the political consultation, the areas of practical cooperation and shared interest with Russia include missile defence, counter-terrorism, counter-narcotics, counter-piracy and the promotion of wider international security.

In the „Partnerships” chapter, fairly limited attention is devoted to the Mediterranean region and to two important initiatives of this region - the Mediterranean Dialogue (MD) and the Istanbul Cooperation Initiative (ICI).²

---

¹ Active Engagement, Modern Defence, Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization, Adopted by Heads of State and Government, at the NATO Summit in Lisbon, 19-20 November 2010 p. 40.

In the document, however, expressions like “global partners” or “partners across the globe” are not mentioned.

1. The Chicago Summit

The security and defence policy experts had high expectations prior to the Chicago Summit. It was obvious that the 63-year old NATO needed to take stock of how successful and effective the Alliance considering was in its core tasks and principles.

The final communiqué of the 2012 Chicago Summit in many ways was remarkable: it strengthened the transatlantic bond, took stock of progress in and reconfirmed the Alliance’s commitment to operations in Afghanistan, Kosovo, and elsewhere (other crises management operations, humanitarian assistance, etc.), ensured the capability building to deter and defend against the full range of threats to the Alliance; and strengthened the wide range of partnerships.³

The document particularly dealt not only with collective defence, but also with crises management in the Alliance activity, such as Afghanistan and ISAF, the future of KFOR, the UN-mandated Operation Unified Protector in North Africa, the extension of the mandate of counter-piracy operation off the Horn of Africa, Operation Ocean Shield, Operation Active Endeavour, the Article 5 maritime operation in the Mediterranean, African Union (AU) and the AU’s long-term peacekeeping capabilities, including the African Stand-by Force operational support, and the successfully concluded NATO Training Mission in Iraq (NTM-I).⁴

The document reviewed the relations with other international organizations, because partnership and cooperation are vital to the Alliance in terms of goals and tasks.

The UN-NATO political dialogue and practical co-operation goes back many decades. Considerable success was achieved since the UN-NATO Declaration of September 2008, the UN-mandated operation in Libya is the best example of it.

---

² See page 31. in Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisbon 19-20 November 2010, p. 40. In the Lisbon Summit Declaration only two paragraphs outline the above mentioned two initiatives of the Mediterranean region. See Lisbon Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Lisbon, November 20. 2010. p. 13.

³ Chicago Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012.
(http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87595.htm viewed July 28, 2012)

⁴ 5-15. point of the Chicago Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012.

NATO and the European Union share common values and strategic interests, and have a significant overlap between the two organizations, making the EU a unique and essential partner for NATO. The European Union's 27 Member States except six (Austria, Cyprus, Finland, Ireland, Malta and Sweden), are all members of NATO. NATO and the EU are working side by side in crisis management operations (Afghanistan, Kosovo and fighting piracy), and mutually reinforcing each other. Both organizations are interested in that NATO's Smart Defence and the EU's Pooling and Sharing initiatives are complementary and mutually reinforcing ones. Finally, the document mentions the relationship with the OSCE as well.

The document analyzes the existing relationships with Former Yugoslav Republic of Macedonia, Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Serbia, Ukraine, and Georgia. It evaluates the ambivalent relationship to key strategic partner to Russia, the tenth anniversary of the establishment of the NATO-Russia Council (NRC) and the fifteenth anniversary of the NATO-Russia Founding Act. It has been dealing with the Mediterranean Dialogue, the Istanbul Cooperation Initiative, Libya, Iraq and the "frozen" conflicts of the Caucasus and Transnistria.

During the Chicago Summit the Alliance negotiated with thirteen partners (Australia, Austria, Finland, Georgia, Japan, Jordan, Republic of Korea, Morocco, New Zealand, Qatar, Sweden, Switzerland and United Arab Emirates) who have recently made particular political, operational, and financial contributions to NATO-led operations. The meeting with partners provided a unique opportunity to discuss the lessons learned and the experiences of operations. Joint training and exercises are essential in maintaining interoperability and interconnectedness with partner forces, and in the development of operational capabilities.

2. More efficient and flexible partnership policy

In April 2011, NATO Foreign Ministers adopted a new partnership policy designed to facilitate more efficient and flexible partnership arrangements with NATO's growing and increasingly diverse assortment of partners, which provides new tools for existing and potential partners, allow them to shape their relationship with NATO.

The areas of dialogue, consultation and cooperation are as follows: defence reform, capability and capacity building, education and training, fight against terrorism, counter proliferation of weapons of mass destruction and their means of delivery, cyber-defence, energy security and maritime security, including counter-piracy.

It lists the strategic objectives of NATO's partner relations and policy, enhancement of Euro-Atlantic and international security, peace and stability, strengthening of regional security and cooperation, promotion of democratic values and reforms, support for NATO-led operations and missions, and preparation of interested eligible nations for NATO membership.

The existing partnership frameworks – Partnership for Peace Euro-Atlantic Partnership Council (PfP/EAPC), the Mediterranean Dialogue, and the Istanbul Cooperation Initiative - are further developed, while their specificity is preserved. The basic objectives and principles of these frameworks, including the EAPC Basic Document and the PfP Framework Document, remain unchanged and valid.

NATO proposals under the extended partnership policy (political consultation on security issues of common concern, strengthened practical cooperation, and support for defence education, training and capacity building) were enhanced.

As agreed at the Lisbon Summit the reviewed Political-Military Framework for Partner Involvement in NATO-led Operations established a structural role for NATO's operational partners in shaping strategy and decisions on NATO-led operations to which they contribute.⁵

The “28+n” formula provides a mechanism for consultations and cooperation in flexible formats across and beyond existing frameworks.

The Alliance, in consultation with partners, will establish a single Partnership Cooperation Menu and a tailored Individual Partnership and Cooperation Programme (IPCP) as an entry-level programme available to all partners.⁶

The Individual Partnership and Cooperation Programme will replace cooperation programmes that had been unique to individual partnership frameworks, including the Individual Partnership Programme (IPP), established for PfP/EAPC members; the Individual Cooperation Programme (ICP) extended to MD and ICI partners; and the Tailored Cooperation Packages (TCP's) made available to NATO's global partners.⁷

---

⁵ Lisbon Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Lisbon, November 20. 2010. p. 13.

⁶ Active engagement in cooperative security: a more efficient and flexible partnership policy, p. 5. 15 April 2011, at http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-Partnership-Policy.pdf (last visited August 2012).

⁷ Rebecca R. Moore: Lisbon and the Evolution of NATO's New Partnership Policy - <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/RebeccaMoore2.pdf> (viewed June 19, 2012)

The Individual Partnership Action Plan (IPAP) and Planning and Review Process (PARP) will also be opened to partners beyond the PfP/EAPC, on a case by case basis and on decision of the North Atlantic Council.

The Alliance plans other partnership assets to be used widely in the future: extension of NATO Contact Point Embassy network, partner's invitation to open a permanent representation in Brussels, support of Trust Funds, cooperation in Science for Peace and Security Programme.

In order to allocate NATO's limited resources for partnership objectives effectively, it requires the establishment of priorities and taking the following set of considerations into account: whether the partner concerned aspires to join the Alliance; shares the values on which NATO is based; supports militarily, politically, financially NATO's ongoing operations and missions; is of special strategic importance for NATO; and has a special and developed bilateral cooperation framework with the Alliance.⁸

3. Global partnership

For many years now, NATO already has more or less tight connections to the so called "global partners" outside of Europe. The idea was to create kind of a "Global Partnership Organization" as a formal body for these worldwide partnership activities.

There was a discussion underway about the extent to which NATO should engage with countries beyond the traditional area. The Alliance has no structural relationship with them, but has regular contact with them, do cooperate with these countries in the field, meet regularly with their political leadership, and have lower-level discussions as well.

In the lead-up to the NATO Summit in Riga, Great Britain and the United States had already begun to advocate for a reform of NATO's Partnership concept. The idea was to create a new form of partnership under the heading of a Global Partnership, which would bring together a global group of democratically-oriented, like-minded countries, which do not strive for NATO membership but could provide significant assistance to the Alliance in its international crisis management operations.

Such countries as Australia and New Zealand already contribute significant troop contingents in Afghanistan or offer substantive assistance to the Alliance's maritime counterterrorism mission. If these countries risk the lives of their soldiers for NATO missions, then according to the logic of Global Partnership they are entitled to a certain degree of influence in NATO's decision-making processes when these missions are being discussed.

---

⁸ Ibid.

There was a discussion before Riga amongst Allies, whether or not, or the extent to which, NATO needs to in some way formalize these relationships further than they already have been (no structural relationship, just regular discussion etc.). The Global Partnership proposal did not succeed in Riga, as a number of important NATO partners (including Germany and France) regarded it critically. They feared that the word global would arouse the false perception of a NATO on a course of worldwide. Another concern was that countries in Asia or the Middle East might misperceive the Global Partnership as a Western front against the Islamic world. At the same time, fear arose among NATO's previous partnership countries in Eastern and Southeastern Europe that the new forum for the Global Partners would create a partnership of the rich that could detract from the significance of the existing partnerships and cooperation with their regions.⁹

After the Riga Summit NATO partners has been described in many ways: first contact countries, then global partners, and partners across the globe. They were called "quadruple non countries", assigned to those countries who were not members of the Alliance, the Partnership for Peace Program, the Mediterranean Dialogue and the Istanbul Cooperation Initiative.

Their situation is exceptional, because of their very important relationship with NATO. The Alliance has not established a permanent body or institution which would provide a structured dialogue between the parties. Global partners include Australia, New Zealand, Japan, South Korea, Brazil, India and even the emerging China. NATO has a strategic relationship with Pakistan, Iraq and Afghanistan.¹⁰

Today, NATO is capable, based on shared democratic values and principles in cooperation, to strengthen international security in any continent or region.

3.1. NATO-Australia partnership

Among global partners Australia has a prominent and importance role. The high-level political dialogue started in 2005, when the former NATO Secretary General Jaap de Hoop Scheffer, visited Australia. The former Australian Foreign Minister Alexander Downer addressed the North Atlantic Council in 2005 and 2006. Former Foreign Minister Stephen

---

⁹ See Karl-Heinz Kamp: "Global Partnership": A New Conflict Within NATO?, Analysen und Argumente aus der Konrad-Adenauer-Stiftung, No. 29. May 2006, p. 5.

¹⁰ In the framework of the Afghanistan Cooperation Program, and the Structured Cooperation Framework for Iraq NATO has been cooperating with these countries. See also ISAF's Strategic Vision, Declaration by the Heads of State and Government of the Nations contributing to the UN-mandated NATO-led International Security Assistance Force (ISAF) in Afghanistan, 03 Apr. 2008, Bucharest, http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8444.htm (viewed June 17, 2012)

Smith, later in the capacity as Defence Minister, met the NATO Secretary General several times. He addressed the North Atlantic Council in December 2008.

Former Prime Minister Kevin Rudd participated in the NATO summit meeting in Bucharest in April 2008. As foreign minister, he visited NATO on several occasions, and addressed the North Atlantic Council in January 2012. His successor as foreign minister, Bob Carr, had his first meeting with the Secretary General in April the same year, and participated on foreign ministers meeting at NATO Headquarters on 19 April.

Current Prime Minister Julia Eileen Gillard made her first trip to Brussels NATO Headquarter in October 2010 to discuss ISAF's efforts in Afghanistan.¹¹ At Brussels meeting the NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen emphasized that the key element of NATO's new Strategic Concept was a refreshed approach to NATO's partners, which opened the door more widely to partnership and cooperation between NATO and countries around the globe.

Julia Eileen Gillard and Defence Minister Stephen Smith participated in the November 2010 Lisbon Summit, and in May 2012 at the Chicago Summit.

To support cooperation with NATO, Australia designated its ambassador in Brussels as its representative to NATO, and also appointed a defense attaché in Brussels as a military representative to NATO. NATO and Australia have also concluded an agreement on the protection of classified information.¹²

An unprecedented gathering was held at the Chicago Summit, leaders of Allied nations met with leaders of 13 non-Allied partners making significant financial, operational, and political contributions to NATO operations.¹³ The Australian prime minister represented her country as the largest non-NATO contributor to the ISAF mission.

The Secretary General of NATO, Anders Fogh Rasmussen visited Australia on June 13, 2012. He emphasized that "countries such as Australia and New Zealand may be far away

---

¹¹ See Joint press point with NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen and the Prime Minister of Australia, Ms Julia Eileen Gillard, http://www.nato.int/cps/en/SID-161A62B2-8EA727C2/natolive/opinions_66567.htm, and also NATO and Australia discuss new Strategic Concept and deeper partnership, <http://www.acus.org/natosource/nato-and-australia-discuss-new-strategic-concept-and-deeper-partnership> (viewed June 17, 2012)

¹² See NATO cooperation with Australia, http://www.nato.int/cps/en/SID-42EC607A-C84E90A3/natolive/topics_48899.htm (viewed June 17, 2012) , and Csányi Benedek: A NATO globális partnerei, <http://www.biztonsagpolitika.hu/?id=16&aid=1040>, (viewed June 17, 2012)

¹³ These nations were Australia, Austria, Finland, Georgia, Japan, Jordan, Morocco, New Zealand, Qatar, the Republic of Korea, Sweden, Switzerland, and the United Arab Emirates. At this meeting they drew on lessons from previous joint efforts in order to explore how NATO can further advance interoperability and cooperation with partners. Deepened partnerships allow NATO to extend its reach and better share burdens, in a manner beneficial to Allies and partners alike.

geographically, but they are very close to us in terms of values and commitment”¹⁴ They signed Joint Political Declaration between Australia and NATO.

Australia has been participating in ISAF operations since July 28, 2006. Australia is making a valuable and significant contribution to the NATO-led ISAF mission to stabilize Afghanistan. Since 2006, the Australian forces have been mainly deployed in the southern province of Uruzgan, supporting ISAF elements and training, mentoring and partnering with various branches of the Afghan National Security Forces.

With 1550 Australian Defence Force personnel deployed, Australia is the largest non-NATO contributor in the 130,236-member ISAF force in Afghanistan. Australia is also the leading contributor to the Afghan National Army Trust Fund, having pledged 150 million dollars to the fund. It also supports the Post Operation Emergency Relief Fund (POERF) with 315,375 euro. Australia is present in Regional Command Capital, (RCC) and Regional Command South, (RCS) in Uruzgan province.¹⁵

As part of a Provincial Reconstruction Team (PRT) in Uruzgan province, Australian personnel provide security and deliver reconstruction and community-based projects. Australia’s Special Operations Task Group has been operating in direct support of ISAF elements in Uruzgan province. The Australian navy is also cooperating with NATO’s Counter Piracy Task Force to fight piracy off the coast of Somalia as part of Operation Ocean Shield.¹⁶

Summary

NATO and Australia have developed practical cooperation in a great number of areas, development of military capabilities, joint education, training, and military exercises, non-proliferation initiatives, maritime and cyber security, fight against terrorism and piracy just to name a few.

NATO Global Partnership’s objectives and Australia’s ambitions, vision and values show significant matches. As NATO and Australia share the same commitment to freedom, democracy, and human rights, as well as Australia’s geostrategic location, position and its role to confront global threats ensure the future of NATO-Australia global partnership relationship.

---

¹⁴ NATO and Australia – Partners in Security, Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the National Press Club, Canberra, Australia, http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_88355.htm (viewed June 17, 2012)

¹⁵ NATO chief to visit Australia, <http://www.acus.org/natosource/nato-chief-visit-australia> (v2012. június 17.)

¹⁶ NATO cooperation with Australia, http://www.nato.int/cps/en/SID-42EC607A-C84E90A3/natolive/topics_48899.htm (viewed June 18, 2012)

BIBLIOGRAPHY

- [1] Active Engagement, Modern Defence, Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization, Adopted by Heads of State and Government, at the NATO Summit in Lisbon, 19-20 November 2010 p. 40.
- [2] Active engagement in cooperative security: a more efficient and flexible partnership policy http://www.nato.int/nato_static/assets/pdf/pdf_2011_04/20110415_110415-Partnership-Policy.pdf (viewed June 18, 2012)
- [3] Chicago Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012. (http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87595.htm viewed July 28, 2012)
- [4] ROBERT M. GATES: Reflections on the status and future of the transatlantic alliance, Brussels, June 10, 2011. <http://www.securitydefenceagenda.org/Contentnavigation/Activities/Activitiesoverview/tabid/1292/EventType/EventView/EventId/1070/EventDateID/1087/PageID/5141/Reflectionsonthestatusandfutureofthetransatlanticalliance.aspx> (viewed June 18, 2012)
- [5] Karl-Heinz KAMP: NATO's Chicago Summit, A thorny agenda, Research Paper, No. 70. November 2011, NATO Defence Collge, Rome p. 8.
- [6] Karl-Heinz KAMP: The Transatlantic Link after Chicago, NDC Research Report, NATO Defence Collge, Rome p. 5.
- [7] Lisbon Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Lisbon, November 20. 2010. p. 13. http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68828.htm (viewed August 4, 2012)
- [8] Hassan MNEIMNEH: The Arab Spring: A Victory for Islamism? Brussels Forum, Paper Series, March 2012, p. 5.
- [9] Rebecca R. MOORE: Lisbon and the Evolution of NATO's New Partnership Policy, PERCEPTIONS, Spring 2012, Volume XVII, Number 1, pp. 55-74. <http://sam.gov.tr/wp-content/uploads/2012/02/RebeccaMoore2.pdf> (viewed June 17, 2012)
- [10] NATO 2020 -- Shared leadership for a shared future', Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the Brussels Forum (with Q&A session), 23 Mar. 2012
- [11] Diego A. Ruiz PALMER: NATO's Political and Strategic Vision for Afghanistan, p. 15-20. In: 2nd Annual Baltic Conference on Defence, 18-19 September 2007. NATO in Afghanistan – Facing the Shortfalls and Measuring Success, Baltic Defence College, Tartu, Estonia, p 49.
- [12] Riga Summit Declaration, Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Riga on 29 November 2006.

- [13] Siposné KECSKEMÉTHY Klára: A NATO szerepe a Mediterráneumban presentation at the Mediterrán Világ Symposium VI. A NATO és az EU szerepvállalása a Mediterráneumban conference Budapest, 2011. Manuscript, p. 8.
- [14] Siposné KECSKEMÉTHY Klára: Globális partnerség, NATO-Ausztrália együttműködés Hadtudomány 2012. 1-2. szám XXII. évfolyam online melléklete p. 1-8.
- [15] Stephen F. SZABO: The Pacific Pivot and the West, Brussels Forum, Paper Series, March 2012, p. 4.
- [16] Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization Adopted by Heads of State and Government at the NATO Summit in Lisbon 19-20 November 2010, p. 40.
- [17] SZTERNÁK György: Lisszaboni csúcstalálkozó, Szakmai Szemle, 2011. 1. szám, p. 5-22.
- [18] Towards NATO's Chicago Summit, Speech by NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen at the European Policy Centre, Brussels, 30 Sep. 2011
Source: http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_78600.htm (viewed June 18, 2012)
- [19] VARGA Gergely: Stratégiai koncepciók a kezdetektől Lisszabonig, Nemzet és biztonság, 2010. november, p. 16-25.

Recenzent: doc. Ing. Pavel BUČKA, CSc.

RISK MANAGEMENT – A CRUCIAL SAFETY ELEMENT IN AVIATION

mgr inż. pil. Paweł KOWALCZYK, dr inż. pil. Jarosław KOZUBA

Wydział Bezpieczeństwa Narodowego i Logistyki

Wyższa Szkoła Oficerska Sił Powietrznych

ul. Dywizjonu 303 nr 12

08-521 Dęblin

aabuzok@wp.pl

ABSTRACT

This article presents selected issues that are related to risk management at the time of preparing and conducting air missions. Methods of risk management have been discussed, taking into account the dependencies that occur between the 5M model elements, with particular attention given to management. The risk management process has been defined along with the principles guiding its implementation. Finally, recommended best practices in risk management have been given, which should be adhered to by aircraft crews.

INTRODUCTION

While taking decisions concerning the performing of aviation tasks one should not strive to totally eliminate the risk¹ but to reasonably calculate it. A successful decision maker operates in the area of acceptable risk, where the limits of both the bravado and the postponement of action are clearly defined. He or she is aware that taking risks involves suffering big losses, whereas postponement of action entails losing chances, wasting resources and the inferiors' energies due to overcautious action, which enables one to evade responsibility for the action, the result of which is unpredictable. Each aviation accident is usually a clearly random event and the result of an emerging threat to the safety of the flight influenced by the factor that has an immediate effect on it. In everyday life, such factors occur very frequently and result from the man's activities, unreliable technology or natural environment properties. Total elimination of unwelcome aviation incidents is impracticable. There is always the potential risk of an accident or a threat to lives of those using aviation

---

¹ Discussions have led to four basic conclusions with regard to the nature of the risk: the risk is not something homogeneous and thus it is not possible to formulate one universal and unequivocal definition of this notion; it is present in at least two aspects: subjective and objective; it may be examined in various contexts, e.g. as danger, hazard, uncertainty or probability, it is stage-based and subjective to change, therefore it is rather a process than a state – P.A. Samuelson, W.D. Nordhaus, *Economy*, PWN, Warsaw 2004, vol. 1.

technology. Irrespective of the type of aviation, country of affiliation, or the time of the occurrence of the incident, aircraft accident investigation reports clearly point out that the disrespect for the principles of the aviation code of conduct (e.g. SOP) is still a major cause of unwelcome aviation incidents. Mutual confidence and the awareness of real cooperation should work to ensure the safe performing of tasks and not to generate circumstances for the emergence of unwelcome incidents. Turning a blind eye to unconventional manners of doing things by members of an aviation organization (regardless of their assigned function) and tolerating their improper behaviour, which often boils down to disrespecting norms and principles that are in force in aviation, usually produces negative effects in a short or a long perspective. Any attempts to conceal a human error of any kind behind the group of causes other than the real ones are likely to produce some undesirable aftermath. Risk areas that are determined in time through objective situation assessment are to be treated as directions for future work. In turn, an incorrect assessment, or even worse, tampering with the assessment, is a mistake in managing the safety areas of an aviation organization.

MANAGEMENT IN THE SAFETY THEORY

The risk is an inherent element of everyone's life. We all manage the risk subconsciously, and every decision is associated with the risk of a given level. Therefore, it is vital to manage the risk in order to potentially reduce it and thus to decrease its negative effects. Watching the activities performed by many people as well as the results of their work is indicative of significant individual differences, which manifest both in ways of doing things and the result of these activities. Some people are able to do things quickly and skilfully, while others score poorly. The secret behind the success or the failure is mostly about the manner of operation. The first group work in an organized, well-considered and consistent manner. The others improvise and perform without deliberation and adequate preparation. Each operation may be more efficient, successful and effective if it is properly sequenced and performed with an appropriate order resulting from the so-called organized action cycle². Conscious adherence to guidelines emerging from the organized action cycle allows to evade many mistakes and reduce excessive effort and also enhances the effect of operation.

Aviation is to be looked upon as a special domain of human activity. Due to the dynamics of change in the environment of aviation tasks, the assessment of phenomena

---

² Organized action cycle aims at a particular objective and is characterized by maintaining proper sequence of activities and consistent adherence to rules guiding their execution with paying attention to gradual improvement - K. Koźmiński, W. Piotrowski, *Zarządzanie. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warsaw 2005

occurring between the elements of the man – aircraft – the task environment setup is of particular significance. Thus, in pursuit of an exhaustive definition of these relationships, a number of aviation safety theories have been provided. The safety models that stem from these theories contain more or less the same components, some more detailed than others. The fundamental difference between them is about their structure and defining the key element that has an impact on the safety of flights. Among other publications we can find the following in the subject's literature:

- **The Singleton Model.** The author has assumed that safety is intrinsically linked to the structure and construction of the aircraft. The model emphasizes ergonomic problems. It is composed of three basic strategies for safety optimisation: 1. The Operator's Safety, 2. The System's Safety 3. The (Appropriate) Climate Safety. While achieving assumed goals for these elements, training equipment plays an important role, as a tool for: 1. selection, training quality monitoring, training optimisation, etc.; 2. selection procedures and crew training optimisation, analysing aviation incidents etc.; 3. instilling the good cooperation habits and qualities like confidence, truthfulness, loyalty etc.
- **The Edwards and Hawkins Model – The SHELL Model.** This is a theory of system examination of flight safety with regard to: **S** (Software) – immaterial elements of the system, **H** (Hardware) – the aircraft, **E** (Environment) and **L** (Liveware) – human factor. Most importantly, all the elements of the system are to be looked upon in view of man's participation in aircraft incidents, which denotes human errors and violations. Counteracting these processes is done by activities relating to training and professional improvement of pilots in the areas of: **S** – due respect and adherence to regulations, procedures and often specific (for a particular task) rules of behaviour; **H** – technical qualities of an aircraft, the specific character of on-board devices and installations, automatic equipment and the understanding of it by the crew, specific incidents etc.; **E** – cooperation with technical staff and flight control staff, proper counteracting dangerous phenomena which happen in the natural environment etc.; **L** – personnel selection, habits, training, psychophysical health condition, stress prevention, crew cooperation, relations in an organization, etc. Hawkins introduced another element: **L** – Liveware, to be understood as the man-operator. He put it in the centre of the model, thus emphasizing the dependencies between the central element and the other elements, including the one, which relates to the staff supporting air

missions. The change also emphasized the influence that the aviation personnel which is not classified as the crew can have on the occurrence of the incident. Having introduced the change, the model was then named **SHELL**.

- **The K.K. Platonow and B.F. Łomonow Model.** This theory investigates the safety of flights through interactions that occur between the following four basic areas: the Man – considered for the needs of this publication as the operator of an aircraft, the Aircraft (airplane, helicopter, UAV³), the Arrangement and Management of Flights, and the Strategy, Technology and Technical Policy. According to this theory, the existence of many different elements in the structure of flight safety system calls for the search of activities that will cause certain interactions between all components and remove any inconsistencies, which exist within them. The authors believe that problems related to the safety of flights require performing a system analysis and the components of the safety of flights are characteristic of some system quality attributes⁴. For example, in the flight safety system the man stands out due to certain individual characteristics inherent only to him, and at the same time has other qualities resulting from the fact that he is an element of the system. On the other hand, one may advance a thesis that the value of qualities, which are used to characterize an aviation operator – the pilot, is strictly dependent on the quality of the system in which he operates. The authors also think that the system approach to the problems of flight safety is necessary, especially when considering the “man – machine” interaction, because in the flight safety system the most important factor is the “pilot – machine” setup. Adjusting technological aspects to human needs is of great importance here, e.g. ergonomic aspects of the cockpit, as they are thought to guarantee that the interaction will meet the requirements of flight safety.⁵

None of the aforementioned models clearly references the subject of management. Therefore, when we talk about risk management at the time of preparing and conducting air missions, we should base our considerations on the so called 5M Model (Fig. 1.).

---

³ UAV – Unmanned Aerial Vehicle

⁴ System quality attribute is a property of a system element which is not the natural result of the system, but exists because of the integrating properties of a system – B.F. Łomonow, K.K. Płatonow, transl. J. Terelak, *Eksperymentalna psychologia lotnicza*, Warsaw 1984

⁵ Based on: E. Klich, J. Szczygieł, *Bezpieczeństwo lotów w transporcie lotniczym*, PIB, Radom 2010

Fig 1. The 5M Model. Source: own work.

The respective elements of the 5M Model stand for:

1. MAN – selection (psychophysical conditions), ability to operate (skills, resistance to stress), personal qualities, level of expertise, skills, professional competence, training level etc.
2. Mission environment (MEDIA) – meteorological conditions: cloud base, visibility, temperature, wind, rainfall, dangerous phenomena, etc., local conditions: bird strike hazard, plants, natural obstacles, time of day, operating environment: air traffic, other aircraft influence, air traffic services activity, microclimate: working conditions in the cockpit, cockpit ergonomics, vibration, noise, litter, etc.; airfield infrastructure: type and condition of a runway, runway slope, litter on runway and taxiways, radio navigation and lighting facilities etc.
3. Aircraft (MACHINE) – architecture: type, reliability, automatisisation level; technical operation: availability of certified servicing stations and maintaining constant airworthiness of an aircraft; logistics: provision of consumables, financial resources; technical documentation: available, transparent and unambiguous procedures
4. Air mission (MISSION) – objective: clearly defined and feasible, outcome: the quality of interaction of model elements.
5. MANAGEMENT – normative documents: aviation law, regulations, instructions, methodology; operating procedures: operating instructions, checklists, SOP; supervision: crew rest (norms, hygiene of life, bad habits, emotional condition etc.), respecting the operational limits of an aircraft, the quality of training, continuity of practical training for flight personnel, the quality of flight personnel competence, compliance of the whole of aviation activities (the service and maintenance, conducting air missions, air traffic management) with the requirements of the law.

The elements of the model and the interactions occurring between them may be used to describe the aviation system elements, which is thought to be the source for the causes of an unwelcome aviation incident. On 23 of January 2008 the Miroslawiec air disaster occurred when a CASA C-295M plane crashed as it approached the runway. The unsuccessful landing approach in very poor weather conditions and with a passive attitude of flight control staff led to a crash 1300m before the start of the runway. Taking the accident report as the base, we may assume that in this case:

- **Man** – denotes the incompetent crew operation in very difficult meteorological conditions;
- **Machine** – refers to the aircraft equipment which had not ensured a safe landing approach in this case;
- **Media** – denotes the atmospheric conditions which prevented safe approach and landing;
- **Mission** – identifies the task being carried out improperly;
- **Management** – denotes the lack of activity from the flight control tower in the scope of giving information about the dangerous weather situation. It also denotes an improper provision of safe landing approach.

„Those who do not remember the past are condemned to repeat it” – learning through accidents is sometimes painful and the price is high. But even after the fact, conclusions must be drawn, which are needed to maintain the awareness of the flight safety threats. It is to be regarded as one area of the scope of preventive activities, which is necessary to diminish the risk in aviation training and to improve safety.⁶

RISK MANAGEMENT IN AVIATION

Risk management refers to the search for and taking actions in order to protect the decision maker from suffering losses greater than those, which are acceptable in the context of the assumed safety level. It is regarded as a process to support decision-making through the assessment of possible ways of operation, identification of threats and benefits and selection of best practice for pursuing an aviation task. It allows making use of possibilities for operation through the reduction of risk. It enhances organizational and individual potential for

---

⁶ G. Santayana, *Character and Opinion in the United States, with Reminiscences of William James and Josiah Royce*, New York 1922

pursuing aviation tasks and helps achieve better results on each stage of pursuing an aviation task. It is worth mentioning that if everything were left to a chance, then controlling risk would be meaningless. Directing attention to a lucky coincidence falsifies reality, as it separates the outcome from the cause. When we say that somebody has had bad luck, we then absolve this person from any responsibility for what had happened. On the other hand, when somebody is said to have had good luck, they are refused to be given credit for their effort, which most probably is the source of success.

When considering risk management in process approach, we are presented with six basic stages (Fig. 2).

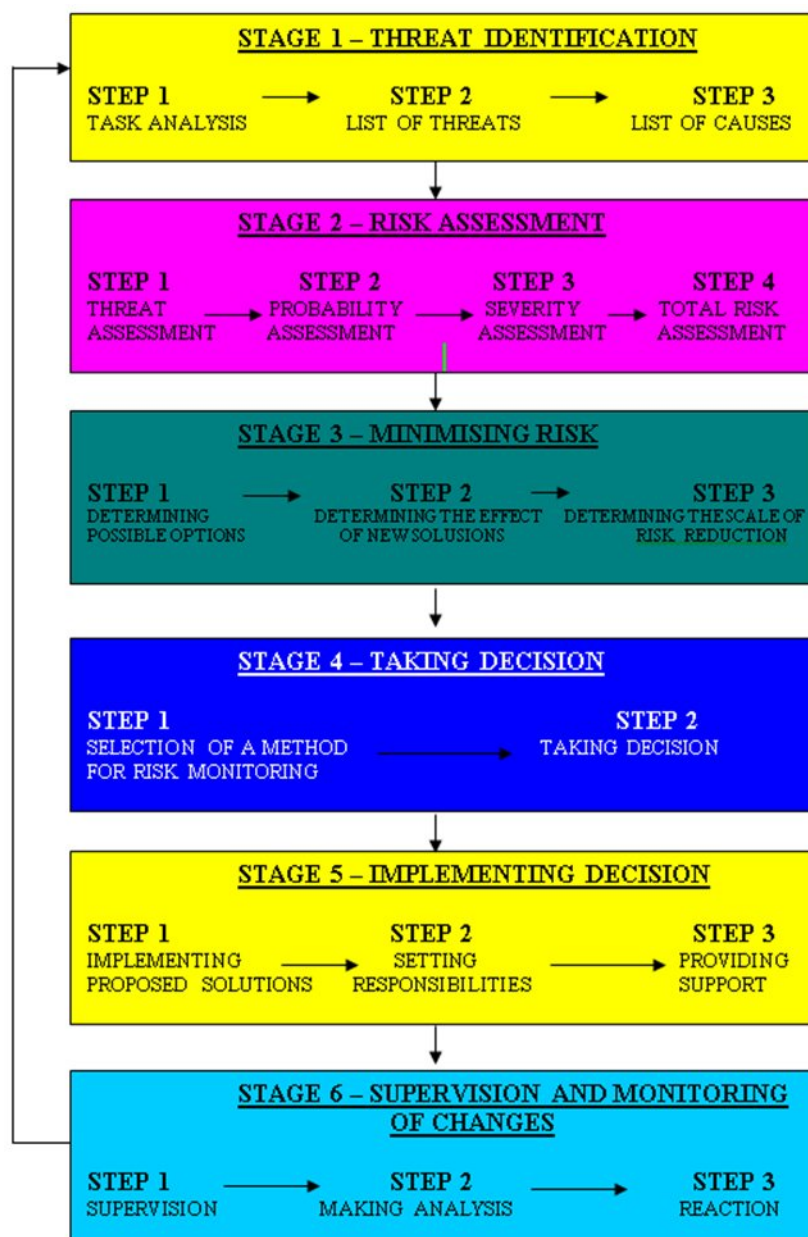

Figure 2. Risk assessment process for preparing and conducting an air mission. Source: *Metodyka zarządzania ryzykiem w lotnictwie Sił Zbrojnych RP*, WLOP 439/2010, Warszawa DSP, p. 19-39.

The above stages refer to the following set of activities, done by the risk assessor on any stage of preparing and conducting an air mission:

- **threat identification** is done using appropriate identification techniques in order to determine existing or potential risks;
- **risk assessment** boils down to using quantitative and/or qualitative risk measures in order to determine the likelihood or risk and the effects resulting from it;
- **minimising risk** (which is defined in Stage 2) boils down to the assessment of possibilities for total risk elimination or the reduction of it to an acceptable level (allowing pursuing an air mission while maintaining assumed safety parameters);
- **taking a decision** consists in making a thorough analysis of cost-effect summary using the procedure of selection the best option (options) for minimising risk to an acceptable level;
- **implementing decision** consists in implementing the proposed solutions (regarding risk minimisation) in everyday activities;
- **supervision and the monitoring of changes** consist in making regular functional assessments of the proposed solutions while taking into consideration changes that occur in the mission environment. If needed, it also involves the verification of the solutions.⁷

It must be stressed that there are basic rules for the pilot to adhere to, while preparing and conducting an air mission. These include:

1. Do not accept unnecessary risk. Making decisions concerning tasks to be carried out should always involve minimal level of risk. Only acceptable risk may be agreed to, that is inherent to the task. The acceptable risk level is not to be tantamount to the notion of hazard.⁸
2. Accept the risk if benefits are greater than costs. There must always be the calculation of profitability of the risk to be taken in the light of expected benefits. Risk is always associated with the potential to obtain some benefits, and the greater the gain, the greater the risk. The objective of the risk management process is not to eliminate the risk but to reduce it to such an extent so as to make the acceptable losses minimal.
3. Take risky decisions on a suitable level. By taking a decision on a suitable level it is possible to clearly indicate the person responsible for it. The suitable level means that the

---

⁷ Based on: *Metodyka zarządzania ryzykiem w lotnictwie Sił Zbrojnych RP*, WLOP 439/2010, Warsaw 2010, p. 18-19.

⁸ Hazard – in Polish it literally means "danger", "risk".

decision makers are responsible for the task to be carried out and are given sufficient means to reduce the risk or eliminate threats.

4. Plan to anticipate the risk and handle it in a competent way. Estimating risks is easier during the planning phase than when the task is actually under way. The key factor to choose such an approach is the time.⁹

The principles, techniques and tools that are applied in risk management should be used to increase the probability to successfully carry out an aviation task while maintaining the required safety level. Every operator of an aircraft must take into account the personal, material and legal risk in the context of the responsibility for taken decisions, including those that are related to tolerating the risk associated with an air mission. He must be aware that the risk may occur and be able to accept it and handle it in a competent way. The difference between being ready to take a risk and being reckless is about making a calculation of profits and losses and estimating the chance to succeed against the threat to fail. Such behaviour is based both on the awareness of the risk and on an attempt to determine its magnitude (the chance to succeed). It generally should not be boiled down to accepting every risk. As a rule, a well-calculated, cost-effective risk should be accepted, the one which is based on an estimate of possible gain and the necessary effort, time and money that must be put into while taking into account the probability to suffer certain losses.

The risk is generally looked upon as the possibility of an unfavourable state occurring. Managing risk is an art of a sort. It should create certain opportunities so as to inspire human activity. On the other hand it is to be regarded as something positive and makes the man improve his knowledge to ensure that the decisions and the resulting activities are effective and innovative.

CONCLUSION

The pilot solely takes final decisions on each stage of preparing and conducting an air mission, he also suffers greatest consequences for his errors or those of the others. All other members of aviation personnel who take part in the above process may only help in creating more or less favourable conditions for his activities. Therefore, all pilots should bear in mind the following tips in their everyday activities:

- a) There is no such thing as an absolutely safe operation in aviation. It is not possible to totally eliminate the risk.

---

⁹ Based on: FAA System Safety Handbook, Chapter 15: Operational Risk Management

- b) One must aim at reducing the risk to the lowest rational level.
- c) Activities that are to reduce the risk must be balanced with regard to the time, cost, and the difficulty of attempts to reduce it.
- d) Effective risk management involves searching for ways to maximise the gain that may be achieved by taking the risk.
- e) Each decision related to accepting the risk should be discussed together with the executors/participants of the process of performing an aviation task.

BIBLIOGRAPHY

- [1] KLICH E., SZCZYGIEŁ J., Bezpieczeństwo lotów w transporcie lotniczym, PIB, Radom 2010
- [2] KOŹMIŃSKI K., PIOTROWSKI W., *Zarządzanie. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warsaw 2005
- [3] ŁOMONOW B.F., PŁATONOW K.K., translated by Terelak J., *Eksperymentalna psychologia lotnicza*, Warsaw 1984
- [4] Metodyka zarządzania ryzykiem w lotnictwie Sił Zbrojnych RP, WLOP 439/2010, Warsaw 2010
- [5] SAMUELSON P.A., NORDHAUS W.D., *Economy*, PWN, Warsaw 2004, vol. 1
- [6] SANTAYANA G., *Character and Opinion in the United States*, with Reminiscences of William James and Josiah Royce, New York 1922
- [7] FAA System Safety Handbook, Chapter 15: Operational Risk Management, December 30, 2010
- [8] AUGUSTYN S.: Human factors in aviation safety investigations. Acta Avionica. Technical University Faculty of Aeronautics, Koszyce 2011.
- [9] COMPA T., ZAŁĘSKI K., *Terroryzm w lotnictwie*, WSOSP, Dęblin 2012

Recenzent: doc. Ing. Stanislav SZABO, PhD., MBA

BEZPIECZEŃSTWO WSPÓŁCZESNEGO ŚWIATA. EGZEKOWANIE PRAWA MIĘDZYNARODOWEGO PRZY UŻYCIU ŚRODKÓW POKOJOWYCH

doc. dr. Antoni OLAK

Wyższa Szkoła Zarządzania Marketingowego i Języków Obcych w Katowicach
Katowice (PL)

Abstract:

Reaffirming the words of the UN Charter, that the maintenance of international peace and security and the development of friendly relations and cooperation between the peoples of the primary purposes of the United Nations, Recalling that the peoples of the United Nations are determined to practice tolerance and live together in peace as good neighbors Considering the importance of maintaining and the strengthening of international peace based on freedom, equality, justice and respect for human rights and the development of friendly relations among nations, irrespective of their political, economic and social development and their degree of development, besides taking into account the paramount importance of the Charter of the United Nations in promoting the rule of law among nations, considering that the faithful observance of the principles of international law concerning friendly relations and co-operation between states and perform in good faith the obligations assumed by States in accordance with the Charter, has the highest importance for the maintenance of international peace and security, and meet the other objectives of the United Nations. Noting that the great political, economic and social changes and scientific developments that have occurred in the world since the adoption of the Charter, increase the importance of these principles and the need for more effective use in the proceedings country wherever they perform.

Keywords: retaliation, represalia, objection, collective sanctions.

Wprowadzenie

Praktyka stosowana przez państwa dostarcza wiele różnorodnych środków przymusu stosowanych przez nie dla zapewnienia przestrzegania przez inne podmioty prawa międzynarodowego. Wspólnym elementem stosowanych praktyk jest to, że to wszystko jest pewną odpowiedzią na zachowanie się podmiotu, przeciwko któremu takie działania są

skierowane, a więc musi być pewna akcja i musi być pewne działanie i musi być reakcja na tego typu działanie ale reakcja, która jest prowadzona środkami pokojowymi. Z resztą jest tak, że np. działania przeciwko państwu czy podmiotowi przeciwko któremu są skierowane środki pokojowe nie zawsze przecież są niezgodne z prawem międzynarodowym. Inaczej zachowania podmiotu nie muszą być niezgodne z prawem międzynarodowym, czyli konieczność egzekwowania prawa międzynarodowego musi się mieścić w granicach prawa a jednak dochodzi tutaj do z egzekwowania prawa międzynarodowego przy pomocy środków pokojowych czyli: przy pomocy nacisków, gróźb, jednym słowem całej bogatej palety zachowań znanych oczywiście ze stosunków międzyludzkich¹.

Pierwszą rzeczą czy narzędziem w egzekwowaniu prawa przy użyciu środków pokojowych są retorsje: **Retorsje (z łac. retorio-odwet)** to jest działalność odwetowa stosowana środkami zgodnymi z prawem międzynarodowym jaką państwo podejmuje w odpowiedzi na sprzeczność z jego interesami lub nieprzyjazne działania drugiego państwa².

Retorsje mogą być skierowane zarówno przeciwko zachowaniu legalnym państwa jak i przeciw działaniom nielegalnym. Obie kategorie mogą wywołać stosowanie retorsji. W skład retorsji możemy zaliczyć np. podniesienie stawek celnych czy np. ograniczenie wydawania wiz wjazdowych, albo np. wysiedlenie obywateli innego państwa, to może być także zadanie opuszczenia państwa przez obcego dziennikarza lub dyplomatę. Najwyższym poziomem retorsji jest zerwanie stosunków dyplomatycznych albo np. bojkot ważnych imprez. Przykładem były kolejne bojkoty olimpiad sportowych, najpierw przez amerykańców czego powodem była interwencja wojsk Związku Radzieckiego w Afganistanie w 1979r, potem w odwecie Rosjanie zbojkotowali olimpiadę w Los Angeles z 1984r. Nadużywanie retorsji dla celów politycznych jest niestety dosyć powszechne.³

Prawo międzynarodowe nie ustaliło sztywnych kryteriów oceny granic legalności w odwoływaniu się do retorsji, ale są *dwa podstawowe progi legalności retorsji*. To jest przyjęte jako pewien nie budzący wątpliwości standard mianowicie progiem legalności retorsji jest:

- Cel środka odwetowego jest rozumiany w takim sensie, że retorsje mogą okazać się bezprawne, jeżeli stanowią środki, które są przedsięwzięte dla podporządkowania sobie innego państwa a nie tylko wymuszenia przestrzegania prawa. Żadne państwo nie może zachęcać ani stosować dla rozmaitych działań politycznych, gospodarczych żeby podporządkować inne państwo w wykonywaniu jego suwerennych praw – taka jest

---

¹ http://historia.neostrada.pl/Prawo_miedzynarodowe_publiczne.pdf z dn. 23.02.2012.

² Falecki J. Niepublikowane materiały - Wykład z dnia 17.XII. 2011r „*Międzynarodowe stosunki wojskowe*”.

³ Bierzanek J. Symonides R. „*Prawo Międzynarodowe Publiczne*” Wyd. LexisNexis 2004.

reguła, więc te działania nie mogą podkopywać suwerenności to jest pierwsze ograniczenie celu środka odwetowego;

- Proporcjonalność środka do zamierzonego celu, ta proporcjonalność musi być rozpatrywana kontekstowo⁴.

Represalia to są środki odwetowe stanowiące odpowiedź państwa poszkodowanego na wcześniejsze naruszenie prawa międzynarodowego przez sprawcę deliktu, a polegające na tymczasowym zawieszeniu przestrzegania pewnej normy prawa międzynarodowego i mającym na celu zmuszenie sprawcy do naprawienia szkody oraz do przywrócenia działania i do zapobieżenia ponownemu naruszeniu prawa międzynarodowego⁵. W odróżnieniu od retorsji definicje i schemat działania represaliów został ustanowiony przez zasady arbitrażowe, i zasady arbitrażowe przy okazji różnych spraw lub bardziej skomplikowanych ustaliły w drodze praktyki cztery warunki legalności represaliów.

Legalne represalia muszą spełniać cztery następujące warunki:

1. Mogą być skierowane jedynie przeciwko sprawcy wcześniejszego deliktu, a więc trzeba ustalić, kto to zrobił, a nie np. zająć się troskliwie sąsiadem, który z tym nie ma nic wspólnego do czynienia;
2. Środek odwetowy musi być proporcjonalny do zamierzonego celu;
3. Środek musi być konieczny tzn., że nie jest możliwe uzyskanie satysfakcji w żaden inny sposób;
4. Państwo musi wystąpić z żądaniem reperacji przed podjęciem środków przymusu.

Od 1978 r. istnieje obowiązek negocjacji w celu załatwienia sporu gdyż do tej pory strony jedynie miały taką możliwość a nie były do tego zobowiązane. Dwa elementy retorsji i represalia są jakby osią dzisiejszych stosunków międzynarodowych i narzędziami dzisiejszego prawa międzynarodowego⁶.

Środki stosowane w charakterze represaliów:

- *Embargo* - polega na zajęciu statków obcego państwa i znajdujących się na nich ładunków w portach państwa stosującego embargo. Jest to praktyczny sposób wywarcia nacisku na drugie państwo, które dotkliwie odczuwa zajęcie statków będących z reguły obiektami majątkowymi o dużej wartości. Tego rodzaju embargo odróżnić należy id tzw. Embarga na broń czy embarga finansowego.

⁴ Kierzanek J. Symonides R., *Prawo Międzynarodowe Publiczne* Wyd. LexisNexis 2004.

⁵ Falecki J. Wykład z dnia 17.XII. 2011r „*Międzynarodowe stosunki wojskowe*”.

⁶ Bierzanek J. Symonides R., *Prawo Międzynarodowe Publiczne*, Wyd. LexisNexis 2004.

- *Blokada pokojowa* – oznacza przerwanie komunikacji morskiej z portami jakiegoś państwa za pomocą okrętów wojennych niedopuszczających statków handlowych do portów. obecnie stosowanie blokady pozostaje w sprzeczności z postanowieniem karty NZ dotyczącym zakazu użycia siły i zakazu interwencji. Natomiast karta w art.42 dopuszcza stosowanie blokady jako jednej z sankcji zarządzonych przez radę bezpieczeństwa. W roku 1962 stany zjednoczone zastosowały wobec Kuby szczególny rodzaj blokady, nazywanej oficjalnie „kwarantanną”.
- *Okupacja pokojowa* – polega na zajęciu części terytorium lądowego drugiego państwa bez wypowiedzenia wojny i bez oporu zbrojnego ze strony państwa okupowanego. Okupację pokojową należy odróżnić od okupacji wojennej. okupacja pokojowa, podobnie jak blokada pokojowa, ma na celu wymuszenie od drugiego państwa spełnienia określonych żądań. stosowana niejednokrotnie w przeszłości, obecnie pozostaje ona w kolizji z postanowieniami karty NZ dotyczącymi zakazu użycia siły i zakazu interwencji.⁷

Cechą charakterystyczną represaliów jest to, że same w sobie stanowią naruszenie prawa międzynarodowego np. zerwanie przez Stany Zjednoczone komunikacji lotniczej ze Związkiem Radzieckim co było reakcją na wydarzenia w Polsce w grudniu 1981 r. i to było zerwanie umowy międzynarodowej. Represaliów używa się jako substytutów sankcji przewidzianych przez Kartę Narodów Zjednoczonych, czyli że represaliów często używa się zamiast sankcji, bo zdarza się, że np. Narody Zjednoczone z powodu paralizu politycznego, czyli np. niemożności uzyskania odpowiedniej ilości głosów stałych członków w Radzie Bezpieczeństwa to wówczas ich parce są paraliżowane i nie można uzyskać zgody to wtedy działa się przy pomocy represaliów, o ile państwa wyraża na zastosowanie represaliów zgody. Weryfikatorem represaliów są oczywiście same państwa⁸.

Pewnym szczególnym przypadkiem represaliów jest: *ekscepcja* – jest to środek odwetowy, co oznacza odpowiedz na pogwałcenie umowy przez drugą stronę, polega to na zawieszeniu stosowania umowy albo uznania jej za wygasłą. Stosowanie ekscepcji jest możliwe tylko w traktatach dwustronnych, zatem strona-strona. Możliwość stosowania ekscepcji przy traktatach wielostronnych jest teoretycznie możliwe ale praktycznie byłoby to bardzo trudne, bo trzeba by namówić wszystkich, a namówić wszystkich już od połowy zawsze jest trudno – ten jest zainteresowany tym, tamten czym innym itd. Stosowanie ekscepcji nie jest też możliwe w stosunku do postanowienia dotyczącego ochrony jednostki

---

⁷ Falecki J. ..., „Międzynarodowe stosunki wojskowe”.

⁸ Bierzanek J. Symonides R. „Prawo Międzynarodowe Publiczne” Wyd. LexisNexis 2004

ludzkiej, czyli nie wolno tego zrobić w powiązaniu np. z Prawami Człowieka, nie wolno tego robić w konwencjach humanitarnych, czyli nie możemy powiedzieć np. że wypowiadamy konwencje o Czerwonym Krzyżu czy o konwencji o ochrony chorych i rannych w wojnie lądowej – nie możemy tego zrobić, bo takie wypowiedzenie z mocy prawa byłoby nieważne⁹.

Sankcje zbiorowe w celu utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa

Te sankcje w ostatnich, co najmniej trzydziestu latach bardzo się namnożyły i one wywołują rozmaite kontrowersje. Jedną z najbardziej widocznych cech współczesnego prawa międzynarodowego to brak organu wykonawczego, który byłby wyposażony w kompetencje kontroli przestrzegania prawa. System bezpieczeństwa zbiorowego w Karcie Narodów Zjednoczonych nie działa automatycznie, ale jeden organ go uruchamia i kieruje, tym organem jest *Rada Bezpieczeństwa*, która jest odpowiedzialna za przestrzeganie bezpieczeństwa i egzekwowanie bezpieczeństwa międzynarodowego.

Sankcje zbiorowe ONZ są powiązane jeszcze z innymi kwestiami: Po pierwsze – ocena okoliczności (czy stosować sankcje zbiorowe czy nie stosować), należy stosować wyłącznie w odniesieniu do Rady Bezpieczeństwa. To jest dobrze i źle, bo dobrze dlatego, że jest ograniczone gremium, które jest wiarygodne natomiast źle, bo trudno uzyskać jednomyślność z przyczyn politycznych. Rada Bezpieczeństwa kwalifikuje fakty materialne, które doprowadzają do stosowania sankcji zbiorowych i kieruje się nie przesłankami prawnymi tylko niestety w wielu wypadkach przesłankami politycznymi¹⁰.

Sankcje międzynarodowe- przymus zbiorowy, zorganizowany, zinstytucjonalizowany. Zasadniczo do stosowania tych sankcji upoważniona jest Rada Bezpieczeństwa, w pewnych sytuacjach Zgromadzenie Ogólne i organizacje regionalne (art. 52¹¹ i następne Karty Narodów Zjednoczonych) do czasu zajęcia stanowiska przez Radę Bezpieczeństwa.

---

⁹ Strona internetowa http://historia.neostrada.pl/Prawo_miedzynarodowe_publiczne.pdf z dn. 23.08.2012.

¹⁰ Bierzanek J. Symonides R. „Prawo Międzynarodowe Publiczne” Wyd. LexisNexis 2004.

¹¹ **Karta Narodów Zjednoczonych** art. 52: „1. Nic w niniejszej Karcie nie wyłącza istnienia porozumień lub organizacji regionalnych, mających na celu zajmowanie się sprawami, będącymi w związku z utrzymaniem międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, a które nadają się do akcji regionalnej, byleby takie porozumienia lub organizacje i ich działalność dały się pogodzić z celami i zasadami Narodów Zjednoczonych. 2. Członkowie Narodów Zjednoczonych, którzy uczestniczą w takich porozumieniach, albo tworzą takie organizacje, powinni, zanim odwołają się do Rady Bezpieczeństwa, dołożyć wszelkich starań, żeby doprowadzić do skutku pokojowe załatwienie sporów lokalnych w ramach takich porozumień regionalnych lub przy pomocy takich organizacji regionalnych. 3. Rada Bezpieczeństwa powinna popierać rozwój pokojowego załatwiania sporów lokalnych w ramach takich porozumień regionalnych albo przy pomocy takich organizacji regionalnych, czy to na skutek inicjatywy państw zainteresowanych, czy też na skutek swej własnej inicjatywy. 4. Artykuł niniejszy w niczym nie uchybia stosowaniu artykułów 34 i 35.”

Sankcje organizacyjne (art. 5¹², 6¹³ i 19¹⁴ Karty Narodów Zjednoczonych) są to: Zawieszenie w prawach i przywilejach członkowskich Organizacji Narodów Zjednoczonych (o ile wcześniej w stosunku do państwa zastosowano środki prewencyjne, zapobiegawcze lub środki przymusu); *Wykluczenie*, – jeżeli stwierdzi się przypadek poważnego i trwałego naruszenia Karty Narodów Zjednoczonych; nie wystarczy jednostkowy fakt. *Zawieszenie* z mocy art. 19¹⁵ w sytuacjach zalegania z wpłatą składki do budżetu regularnego za okres, co najmniej pełnych 2 lat. Decyzję podejmuje Zgromadzenie Ogólne na zalecenie Rady Bezpieczeństwa. Sprawa ważna - w grę wchodzi zastosowanie art. 18¹⁶ Karty Narodów Zjednoczonych (większość kwalifikowana 2/3 głosów członków obecnych i głosujących)¹⁷.

BIBLIOGRAPHY

- [1] BIERZANEK J. SYMONIDES R. „*Prawo Międzynarodowe Publiczne*” Wyd. LexisNexis 2004.
- [2] BIALOS J.P., KOEHL S.L., *The Nato Response Force. Facilitating Coalition Warfare through Technology Transfer and Information Sharing*, 2005.
- [3] CZUPRYŃSKI A., *Współczesna sztuka operacyjna*, A O N, Warszawa 2009.

---

¹² **Karta Narodów Zjednoczonych** art. 5: „Zgromadzenie Ogólne może, na zlecenie Rady Bezpieczeństwa, zawiesić w korzystaniu z praw i przywilejów członkowskich członka Organizacji Narodów Zjednoczonych, przeciwko któremu Rada Bezpieczeństwa zastosowała akcję prewencji lub przymusu. Rada Bezpieczeństwa może korzystanie z tych praw i przywilejów przywrócić.”

¹³ **Karta Narodów Zjednoczonych** art. 6: „Zgromadzenie Ogólne może, na zlecenie rady Bezpieczeństwa, wykluczyć z Organizacji Narodów Zjednoczonych członka, który uporczywie łamie zasady niniejszej karty.”

¹⁴ **Karta Narodów Zjednoczonych** art. 19: „Członek Organizacji Narodów Zjednoczonych, który zalega z opłatą składek na rzecz Organizacji, nie ma prawa głosowania na Zgromadzeniu Ogólnym, jeżeli zaległość wynosi lub przekracza sumę składek należnych za ostatnie dwa lata. Zgromadzenie Ogólne może jednak zezwolić takiemu członkowi na głosowanie, jeżeli uzna, że zaległość wynika z przyczyn od danego członka niezależnych.”

¹⁵ **Karta Narodów Zjednoczonych** art. 19: „Członek Organizacji Narodów Zjednoczonych, który zalega z opłatą składek na rzecz Organizacji, nie ma prawa głosowania na Zgromadzeniu Ogólnym, jeżeli zaległość wynosi lub przekracza sumę składek należnych za ostatnie dwa lata. Zgromadzenie może jednak zezwolić takiemu członkowi na głosowanie, jeżeli uzna, że zaległość wynika z przyczyn od danego członka niezależnych”.

¹⁶ **Karta Narodów Zjednoczonych** art. 18: „1. Każdy członek Zgromadzenia Ogólnego ma jeden głos. 2. Decyzje Zgromadzenia Ogólnego w ważnych sprawach zapadają większością dwóch trzecich głosów członków obecnych i głosujących. Do takich spraw należą: zalecenia dotyczące utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa, wybór niestałych członków Rady Bezpieczeństwa, wybór członków Rady Gospodarczej i Społecznej, wybór członków rady Powierniczej w myśl punktu 1 c) artykułu 86, przyjmowanie nowych członków do Organizacji, zawieszanie w korzystaniu z praw i przywilejów członkowskich, wykluczanie członków z Organizacji, sprawy dotyczące funkcjonowania systemu powiernictwa i sprawy budżetowe. 3. Decyzje w innych sprawach, włączając w to ustalenie dodatkowych kategorii spraw, wymagających rozstrzygnięcia większością dwóch trzecich głosów, zapadają większością głosów członków obecnych i głosujących.

¹⁷ Falecki J. Niepublikowane materiały z wykładu z dnia 17.XII. 2011. Katedra Bezpieczeństwa Narodowego WSBiP Ostrowiec Św. „*Międzynarodowe stosunki wojskowe*”.

- [4] FALECKI J. Maszynopis z wykładu – Bezpieczeństwo społeczne z dnia 17.12.2011. WSBiP Ostrowiec Św. Katedra Bezpieczeństwa Narodowego- Pt.: „Międzynarodowe stosunki wojskowe”.
- [5] NEČAS P., KELEMEN M., *War on insecurity: Calling for effective strategy!* Kiev. Ukraine 2010. ISBN978-611-01-0023-6.
- [6] NEČAS P., OLEJNIK F., *Wanted more security: Towards a better world.* Kosice 2007. ISBN 978-80-8073-762-7.
- [7] *Nieuchronna polisemia synergii. Międzynarodowe i lokalne aspekty bezpieczeństwa w Polsce i na Słowacji.* (red.) M. MIKOŁAJCZYK A. OLAK, Stowarzyszenie „NAUKA EDUKACJA ROZWÓJ” Ostrowiec Swietokrzyski 2012, ISBN978-83-89466-46-4.
- [8] IVANČÍK, R. 2010. *Vojenské výdavky v čase globalizácie a hospodárskej krízy.* In *Vojenské reflexie*, 2010, roč. 5, č. 1, s. 16-26. ISSN 1336-9202. Dostupné na http://www.aos.sk/casopisy/reflexie/vojenske_reflexie_9.pdf
- [9] IVANČÍK, R. 2010. *Národná a medzinárodná bezpečnosť v čase globalizácie a finančnej krízy.* In *Národná a medzinárodná bezpečnosť : zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie.* Liptovský Mikuláš : Akadémia ozbrojených síl generála M. R. Štefánika. 2010. s. 110-118. ISBN 978-80-8040-407-6. Dostupné na: http://www.aos.sk/struktura/katedry/kbo/dokum/Zbornik_NMB_2010.pdf
- [10] TYRAŁA P., OLAK A., *Prakseologia w edukacji dla bezpieczeństwa.* AMELIA Rzeszów 2012. ISBN: 978-83-63359-04-1.
- [11] Karta Narodów Zjednoczonych art.: 5, 6, 18, 19 i 52.

Netografia.

1. *Strona internetowa* http://historia.neostrada.pl/Prawo_miedzynarodowe_publicz z dn. 28.07.2012.

Recenzent: Prof. zw. dr hab. Paweł TYRAŁA.

VOJENSKÉ REFLEXIE

VEDECKO-ODBORNÉ PERIODIKUM

Informácie pre autorov:

1. Príspevky musia byť spracované písmom „Times New Roman“, veľkosťou písma „12“, s riadkovaním „1,5“ v MS WORD.
2. Nadpis príspevku, nadpis abstraktu a nadpisy kapitol zvýraznite „tučným písmom „B“ bold.
3. Pod názvom príspevku uveďte meno, priezvisko a pracovisko autora.
4. Následne uveďte stručný abstrakt príspevku a kľúčové slová.
5. V záujme prehľadnosti čleňte príspevky do kapitol.
6. Odkazy uvádzajte pod čiarou na konci strany, resp. bibliografické odkazy (použité pramene) na konci príspevku pod hlavičkou „BIBLIOGRAFICKÉ ODKAZY“, „LITERATÚRA“, alebo „BIBLIOGRAPHY“.
7. Príspevky (korešpondenciu) posielajte na e-mailovú adresu redakcie/editorial board: pavel.bucka@aos.sk, dusan.salak@aos.sk

VOJENSKÉ REFLEXIE

AOS

VOJENSKÉ REFLEXIE

Vojenské vedecko - odborné periodikum

Vydavateľ: Akadémia ozbrojených síl
generála Milana Rastislava Štefánika
v Liptovskom Mikuláši

Demänovská cesta č. 393
031 06 Liptovský Mikuláš 6

Počet strán: 144

Náklad: elektronický časopis uverejnený na internete:
www.aos.sk

Vydané: december 2012, ročník VII, č. 2/2012

Foto obálka: Mgr. Mário PAŽICKÝ

Obálka: Ing. Dušan SALAK

ISSN 1336-9202

AKADÉMIA OZBROJENÝCH SÍL
GENERÁLA MILANA RASTISLAVA ŠTEFÁNICA